

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Opole, dnia 3 lutego 2026 r.

Poz. 272

Podpisany przez:
Magdalena Patrycja Słowiak
Data: 03.02.2026 14:00:00

UCHWAŁA NR XX.140.2026 RADY GMINY DOMASZOWICE

z dnia 27 stycznia 2026 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 oraz art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 ze zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Domaszowice.

§ 3. Uchwała podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Przewodnicząca Rady Gminy

Joanna Barszcz

Załącznik do uchwały Nr XX.140.2026
Rady Gminy Domaszowice
z dnia 27 stycznia 2026 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOMASZOWICE NA LATA 2026 - 2029

Wykonawca:
GEZPRO Daniel Wiśniewski
ul. Traktorowa 50/25
87-100 Toruń

Zamawiający:
Urząd Gminy Domaszowice
ul. Główna 26
46-146 Domaszowice

Domaszowice, 2025 r.

WYKAZ SKRÓTÓW UŻYTYCH W OPRACOWANIU

AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski,
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
EFS – Europejski Fundusz Społeczny,
GCK – Gminne Centrum Kultury,
GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków,
GPONZ – Gminny Program Opieki nad Zabytkami,
GUS – Główny Urząd Statystyczny,
Dz. U. – Dziennik Ustaw,
KEZAL – Karta Ewidencyjna Zabytku Archeologicznego Lądowego,
KGW – Koło Gospodyń Wiejskich,
KSRR – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego,
MKiDN – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa,
MPZP – Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego,
OWKZ – Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków,
PGR – Państwowe Gospodarstwa Rolne,
SWOT – ang. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (mocne, słabe strony, szanse i zagrożenia),
UG – Urząd Gminy,
WEZ – Wojewódzka Ewidencja Zabytków,
WKZ – Wojewódzki Konserwator Zabytków,
WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków.

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	5
1.1. Podstawowe zagadnienia	6
1.2. Metodologia opracowania	9
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	10
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	10
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	12
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	12
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	21
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	21
5.2. Charakterystyka gminy i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	25
5.2.1. Położenie gminy	25
5.2.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza	28
5.2.3. Charakterystyka przyrodnicza	29
5.2.4. Zarys historii gminy	30
5.2.5. Krajobraz kulturowy	42
5.2.6. Zabytki nieruchome	51
5.2.7. Zabytki ruchome	52
5.2.8. Zabytki archeologiczne	54
5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	65
5.2.10. Dziedzictwo niematerialne	65
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	71
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	78
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	89
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SWOT	97
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	99
7.1. Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami	100
7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami	100
7.3. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami	100
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	104
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	104
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	106

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW .	
.....	111
12. BIBLIOGRAFIA.....	113
13. SPISY	114
13.1. Spis tabel.....	114
13.2. Spis rycin	114
13.3. Spis wykresów	115
13.4. Spis fotografii.....	115
14. ANEKSY	116

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania jest Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029 (dalej GPOnZ, Program), który jest zgodny z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest to trzecia edycja gminnego programu opieki nad zabytkami. Pierwszy program pn. „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice” sporządzono na przełomie lat 2006 – 2007. Druga edycja pod nazwą „Gminny Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Domaszowice na lata 2022 – 2025”, został przyjęty uchwałą Nr XLI.315.2022 dnia 20 grudnia 2022 r. przez Radę Gminy Domaszowice. W związku z powyższym czas programowania minął i należało opracować kolejną wersję GPOnZ aktualizując podejście do zrównoważonej polityki rozwoju oraz polityki przestrzennej, uwzględniając obecne uwarunkowania dziedzictwa kulturowego. Koncepcja polityki i strategii nawiązująca do dziedzictwa kulturowego, w tym w sposób szczególny do zabytków z terenu gminy, zastąpiła podejście z lat wcześniejszych i powstała w odpowiedzi na nowe zjawiska i potrzeby. Nie bez znaczenia było także dostosowanie dokumentu do aktualnie obowiązujących przepisów nawiązujących do zabytków oraz pozostałych przepisów prawa, które w ostatnich latach ulegały zmianom. Modyfikacja przyjętego wcześniej dokumentu wynika także z nowych wyzwań, jakie stawia przed sobą samorząd lokalny, dlatego też wypracowane zostały nowe cele i kierunki działań korespondujące z wcześniej wypracowanymi rozwiązaniami.

Program jest podstawowym dokumentem w sferze zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Domaszowice, a także elementem polityki samorządowej w części dotyczącej zabytków z terenu gminy. Odnosi się do zasobów własnych gminy, jak i tych, które stanowią własność innych podmiotów, które znajdują się na terytorium gminy. Program ma charakter strategiczny, jego celem jest ochrona i opieka nad zabytkami oraz wykorzystanie lokalnych potencjałów dziedzictwa kulturowego. Jego skuteczne wdrażanie przyczyni się do polepszenia stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków, rozwoju społeczno-gospodarczego gminy oraz poprawy jakości życia mieszkańców. Program ma również charakter edukacyjny i powinien być znany szerszemu gronu odbiorców, nie tylko właścicielom zabytków, ale także wszystkim mieszkańcom, którzy żyją i obcują na co dzień w otoczeniu substancji zabytkowej. GPOnZ składa się z 3 głównych faz:

- poznawczej;
- analiz i wniosków;
- programowania.

Rozdziały 2 oraz 3 dotyczą podstaw i uwarunkowań prawnych. W tej części wskazano na główne dokumenty prawne odnoszące się do ochrony zabytków. Wskazane ustawy i rozporządzenia opracowane zostały na stopniu krajowym i przedstawiają nadrzędne rozwiązania dla obiektów zabytkowych. Jest to jednocześnie podstawowa i nadrzędna faza poznawcza przepisów odnoszących się do zabytków.

W rozdziale 4 i 5 również opisano fazę pierwszą. Jest ona punktem wyjścia, rozpoznania oraz zgeneralizowania szeregu wiadomości na temat dziedzictwa kulturowego na szczeblu gminy oraz na szczeblach wyższych w nawiązaniu do ogólnych zasad programowania związanych z dziedzictwem kulturowym. Ww. rozdziały są najbardziej obszerne. Przeanalizowane zostały dokumenty o charakterze strategicznym oraz planistycznym, z podziałem na uwarunkowania zewnętrzne (poziom kraju, województwa i powiatu) oraz wewnętrzne (poziom gminy), które stanowiły podstawę do

opracowania kolejnych dwóch faz. Ponadto pogłębionej analizie poddano dziedzictwo kulturowe gminy z rozróżnieniem na dziedzictwo materialne oraz niematerialne. Opisano historię gminy oraz ważniejszych miejscowości, krajobraz kulturowy w nawiązaniu do historycznego osadnictwa, układów przestrzennych, zabytki ruchome oraz zabytki nieruchome. Te ostatnie podzielono na nieruchome zabytki archeologiczne oraz nieruchome zabytki architektury i budownictwa. Zaszeregowaniu poddano także zabytki nieruchome ze względu na swoją przynależność do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków, która jest stanem wyjściowym do rozpoznania dziedzictwa kulturowego gminy, a zarazem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami. W sposób szczególny pogłębionej diagnozie poddano obiekty zabytkowe znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Ocenie poddano z osobna każdą z charakterystycznych grup obiektów. Najważniejsze zabytki opisano szczegółowo w osobnym podrozdziale.

W rozdziale 6 przedstawiono fazę analiz i wniosków. Poprzez analizę SWOT wskazano mocne strony, słabe strony, szanse oraz zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego gminy. Pogłębiona analiza dziedzictwa kulturowego gminy oparta została na dokumentach planistycznych i strategicznych, gminnej ewidencji zabytków, otoczeniu kulturowym oraz własnych spostrzeżeniach i adnotacjach.

Rozdział 7, 8 i 9 poświęcono programowaniu, w którym to znalazły się priorytety, kierunki działań i zadania wraz z instrumentarium oraz kryteriami oceny realizacji gminnego programu. W fazie programowania określono zasadnicze kierunki działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. W fazie tej wskazano również na możliwość finansowania części wyznaczonych zadań w programie ze źródeł zewnętrznych, jak i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

Przedstawiono również podstawowe zagadnienia związane z ochroną i opieką nad zabytkami, obowiązujące ramy prawne, a także załączono aneksy w postaci wykazu nieruchomości zabytków architektury i budownictwa oraz nieruchomości zabytków archeologicznych.

Program wzbogacono o liczne ryciny, tabele, wykresy, mapy oraz zdjęcia.

Zrównoważone zarządzanie dziedzictwem kulturowym pozwoli na rozwój gminy przy jednoczesnym jego poszanowaniu i wykorzystaniu. Same zaś zabytki jako zasób nieodnawialny poprzez odpowiednią, długofalową politykę gminy przetrwają na rzecz przyszłych pokoleń, które również będą mogły ich doświadczać tak samo jak obecni mieszkańcy gminy.

1.1. Podstawowe zagadnienia

W Programie znajdują się podstawowe pojęcia specjalistyczne związane z szeroko rozumianym dziedzictwem kulturowym. Poniżej podano kilka przykładów na podstawie Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także wybranych pojęć zamieszczonych na portalu <http://samorząd.nid.pl/>.

AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski. Program badawczy rozpoczęty w 1978 roku, polegający na metodycznym ewidencjonowaniu stanowisk archeologicznych na terenie Polski metodą badań powierzchniowych. Obszar kraju został podzielony na obszary w kształcie prostokąta, o powierzchni 37,5 km² każdy. Obszary zostały ponumerowane i po kolei poddano je metodycznej prospekcji powierzchniowej. Wynikiem prospekcji obszaru jest zaewidencjonowanie w postaci kart zabytków (KEZAL – kart ewidencji zabytku archeologicznego i lądowego) wszystkich stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w terenie. Wyniki badań AZP przekształcone zostały w wojewódzką i krajową

ewidencję zabytków archeologicznych. Współcześnie prowadzone badania AZP służą prowadzeniu i aktualizacji krajowej i wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie archeologii.

Badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

Badania architektoniczne – działania ingerujące w substancje zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.

Dominanta przestrzenna – element przestrzeni o niezakłóconej ekspozycji; obiekt budowlany (grupa obiektów) lub obiekt naturalny wyraźnie odróżniający się od otaczającej zabudowy formą lub gabarytami, posiadający czytelną i zasadniczą wartość kompozycyjną lub estetyczną.

Funkcja stanowiska archeologicznego – sposób użytkowania stanowiska w przeszłości, np. cmentarzysko, osada, miejsce wymiany handlowej, miejsce kultu.

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

Historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Konserwacja zabytków (prace konserwatorskie) – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tego procesu. Podstawowym celem prowadzenia prac konserwatorskich jest ocalenie materii i formy obiektu zabytkowego dla przyszłych pokoleń (...).

Krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

Prace modernizacyjne (modernizacja zabytku) – unowocześnienie, uwspółcześnienie obiektu. W przypadku budynków i budowli zabytkowych, wbrew pozorom, ten typ prac jest prowadzony bardzo często w związku z adaptacją do nowych funkcji lub utrzymaniem w obiekcie pierwotnego sposobu użytkowania, a także przystosowaniem go do obecnej roli.

Renowacja zabytków – przywrócenie oraz utrzymanie estetycznego wyglądu obiektu zabytkowego. Każdorazowo renowacja powinna być prowadzona z uwzględnieniem aktualnej wiedzy o historycznym wyglądzie i formie obiektu. Typowymi pracami renowacyjnymi są odmalowanie elewacji albo wnętrza budynku zabytkowego, uzupełnienie zieleni niskiej w zabytkowym zespole zieleni (np. trawników, łąk kwietnych). Renowacja zabytku nie powinna prowadzić do naruszenia substancji zabytkowej lub doprowadzenia obiektu do wyglądu ahistorycznego.

Remont zabytku (prace remontowe przy zabytku) – rodzaj robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, których celem jest odtworzenie stanu pierwotnego. Możliwe jest używanie materiałów innych niż te, które zostały zastosowane pierwotnie. Remont polega na wymianie elementów zużytych, zniszczonych lub uszkodzonych. W przypadku budynków i budowli zabytkowych obejmuje zazwyczaj

prace polegające na naprawach lub wymianie elementów wtórnych albo intensywnie użytkowanych, których wartość zabytkowa jest niewielka bądź jej nie mają, a w obecnym stanie technicznym negatywnie wpływają na estetykę i funkcjonalność obiektów. Najczęściej spotykane remonty w obiektach zabytkowych obejmują elementy dachów i więźby dachowe, wnętrza mieszkań pozbawionych detalu architektonicznego, klatki schodowe nie wymagające prac konserwatorskich, instalacje, izolacje przeciwwilgociowe fundamentów.

Restauracja zabytków (prace restauratorskie) – dziedzina szeroko pojętej konserwacji zabytków, pojęcie odnosi się do prac mających na celu przywrócenie dawnej, pierwotnej formy obiektowi zabytkowemu. Każdorazowo musi być poprzedzona badaniami architektonicznymi, konserwatorskimi oraz kwerendą archiwalną, która jest koniecznym elementem dla rozpoznania wartości zabytku i zrozumienia jego historii. Prowadzi do zniszczenia późniejszych nawarstwień, dlatego może być prowadzona jedynie w przypadku wyraźnie niższej wartości obecnej formy zabytku od kształtu obiektu, do którego planujemy wrócić. Powinna być prowadzona z użyciem zachowanych oryginalnych elementów.

Rewaloryzacja zabytków – przywrócenie wartości zabytku, w szczególności walorów użytkowych oraz wyeksponowanie wartości obiektu. Pojęcie używane głównie w odniesieniu do zabytków architektury i budownictwa oraz urbanistyki. Rewaloryzacja łączy w sobie działania konserwatorskie adaptacyjne w celu ocalenia, a nawet przywrócenia wartości obiektu zabytkowego i przystosowania go do pełnienia nowej funkcji bądź utrzymania pierwotnego sposobu użytkowania, przy spełnieniu potrzeb współczesnych użytkowników, w sposób nie naruszający najważniejszych wartości zabytku.

Roboty budowlane przy zabytku lub w jego otoczeniu – pojęcie zdefiniowane w prawie budowlanym, polegające na budowie, rozbiórce, modernizacji, montażu, rozbudowie, nadbudowie i przebudowie obiektu budowlanego objętego ochroną konserwatorską. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków remont wymaga uzyskania pozwolenia odpowiedniego konserwatora zabytków w oparciu o projekt budowlany albo wyciąg z tego projektu przygotowany w celu oceny wpływu inwestycji na zabytek.

Stanowisko archeologiczne – miejsce, gdzie w ziemi, na jej powierzchni lub pod wodą znajdują się ślady obecności człowieka w przeszłości, które mają charakter zabytkowy. W przepisach prawa stanowisko archeologiczne nazwane jest nieruchomym zabytkiem archeologicznym.

Strefa ochrony konserwatorskiej – wyznaczony granicami obszar, na którym obowiązują określone ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Strefy ochrony konserwatorskiej definiowane są przez swoje cechy (zawartość i wyróżniki) oraz cele, dla których zostały wyznaczone.

Sylweta (panorama) – rozległy widok obserwowany ze znacznej odległości, często z punktu lub ciągu widokowego – prezentujący obiekty budowlane, zielen i obiekty naturalne (w tym ukształtowanie terenu), wzajemnie dostosowanych do siebie pod względem estetycznym i tworzących czytelną spójną formę krajobrazową.

Termomodernizacja – modernizacja mająca na celu poprawę warunków termicznych budynku, zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii. W obiektach zabytkowych zazwyczaj możliwa w ograniczonym stopniu ze względu na wartości zabytkowe obiektu. Na ogół dopuszczalny zakres prac termomodernizacyjnych obejmuje docieplenie dachu, stropu najwyższej kondygnacji, poprawę izolacyjności albo wymianę stolarki i ślusarki, docieplenie fundamentów (...).

Warstwa kulturowa – nawarstwienie ziemne powstałe na skutek działalności człowieka w przeszłości.

Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości o cechach j.w.

Zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych o cechach j.w.

1.2. Metodologia opracowania

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029 opracowano na podstawie gminnej ewidencji zabytków, która jest punktem wyjścia i podstawowym źródłem wiedzy na temat zabytków w gminie. Karty GEZ opracowane zostały w 2021 r. i zawierają niezbędne informacje na temat zidentyfikowanych zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Domaszowice została przyjęta zarządzeniem nr OR.0050.7.2022 Wójta Gminy Domaszowice z dnia 26 stycznia 2022 roku w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Domaszowice. Zawiera zarówno karty adresowe zabytków nieruchomych, jak i archeologicznych, a w 2024 r. została uzupełniona o karty historycznych układów ruralistycznych z terenu gminy. Te zostały włączone do gminnej ewidencji zabytków zgodnie z zarządzeniem nr OR.0050.109.2024 Wójta Gminy Domaszowice z dnia 29 listopada 2024 r. w sprawie włączenia kart adresowych zabytków do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Domaszowice.

Celem uzyskania odpowiednich materiałów do sporządzenia GPOnZ zaznajomiono się z materiałami dotyczącymi Gminy Domaszowice będącymi w zasobach NID. Ponadto przeprowadzono research terenowy za pomocą ogólnodostępnych baz danych, map oraz platform mapowych i terenowych. Pozyskano dane z banku danych lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego oraz z pozostałych stron internetowych, które wykorzystano w niniejszym opracowaniu. Przeanalizowano informacje związane z dziedzictwem kulturowym gminy oraz ogólnodostępne materiały znajdujące się w sieci. W celu zapoznania się z materiałami historycznymi dotyczącymi gminy przeanalizowano także publikacje i książki odnoszące się do Gminy Domaszowice.

Część programową opracowano na podstawie analizy aktualnych dokumentów strategicznych i planistycznych, obserwacji własnych oraz ścisłej współpracy z pracownikami Urzędu Gminy Domaszowice.

Projekt Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029 został przekazany do WUOZ w Opolu celem pozytywnego zaopiniowania. Po uchwaleniu przez Radę Gminy Domaszowice zostanie opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego. W dalszym etapie zostanie rozpowszechniony wśród mieszkańców gminy, np. poprzez zamieszczenie go na stronie internetowej gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029 uwzględnia wymogi zawarte w poradniku metodycznym – „Gminny Program Opieki nad Zabytkami” oraz założenia przyjęte w opracowaniu „Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach”.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek wykonania programu opieki nad zabytkami, określony został w art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W ust. 1 wskazano: „Zarząd województwa, powiatu lub **wójt** (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub **gminny** program opieki nad zabytkami.” W ust. 2 znajdują się cele jakie powinny znaleźć się w gminnym programie opieki nad zabytkami, tj.:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Z kolei ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. narzuca na organ gminy realizację zadań własnych. W art. 7 ust. 1 pkt. 9 wskazano, że „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029 nie posiada statusu aktu prawa miejscowego.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP). Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami to:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 roku Nr 78 poz. 483 ze zm., z dnia 2 kwietnia 1997 r.).
- 2) ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 roku poz. 1292 ze zm.).
- 3) ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 roku poz. 1153 ze zm.).

Inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w wielu obowiązujących ustawach:

- 1) ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 roku, poz. 1130 ze zm.).
- 2) ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2025 roku, poz. 418 ze zm.).
- 3) ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2025 roku, poz. 647 ze zm.).
- 4) ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 roku, poz. 1478 ze zm.).
- 5) ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 roku, poz. 1145 ze zm.).
- 6) ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 roku, poz. 87 ze zm.).
- 7) ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2025 roku, poz. 1338).
- 8) ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2024 roku, poz. 278).
- 9) ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2025 roku, poz. 1590).
- 10) ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 roku, poz. 2337).
- 11) ustawa z dnia 19 grudnia 2009 r. o partnerstwie publiczno – prywatnym (Dz. U. z 2023 roku, poz. 1637).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- 1) ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 roku, poz. 385).
- 2) ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 roku, poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 roku, poz. 164 ze zm.).

Uregulowania prawne dotyczące zabytków i dziedzictwa kulturowego znajdują się również w poniższych rozporządzeniach:

- 1) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1990 roku, Nr 61, poz. 354).
- 2) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 roku, poz. 56).
- 3) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 roku, poz. 81).
- 4) rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku

wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2025 roku, poz. 1380).

- 5) rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku, nr 212, poz. 2153).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W podrozdziale 4.1. oraz 4.2. przedstawiono te dokumenty strategiczne, które obowiązują w ramach czasowych odpowiadających Gminnemu Programowi Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata **2026-2029**.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Podrozdział zawiera informacje o strategicznych celach polityki państwa i uwarunkowaniach formalnoprawnych w sferze ochrony zabytków. Analizie poddano relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami sporządzanymi na poziomie krajowym. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. przyjęto Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026. Program jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Dokonano w nim diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych obszarach:

1. Organizacja i zadania organów ochrony zabytków w Polsce.
2. Stan zachowania zabytków w Polsce – rola i znaczenie form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach.
3. Komunikacja, porozumienie i współpraca w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Jako cel główny wyznaczono „zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce”, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Cele składają się na kierunki działań, a te zostały podzielone na zadania. Przyjęte do realizacji zadań kierunki działań to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;

- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Przedstawiono karty zadań wraz z opisami szczegółowymi, opisem wskaźników celu projektu oraz harmonogramem projektu. W rozdziale siódmym podano plan finansowy, zaś w kolejnym system wdrażania, monitoringu i ewaluacji Programu. Krótko scharakteryzowano zarządzanie ryzykiem oraz dołączono załączniki takie jak:

- zabytki nieruchome wpisane na Listę Dziedzictwa UNESCO;
- zabytki nieruchome uznane za pomnik historii;
- zestawienie zabytków nieruchomych;
- zestawienie zabytków archeologicznych;
- zestawienie zabytków ruchomych;
- spis WKZ i delegatur;
- spis porozumień.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030

Uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. przyjęto Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030. Strategia jest jednym z elementów kompleksowej modernizacji systemu zarządzania rozwojem kraju. Dokument składa się z części diagnostycznej, w której omówiono 3 obszary:

1. Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie.
2. Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie.
3. Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze nr 2 wskazano na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych. Tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze nie wykazuje objawów zniszczenia, które uzasadniałyby konieczność przeprowadzenia ingerencji remontowych. Ponad 70% zarejestrowanych obiektów oceniono jako wykazujące objawy zniszczenia. W dokumencie podano także liczbę zabytków rejestrowych z podziałem na województwa, a także podkreślono potrzebę tworzenia szlaków kulturowych, które prowadzić będą do rozwoju turystyki kulturowej. W dalszej części dokumentu wyznaczone zostały cele, kierunki i narzędzia realizacji. Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Będzie on realizowany poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich.
3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

Dla każdego celu szczegółowego wyznaczono priorytety oraz kierunki interwencji. W ramach celu szczegółowego nr 2 wyróżniono następujące priorytety:

- 2.1 Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2 Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3 Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4 Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5 Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Szczególnie istotny jest priorytet 2.2. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Jednym z priorytetowych działań w omawianym obszarze będzie wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii przez Prezydenta RP. W dokumencie wskazano także wykaz projektów strategicznych oraz system realizacji, wskaźniki, ramy finansowe i wymiar terytorialny. W projektach strategicznych znalazły się takie zadania jak:

- Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej (obejmujący zasób muzeów, czy zabytki);
- Dziedzictwo Buduje Wspólnotę;
- Zintegrowany system promocji kultury polskiej za granicą;
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami;
- Rozwój Turystyki Kulturowej.

W ostatniej części Strategii podano, że wyzwaniem w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego jest ciągle niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych oraz zabytków i Pomników Historii.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r. przyjęto Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030. KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Składa się z następujących merytorycznie rozdziałów: Wyzwania rozwojowe kraju w ujęciu regionalnym do 2030 roku w świetle analiz terytorialnych, Polityka regionalna 2030, Cel główny i cele szczegółowe polityki regionalnej do 2030 roku, System realizacji KSRR, Ramy finansowe krajowej strategii rozwoju regionalnego, Monitorowanie i ewaluacja. Celem głównym KSRR jest *efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co stworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym*. Wyznaczono 3 cele szczegółowe:

Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.

Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W ramach Celu 1 poprzez kierunek inwestycji nr 5. Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów wskazano, że infrastruktura społeczna będzie bardziej dostępna, obejmie nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury. Szczególnie istotne będzie realizowanie działań w tym zakresie na obszarach małych miast i na wsi, gdzie poziom dostępności przestrzennej jest zdecydowanie niższy niż w pozostałej części kraju. Ponadto wspierane będą różnego rodzaju działania w ramach celu nr 2, np. promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich, zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

W podrozdziale dokonano analizy opracowań strategicznych i planistycznych sporządzonych dla obszaru województwa opolskiego i powiatu namysłowskiego pod kątem znaczenia ich zapisów i działań dotyczących dziedzictwa kulturowego Gminy Domaszowice. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice jest zbieżny ze strategicznymi celami województwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Namysłowskiego przestał obowiązywać wraz z końcem 2019 r. i to obecnie nie opracowano jego aktualnej wersji. Z kolei Strategia Rozwoju Powiatu Namysłowskiego do 2030 znajduje się obecnie w fazie konsultacji społecznych.

Program opieki nad zabytkami województwa opolskiego na lata 2025 - 2028

W momencie opracowywania Programu województwo opolskie posiadało projekt Programu opieki nad zabytkami województwa opolskiego na lata 2025 – 2028, który najprawdopodobniej w najbliższym czasie zostanie przyjęty uchwałą. Opracowane zostało motto przewodnie programu pn. „wiele kultur, jedno dziedzictwo”. Dokument składa się z 10. następujących rozdziałów: wprowadzenie, podstawy prawne opracowania wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami, charakterystyka uwarunkowań prawnych ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce, uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego, uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego, analiza szans i zagrożeń dziedzictwa kulturowego, założenia programowe – misja, cele, priorytety i kierunki działań, zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami, źródła finansowania programu opieki nad zabytkami, podsumowanie. W analizowanym programie wskazano, że jest to piąty dokument dotyczący ochrony zabytków i opieki nad zabytkami będący kontynuacją poprzedniego programu na szczeblu wojewódzkim. W dokumencie wskazano, że w przypadku gminnych ewidencji zabytków (GEZ) na 71 opolskich gmin większość wskazuje posiadanie ewidencji. W 7 gminach wskazano brak kart adresowych lub ich opracowywanie. Wzrasta liczba gmin w których GEZ została przyjęta zarządzeniem wójta (burmistrza, prezydenta miasta), obecnie jest to 35 gmin (w 2019 r. w 27 gminach były zarządzenia). Gminny program opieki nad zabytkami posiadają obecnie 43 gminy (w tym miasto na prawach powiatu – Opole), co stanowi 61% wszystkich gmin. Co najmniej w 23 gminach nie ma takich opracowań (brak pełnej informacji z gmin). Tak więc 1/3 gmin nie podejmuje strategicznych zadań związanych z zarządzaniem zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. W rozdziale 7. wypracowano misję, która brzmi: *„Poznanie, akceptacja i odpowiedzialność za dziedzictwo kulturowe, które prowadzi do skutecznej ochrony i opieki nad zabytkami regionu oraz wyznacza kierunki rozwoju Opolszczyzny.”*. Z kolei wizja opieki nad zabytkami w 2028 roku to: *„Opolszczyzna to region przenikających się kultur, które działają na rzecz wspólnego dobra, jakim jest dziedzictwo kulturowe. Mieszkańcy są świadomi wartości i znaczenia dziedzictwa kulturowego jako pamiątki przeszłości, która buduje tożsamość regionu, oraz dziedzictwa, które inspiruje i aktywizuje do działania na rzecz rozwoju województwa i społeczności lokalnych. Dzięki akceptacji dziedzictwa, współpracy, dostępnym narzędziom i przyjętym rozwiązaniom systemowym, ukierunkowanym na rzecz zadbanego zasobu materialnego i przyrodniczego oraz trosce o dziedzictwo niematerialne, region wzmacnia swój potencjał społeczny, turystyczny i rozwojowy.”*.

Wyznaczono następujące cele strategiczne i podporządkowane im priorytety:

1. SKUTECZNA OCHRONA I OPIEKA NAD REGIONALNYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM:

- 1.1 Utrzymanie i poprawa stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego.
 - 1.2 Działania na rzecz rozpoznania zasobów i bezpieczeństwa zabytków.
 - 1.3 Działania na rzecz rozpoznania zasobów i bezpieczeństwa zabytków.
 - 1.4 Profesjonalna i nowoczesna ochrona i zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego.
2. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ŹRÓDŁO TOŻSAMOŚCI I WYZNACZANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO
- 2.1 Zachowanie wielokulturowości regionu oraz tożsamości lokalnej i regionalnej.
 - 2.2 Rozwijanie współpracy regionalnej i integracji w obszarze dziedzictwa kulturowego.
 - 2.3 Edukacja na rzecz aktywnej odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe.
 - 2.4 Świadome wykorzystywanie walorów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu.

Do każdego priorytetu przypisano kierunki działań, a także przykładowe zadania. W analizowanym dokumencie nie odwołano się w sposób bezpośredni do Gminy Domaszowice.

Strategia rozwoju województwa opolskiego opolskie 2030

Uchwałą nr XXXIV/355/2021 z dnia 4 października 2021 r. Sejmik Województwa Opolskiego przyjął Strategię rozwoju województwa opolskiego. Strategia składa się z kilku rozdziałów, w tym m.in.: wnioski z diagnozy, analiza SWOT, scenariusze rozwoju, polityka rozwoju, cele i kierunki działań, spójność strategii z krajowymi dokumentami strategicznymi, specjalizacja województwa, terytorialny wymiar strategii, czy system realizacji.

W wypracowanej analizie SWOT wskazano mocne strony województwa, m.in. wielokulturowość, czy dziedzictwo kulturowe regionu.

W charakteryzowanym dokumencie strategicznym opracowano wizję: „Opolskie w 2030 roku to region cenionej jakości życia wynikającej z unikalnego i uniwersalnego łączenia różnorodności: dynamiki i równowagi, nowoczesności i tradycji oraz otwartości i integracji”.

Cele i kierunki działań zostały sformułowane na trzech poziomach:

- cele strategiczne;
- cele operacyjne;
- kierunki działań.

Cele strategiczne:

1. Człowiek i relacje – mieszkańcy gotowi na wyzwania i tworzący otwartą wspólnotę.
2. Środowisko i rozwój – środowisko odporne na zmiany klimatyczne i sprzyjające rozwojowi.
3. Silna gospodarka – gospodarka inteligentna wzmacniająca konkurencyjność regionu.

W ramach celu strategicznego nr 1 podano, że wyjątkowe miejsce w regionalnej polityce rozwoju zajmuje pielęgnowanie wielokulturowego dziedzictwa. Z kolei w opisie celu strategicznego nr 2 odnotowano, że nie można zapominać o dziedzictwie kulturowym, które bez należytej ochrony nie przetrwa, a z odpowiednim wsparciem może stać się kołem napędowym regionalnej kultury, edukacji i turystyki. Podkreślono ważność audytów krajobrazowych, które zabezpieczają obszary szczególnie cenne dla społeczności regionu.

Ważnym kierunkiem działania jest wypracowany kierunek pn. „dbałość o zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego” - (zintegrowane zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym; popularyzacja wiedzy o regionie i jego mieszkańcach pochodzących z różnych kręgów kulturowych: polskiego, niemieckiego, śląskiego, kresowego, czeskiego i romskiego; propagowanie i

kultywowanie tradycji wyróżniających region oraz etosu pracy i solidności; upamiętnianie ważnych wydarzeń z historii regionu; promocja i rozwój dziedzictwa kulinarnego regionu; działania na rzecz zachowania i przystosowania zabytków do nowych funkcji użytkowych, w szczególności służących kulturze, turystyce, edukacji; wsparcie dla становienia parków kulturowych.

W dokumencie podkreślono, że województwo opolskie posiada potencjał do rozwoju krótkoterminowej turystyki, czemu sprzyjają bogactwo przyrodnicze, interesujące miejsca oraz dziedzictwo kulturowe regionu, w tym m.in. liczne zabytki czy historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne. Dodatkowo atrakcyjność kulturowa województwa budowana jest na bazie ponadregionalnych, jak i ogólnopolskich imprez oraz wydarzeń kulturalnych realizowanych przez Opole – stolicę regionu i inne ośrodki województwa. Ważną rolę w kreowaniu życia kulturalnego odgrywają także pozostałe samorządy, w tym ich instytucje kultury przygotowujące podstawową ofertę dla mieszkańców oraz liczne organizacje pozarządowe.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego

Uchwałą nr VI/54/2019 z dnia 24 kwietnia 2019 r. Sejmik Województwa Opolskiego po raz ostatni przyjął zmianę Planu. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego składa się z 2 tomów: polityka przestrzenna oraz uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego. Z opracowanych podrozdziałów w tomie 1 należy wymienić te, odnoszące się do dziedzictwa kulturowego: podrozdział 9.4.1 Zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz ich wykorzystanie dla rozwoju turystyki, podrozdział 9.8.4 Zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz walorów przyrodniczych i krajobrazowych obszarów wiejskich oraz ich wykorzystanie w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego wsi, 11.1.4. Dziedzictwo kulturowe, 9.5 Polityka opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej, w tym:

- 9.5.1 Zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego;
- 9.5.2 Umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego;
- 9.5.3 Kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

W podrozdziale 9.5 wskazano w formie tabelarycznej 6 zasad prowadzenia polityki opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej wraz z opisami działań zgodnych z zasadą, wymieniono następujące zasady:

- poszanowania dla wartości zasobu kulturowego struktur zurbanizowanych;
- podporządkowania działań inwestycyjnych w historycznych terenach zurbanizowanych i ich otoczeniu ochronie wartości zasobu i jego ekspozycji;
- harmonizowania zabudowy i zagospodarowania w otoczeniu obiektów zachowanego dziedzictwa kulturowego z cechami architektoniczno-urbanistycznymi tych obiektów;
- porządkowania zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych (eliminowanie obiektów niezgodnych z charakterem obszaru zabytkowego);
- zwiększania dostępności do zabytków dla mieszkańców, turystów i inwestorów;
- podnoszenia świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej.

W podrozdziale 9.5.2 widnieje mapa, na której zaznaczono informacje dotyczące polityki opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej. Wskazano na niej Gminę Domaszowice. Zaznaczono, że na jej terenie znajdują się 3. miejscowości, w których występują zabytki

archeologiczne 5-9 obiektów oraz miejsce z zabytkami nieruchomymi w ilości 5-10 obiektów. Południowa część gminy oznaczona została jako obszar chronionego krajobrazu.

W tomie 2 opracowano podrozdział 2.4 Dziedzictwo kulturowe oraz:

- 2.4.1. Zabytkowy krajobraz kulturowy;
- 2.4.2. Historyczne układy przestrzenne;
- 2.4.3. Dobra kultury współczesnej;
- 2.4.4. Muzealnictwo;

W podrozdziale 2.4.4 na mapie pn. Uwarunkowania dziedzictwa kulturowego wskazano, że w północnej części gminy Domaszowice znajduje się strefa nagromadzenia zabytków drewnianej architektury sakralnej, zaś południowo-zachodnia i północno-zachodnia część gminy należy do strefy nagromadzenia zamków i pałaców wpisanych do rejestru zabytków.

W podsumowaniu dotyczącym podrozdziału 2.4 wskazano największe problemy z zakresu ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego, preferowane działania oraz główne zadania w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027

Komisja Europejska zatwierdziła zmiany programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027, wersja nr 3 Decyzją Wykonawczą C(2025) 3619 z dnia 28.05.2025 r. zmieniającą decyzję wykonawczą C(2022) 8515 zatwierdzającą program „Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027” do wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach celu „Inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu” dla regionu Opolskiego w Polsce. CCI 2021PL16FFPR008. Zapisy programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027, wersja nr 3 są stosowane od 6 czerwca 2025 r., tj. daty notyfikacji Programu, będącą datą doręczenia Decyzji Komisji Europejskiej Stałemu Przedstawicielstwu Rzeczypospolitej Polskiej przy Unii Europejskiej.

W dokumencie sformułowano następujące priorytety:

1. Fundusze europejskie na rzecz wzrostu innowacyjności i konkurencyjności opolskiego.
2. Fundusze europejskie dla czystej energii i ochrony zasobów środowiska opolskiego.
3. Fundusze europejskie na zrównoważony transport miejski opolskiego.
4. Fundusze europejskie na rzecz spójności i dostępności komunikacyjnej opolskiego.
5. Fundusze europejskie wspierające opolski rynek pracy i edukację.
6. Fundusze europejskie wspierające włączenie społeczne w opolskim.
7. Fundusze europejskie wspierające usługi społeczne i zdrowotne w opolskim.
8. Europejski budżet dla społeczeństwa opolskiego.
9. Fundusze europejskie wspierające inwestycje społeczne w opolskim.
10. Fundusze europejskie na wzmacnianie potencjałów endogenicznych opolskiego.
11. Pomoc techniczna.
12. Fundusze europejskie na rzecz odbudowy i odporności opolskiego po powodzi (restore).

Ponadto dla każdego priorytetu wskazano cele szczegółowe. Jednym z nich jest cel szczegółowy pn. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich. W jego strukturze planuje się następujące typy przedsięwzięć:

- rozwój obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym poprawa dostępności poprzez likwidację barier fizycznych dla osób z niepełnosprawnościami (budowa towarzyszącej infrastruktury technicznej, zagospodarowania terenów wokół dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego możliwa jedynie jako element projektu),
- rozwój działalności kulturalnej i aktywności kulturalnej (poprzez rozwój infrastruktury m.in. teatry, zespoły artystyczne, galerie, biblioteki, centra kultury, muzea), w tym wspieranie zaplecza dla utrzymania niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdującego się na krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz rzemiosła i dawnych zawodów,
- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie, także poprzez proces digitalizacji,
- projekty dotyczące nowych i innowacyjnych produktów w dziedzinie kultury i turystyki wynikające ze współpracy uczelni i szkół artystycznych i instytucji sektora kultury z przedsiębiorstwami i klastrami przemysłów kreatywnych,
- inwestycje w obiekty/miejsca tworzące turystyczne szlaki tematyczne (obiekty/miejsca odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych) lub turystyczne szlaki rodzajowe (np. kajakowe, rowerowe), w tym dostępności poprzez likwidację barier fizycznych dla osób z niepełnosprawnościami,
- fizyczna regeneracja i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych, mająca na celu realizację kompleksowych, zintegrowanych działań na rzecz: lokalnej społeczności i gospodarki, ładu przestrzennego i zrównoważonego gospodarowania przestrzenią, skoncentrowanych terytorialnie i prowadzonych przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji,
- małe inwestycje realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego we współpracy i w uzgodnieniu z przedstawicielami lokalnych społeczności i na rzecz tych społeczności, o charakterze m.in. prospołecznym, prozdrowotnym, kulturalnym, edukacyjnym, turystycznym – przedsięwzięcia o charakterze oddolnych inicjatyw (projekty grantowe),
- małe inwestycje realizowane przez organizacje pozarządowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe na rzecz lokalnych społeczności w oparciu o diagnozę ich potrzeb, o charakterze m.in. prospołecznym, prozdrowotnym, kulturalnym, edukacyjnym, turystycznym – przedsięwzięcia o charakterze oddolnych inicjatyw (projekty grantowe).

Drugim jest cel szczegółowy pn. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie. W jego strukturze planuje się następujące typy przedsięwzięć:

- rozwój obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym poprawa dostępności poprzez likwidację barier fizycznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym z niepełnosprawnościami (budowa towarzyszącej infrastruktury technicznej, zagospodarowania terenów wokół dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego możliwa jedynie jako element projektu),
- rozwój działalności kulturalnej i aktywności kulturalnej (poprzez rozwój infrastruktury m.in. teatry, zespoły artystyczne, galerie, biblioteki, centra kultury, muzea), w tym wspieranie zaplecza dla utrzymania niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdującego się na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz rzemiosła i dawnych zawodów,

- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie, także poprzez proces digitalizacji,
- projekty dotyczące nowych i innowacyjnych produktów w dziedzinie kultury i turystyki wynikające ze współpracy uczelni i szkół artystycznych i instytucji sektora kultury z przedsiębiorstwami i klastrami przemysłów kreatywnych,
- inwestycje w obiekty/miejsca tworzące turystyczne szlaki tematyczne (obiekty/miejsca odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych) lub turystyczne szlaki rodzajowe (np. kajakowe, rowerowe) w tym poprawa dostępności poprzez likwidację barier fizycznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym z niepełnosprawnościami,
- fizyczna regeneracja i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych, mająca na celu realizację kompleksowych, zintegrowanych działań na rzecz: lokalnej społeczności i gospodarki, ładu przestrzennego i zrównoważonego gospodarowania przestrzenią, skoncentrowanych terytorialnie i prowadzonych przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji,
- małe inwestycje realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego we współpracy i w uzgodnieniu z przedstawicielami lokalnych społeczności i na rzecz tych społeczności, o charakterze m.in. prospołecznym, prozdrowotnym, kulturalnym, edukacyjnym, turystycznym – przedsięwzięcia o charakterze oddolnych inicjatyw (projekty grantowe),
- małe inwestycje realizowane przez organizacje pozarządowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe na rzecz lokalnych społeczności w oparciu o diagnozę ich potrzeb, o charakterze m.in. prospołecznym, prozdrowotnym, kulturalnym, edukacyjnym, turystycznym – przedsięwzięcia o charakterze oddolnych inicjatyw (projekty grantowe). Realizowane przedsięwzięcia są zgodne z zasadą DNSH.

Audyt krajobrazowy województwa opolskiego

Uchwałą nr XIV/158/2025 z dnia 25 marca 2025 r. Sejmik Województwa Opolskiego przyjął audyt krajobrazowy województwa opolskiego.

Audyt krajobrazowy to nowe narzędzie polityki przestrzennej na obszarze województwa opolskiego, ukierunkowane na ochronę, gospodarowanie i planowanie przestrzeni w aspekcie krajobrazowym. Audyt identyfikuje, charakteryzuje i ocenia wszystkie krajobrazy województwa wskazując te, które mają dla społeczności najwyższe wartości, dostarczając obiektywnych dowodów ich rzeczywistej wyjątkowości (tzw. krajobrazy priorytetowe). Audyt wskazuje również zagrożenia dla krajobrazów oraz rekomendacje dotyczące ich ochrony i zagospodarowania. Dokument stanowi istotną podstawę do planowania przestrzennego na poziomie wojewódzkim i gminnym, wspierając samorządy terytorialne w podejmowaniu decyzji dotyczących zagospodarowania przestrzeni. Adresatami audytu są przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego, organy administracji publicznej oraz instytucje zajmujące się ochroną środowiska i planowaniem przestrzennym.

Dokument składa się z 3 części:

1. Część opisowa i tabelaryczna, która zawiera:

- wprowadzenie;
- informacje ogólne o położeniu województwa opolskiego;

- identyfikację krajobrazów;
- charakterystykę zidentyfikowanych krajobrazów;
- ocenę zidentyfikowanych krajobrazów;
- wskazanie krajobrazów priorytetowych;
- obszary i obiekty ochrony prawnej;
- zagrożenia dla możliwości zachowania wartości krajobrazów;
- lokalne formy architektoniczne zabudowy;
- podsumowanie.

2. Część graficzna, która zawiera:

- mapę zidentyfikowanych krajobrazów;
- mapę obszarów o których mowa w art. 38a ustawy;
- mapę krajobrazów priorytetowych;
- mapę rekomendowanych działań ochronnych;
- mapy lokalnych form architektonicznych zabudowy.

3. Dokumentacja, która zawiera:

- opis przyjętych metodyk;
- opis przebiegu konsultacji społecznych;
- informacje o badaniach ankietowych;
- dane przestrzenne dla map;
- zestawienia tabelaryczne.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W podrozdziale 5.1. przedstawiono te dokumenty strategiczne, które obowiązują w ramach czasowych odpowiadających Gminnemu Programowi Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice

Uchwałą nr XXXI.246.2022 z dnia 28 stycznia 2022 roku Rada Gminy Domaszowice przyjęła ostatnią zmianę Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice i jest to dokument aktualnie obowiązujący.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy stanowi podstawowy dokument planistyczny określający politykę przestrzenną gminy, który dotyczy całego jej obszaru. Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych i stanowią wytyczne do podejmowanych działań w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego. Studium jest dokumentem, którego ustalenia są wprowadzane w życie poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice, składa się z następujących części:

- uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice (1);
- kierunki zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice (2);
- załączniki.

W części 1 opisano m.in. uwarunkowania historyczne i kulturowe, w tym:

- historię i osadnictwo;
- zabytki;
- stanowiska archeologiczne;
- strefy konserwatorskie.

Opisano historię ziemi namysłowskiej, rozwój osadnictwa na terenie gminy Domaszowice oraz historie poszczególnych miejscowości. Wymieniono zabytkowe założenia ruralistyczne oraz inne obiekty zabytkowe, takie jak: kościoły, zespoły pałacowo – parkowe, folwarki, budynki mieszkalne, użyteczności publicznej oraz gospodarcze i założenia cmentarne. Szczegółowo opisano najważniejsze zabytki na terenie gminy, są to przede wszystkim kościoły i zespoły zabudowy rezydencjonalnej:

- kościół w Gręboszowie;
- kościół w Siemysłowie;
- kościół w Strzelcach;
- zespół pałacowo – parkowy w Gręboszowie;
- zespół pałacowo parkowy w Strzelcach.

Analizie poddano obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków (projekt), w tym stanowiska archeologiczne. Granice historycznych układów przestrzennych (jako strefy ochrony konserwatorskiej „A” i „B”) we wsiach: Gręboszów, Polkowskie, Siemysłów, Strzelce, Włochy i Woskowice Górne zostały wskazane jako strefy zaznaczone na MPZP. Strefa ochrony konserwatorskiej „B” (historyczny układ przestrzenny) występuje we wsiach:

- Gręboszów;
- Polkowskie;
- Siemysłów;
- Włochy;
- Woskowice Górne.

Strefa ochrony konserwatorskiej „A” (kościół pw. św. Marcina wraz z placem i zielenią towarzyszącą); występuje we wsi Strzelce.

Ponadto w Strzelcach znajduje się także strefa ochrony konserwatorskiej „B” (budynki towarzyszące kościołowi wraz z zielenią towarzyszącą).

Podkreślono, iż w poprzedniej edycji Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice, opracowanej po wejściu w życie wszystkich miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego za wyjątkiem wsi Domaszowice, ujęto następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej:
 - we wsi Gręboszów – obszar obejmujący teren starego cmentarza z kościołem oraz całego parku wraz z przylegającymi do niego budynkami kordegardy, spichlerza, gorzelni i obydwoma bramami wjazdowymi;

- 9 obiektów architektury i zabytkowych założeń zieleni wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się we wsiach Dziedzice, Gręboszów i Strzelce;
- 17 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się we wsiach: Domaszowice, Nowa Wieś, Strzelce i Włochy.
- Strefa „B” – pośredniej ochrony konserwatorskiej:
 - dla wsi Dziedzice i Zofijówka obszar zwartej zabudowy wiejskiej z jednorodną, niemal nienaruszoną strukturą układu przestrzennego;
 - dla wsi Siemysłów, Strzelce i Włochy – zespoły dworsko – parkowe z zabudowaniami folwarcznymi oraz innymi obiektami zabytkowymi poza tymi zespołami;
 - dla wsi Domaszowice, Polkowskie, Wielotęka, Woskownice Górne i Zalesie wszystkie obiekty zabytkowe znajdujące się w ewidencji zabytków.
- Strefa „W” – ochrony archeologicznej:
 - wszystkie stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków we wsiach: Domaszowice, Nowa Wieś, Strzelce i Włochy.
- Strefa „OW” – obserwacji archeologicznej:
 - wszystkie pozostałe (wówczas) stanowiska archeologiczne ujęte w ewidencji zabytków.
- Strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego:
 - obejmuje wszelkie elementy krajobrazotwórcze (historyczne drogi, zespoły zieleni – np.: lasy, cieki wodne, itp.).

W podrozdziale 8.2 w części 1 opisano szczegółowe ustalenia dotyczące obiektów zabytkowych na podstawie zapisów MPZP.

Z kolei w rozdziale 4 w części 2 wskazano obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Na obszarze gminy Domaszowice ochronie kulturowej na podstawie przepisów odrębnych podlegają:

- obiekty i obszary zabytkowe wpisane do rejestru zabytków;
- obiekty i obszary zabytkowe wpisane do gminnej ewidencji zabytków;
- stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków;
- stanowiska archeologiczne wpisane do gminnej ewidencji zabytków.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z terenu Gminy Domaszowice

MPZP są jedną z prawnych form ochrony zabytków wymienionych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zapisy chroniące obiekty zabytkowe znajdują się zazwyczaj w części poświęconej dziedzictwu kulturowemu. Na terenie Gminy Domaszowice funkcjonuje 17 Planów Zagospodarowania Przestrzennego i ich zmiany zgodnie z danymi przedstawionymi na witrynie oficjalnego portalu mapowego Gminy Domaszowice. Stopień pokrycia gminy planami miejscowymi wynosi 100% powierzchni gminy. Poniżej w formie tabelarycznej przedstawiono szczegółowe dane dotyczące MPZP.

Tabela 1. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Domaszowice

Lp.	Nazwa	Uchwała Nr	Data uchwały	Zapisy dot. zabytków
1	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Strzelce, gmina Domaszowice	XIII/91/2000	2000-06-30	obowiązują
2	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Gręboszów	XXVI/263/2002	2002-09-12	obowiązują
3	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Wielotłęka	IX/52/03	2003-10-22	obowiązują
4	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Nowa Wieś	IX/53/03	2003-10-22	obowiązują
5	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Zofijówka	IX/54/03	2003-10-22	obowiązują
6	w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Strzelce	IX/55/03	2003-10-22	obowiązują
7	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Polkowskie	XII/74/03	2003-12-29	obowiązują
8	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Woskowice Górne	XIV/86/2004	2004-04-26	obowiązują
9	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Włochy	XIV/87/2004	2004-04-26	obowiązują
10	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Dziedzice	XIV/88/2004	2004-04-26	obowiązują
11	w sprawie zmiany w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wsi Strzelce	VI.40.2011	2011-05-27	obowiązują
12	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Domaszowice	XXIII.166.2013	2013-05-23	obowiązują
13	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obrębie geodezyjnym Polkowskie	IV.20.2024	2024-06-25	obowiązują
14	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Domaszowice – zmiana tekstowa	VII.45.2024	2024-11-26	brak
15	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu geodezyjnego Siemysłów	VIII.62.2024	2024-12-17	obowiązują
16	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obrębie geodezyjnym Domaszowice	IX.71.2025	2025-01-28	obowiązują
17	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wybranych terenów w obrębie geodezyjnym Woskowice Górne ¹	XI.80.2025	2025-03-25	obowiązują

Źródło: www.domaszowice.e-mapa.net

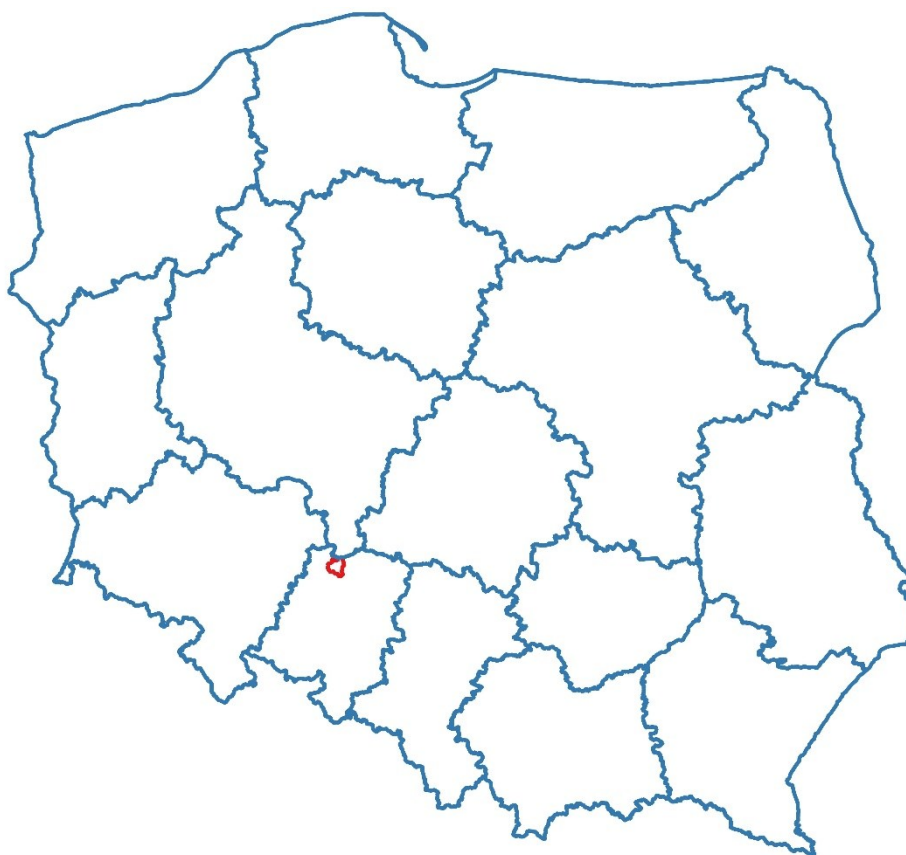
¹ W ramach Rozstrzygnięcia nadzorczego z 25 kwietnia 2025 r. stwierdzono częściową nieważność uchwały

5.2. Charakterystyka gminy i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie gminy

Gmina Domaszowice położona jest w północnej części województwa opolskiego, we wschodniej części powiatu namysłowskiego. Znajduje się w historycznych granicach Śląska Opolskiego i tzw. Ziemi Namysłowskiej. Zajmuje obszar 11404 ha, co stanowi ok. 15,25% powierzchni powiatu (GUS, 2024).

Ryc. 1. Gmina Domaszowice na tle kraju

Źródło: opracowanie własne

Jednostka graniczy:

- na północy – z Gminą Rychtal (powiat kępiński),
- na wschodzie – z Gminą Wołczyn (powiat kluczborski),
- na południu – z Gminą Pokój (powiat namysłowski),
- na południowym-zachodzie – z Gminą Świerczów (powiat namysłowski),
- na zachodzie – z Gminą Namysłów (powiat namysłowski).

Ryc. 2. Gmina Domaszowice na tle gmin powiatu namysłowskiego

Źródło: opracowanie własne

Gmina Domaszowice jest gminą wiejską, jednocześnie jedną z pięciu gmin powiatu oraz jedną z czterech gmin wiejskich w powiecie namysłowskim. Wieś Domaszowice o współrzędnych geograficznych: 51.0426642 (szerokość geograficzna), 17.8857566 (długość geograficzna) stanowi centralne miejsce gminy, będąc jednocześnie największą miejscowością i zarazem siedzibą samorządu (www.wspolrzedne-gps.pl). Domaszowice położone są w odległości ok. 12 km na południowy wschód od Namysłowa oraz ok. 41 km od Opola (odległość w linii prostej)

Według podziału fizyczno-geograficznego opracowanego przez Jerzego Kondrackiego Gmina Domaszowice znajduje się w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego, podprowincji Nizin Środkowopolskich, makroregionie Nizina Śląska. W końcowej klasyfikacji zachodnia część gminy przynależy do mezoregionu Równina Oleśnicka, a wschodnia do mezoregionu Równina Opolska. Niewielki fragment północnej części gminy leży w makroregionie Niziny Południowowielkopolskiej i mezoregionie Wysoczyzna Wieruszowska.

Strukturę osadniczą Gminy Domaszowice tworzy 12 sołectw:

- Domaszowice (wieś Domaszowice);
- Dziejnice (wieś Dziejnice);
- Gręboszów (wieś Gręboszów, przysiółek Stary Gręboszów, przysiółek Sułoszów, osada Jarzębiec);
- Nowa Wieś (wieś Nowa Wieś, przysiółek Międzybrodzie);
- Polkowskie (wieś Polkowskie);

- Siemysłów (wieś Siemysłów, przysiółek Wygoda, przysiółek Wielka Kolonia);
- Strzelce (wieś Strzelce, przysiółek Szerzyna);
- Wielotęka (wieś Wielotęka);
- Włochy (wieś Włochy);
- Woskowice Górne (wieś Woskowice Górne, przysiółek Świbne);
- Zalesie (przysiółek Zalesie, osada Zalesie);
- Zofijówka (wieś Zofijówka).

Ryc. 3. Przestrzenne rozmieszczenie miejscowości w Gminie Domaszowice

Źródło: www.domaszowice.e-mapa.net

5.2.2. Charakterystyka społeczno-gospodarcza

Gmina Domaszowice zamieszkiwana jest przez 3 422 osoby, co stanowi ok. 8,16% mieszkańców powiatu namysłowskiego (miejsce zamieszkania) wg danych GUS na 31.12.2024 r. Wg bazy danych ewidencyjnych Urzędu Gminy Domaszowice liczba ludności Gminy Domaszowice wyniosła na dzień 31.12.2024 r. 3 436 osób. Największymi miejscowościami pod względem liczby ludności są: Domaszowice – 856 os. oraz Strzelce – 689 os. W poniższej tabeli przedstawiono liczbę osób z terenu analizowanej gminy z podziałem na miejscowości (stan na 31.12.2021 r. oraz 31.12.2024 r.), a także ich powierzchnie.

Tabela 2. Liczba mieszkańców Gminy Domaszowice z podziałem na sołectwa

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców		Powierzchnia (ha)
		2021	2024	
1	Domaszowice	868	856	723
2	Dziedzice	104	78	455
3	Gręboszów	312	285	1504
4	Nowa Wieś	82	74	1274
5	Polkowskie	190	171	572
6	Siemysłów	381	376	1947
7	Strzelce	721	689	1695
8	Wielotłęka	153	168	339
9	Włochy	292	266	722
10	Woskowice Górne	308	300	1232
11	Zalesie	123	122	688
12	Zofijówka	53	51	215
Razem		3 587	3 436	

Źródło: Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Domaszowice na lata 2022-2025 oraz raport o stanie Gminy Domaszowice za 2024 rok

Wskaźnik gęstości zaludnienia analizowanej jednostki jest niski i wynosi 30,0 osoby/km². Jest on mniejszy niż w powiecie namysłowskim (55,8 osoby/km²), województwie opolskim (98,8 osób/km²), jak i na terenie kraju – 119,4 osób/km² (GUS, 2024 r.).

W ciągu ostatnich dziesięciu lat odnotowuje się niewielki, lecz stały spadek liczby ludności gminy z wyjątkiem 2021 i 2023 r., kiedy to widoczny był bardzo mały wzrost liczby mieszkańców gminy W porównaniu do 2015 r. liczba mieszkańców Gminy Domaszowice zmniejszyła się o 225 osób (wg danych GUS). Oznacza to, że nastąpił spadek liczby mieszkańców o około 6,2%. Na taki stan rzeczy największy wpływ miał ujemny przyrost naturalny, który w analizowanym okresie niemal zawsze odnotowywał wartości ujemne (wyjątek stanowi rok 2016, kiedy to odnotowano dodatnią wartość). Również saldo migracji w większości było na minusie (dodatnie wartości odnotowano jedynie w 2018 i 2023 r.). W ostatnim dziesięcioleciu najwięcej osób odnotowano w 2015 r. – 3 647, zaś najmniej w 2024 r. – 3 422.

Strukturę demograficzną Gminy Domaszowice tworzą osoby w wieku przedprodukcyjnym (17,9%), produkcyjnym (56,5%) oraz poprodukcyjnym (25,5%), (GUS, 2024). Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym jest mniejsza od liczby osób w wieku poprodukcyjnym, co nie jest korzystnym zjawiskiem ekonomicznym. Jeszcze w 2015 r. udział tych dwóch grup był niemal identyczny. W ostatnich latach procentowy udział osób w wieku przedprodukcyjnym kształtował się na poziomie od

17,9% w 2024 i 2019 r. do 18,9% w 2015 r. i nie obserwuje się wyraźnego trendu w tej grupie wiekowej (od 2021 r. widoczny jest niewielki trend spadkowy). Udział osób w wieku poprodukcyjnym z roku na rok wzrasta w ogólnej strukturze ekonomicznej ludności gminy. W 2014 r. wskaźnik dotyczący tej grupy osób wyniósł 18,3%, zaś w 2024 r. było to już 25,5%. Trend spadkowy odnotowuje się w przypadku osób w wieku produkcyjnym – od 62,8% w 2015 r. do 56,5% w 2024 r. Analizując przedstawione dane należy stwierdzić, iż zjawisko starzenia się społeczeństwa jest mocno dostrzegalne na terenie gminy i trend ten będzie najprawdopodobniej przybierał na sile w kolejnych latach.

W ostatnich 10 latach nie odnotowuje się wyraźnego trendu wzrostu/spadku bezrobocia w gminie. W analizowanym 10-leciu, w 2016 i 2023 r. poziom bezrobocia był najwyższym i wyniósł 6,9%. Z kolei najniższy wskaźnik bezrobocia odnotowano w 2019 r. – 4,3%. Od 2021 r. poziom bezrobocia w gminie kształtuje się w granicach 6-7%.

Na terenie Gminy Domaszowice z końcem 2021 r. wg danych GUS odnotowano 335 podmioty gospodarcze, w tym 326 które należą do sektora prywatnego. Struktura sektora prywatnego składa się na osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą - 251, spółki handlowe – 14, stowarzyszenia i organizacje społeczne - 19 oraz spółdzielnie – 2. Wg sekcji i działów PKD 2007 najwięcej podmiotów odnotowano w sektorze F – 70 oraz G – 65. Sekcja G to handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych i sekcja F budownictwo. Dodatkowo należy zaznaczyć, że w roku 2022 i 2023 liczba podmiotów gospodarczych zmniejszała się względem 2022, kiedy to odnotowano najwyższą wartość - 348. W ostatnim 10-leciu najmniejsza liczba podmiotów była w 2016 r. – 298. Pod względem klas wielkości przedsiębiorstw na terenie gminy występuje: 1 przedsiębiorstwo zatrudniające od 50 do 249 osób oraz 6 mniejszych firm zatrudniających od 10 -49 osób. Przeważają małe działalności, w których pracuje nie więcej jak 9 osób – 328.

Na terenie gminy nie odnotowuje się turystycznych obiektów noclegowych, w tym o charakterze agroturystyki.

Przez gminę przebiega droga krajowa nr 42 Oleśnica - Kluczbork oraz dwutorowa linia kolejowa tej samej relacji.

5.2.3. Charakterystyka przyrodnicza

Potencjał środowiska przyrodniczego wyrazić można m.in. poprzez obszary prawnie chronione, których powierzchnia na terenie Gminy Domaszowice z końcem 2024 r. wyniosła 5 631,13 ha, co stanowi 49,4% powierzchni ogółem gminy. Zgodnie z Centralnym Rejestrem Form Ochrony Przyrody na terenie gminy występuje:

- park krajobrazowy „Stobrowski Park Krajobrazowy” – kod PL.ZIPOP.1393.PK.21, utworzenie: 1999-11-03;
- obszar chronionego krajobrazu „Lasy Stobrowsko - Turawskie” kod PL.ZIPOP.1393.OCHK.396, utworzenie: 1989-01-01;
- 6 pomników przyrody, w tym znajdujące się na terenie zabytkowego cmentarza w Gręboszowie.

Lesistość gminy wynosi 29,4% powierzchni gminy i jest to ogółem 3 459,29 ha gruntów leśnych. Grunty leśne publiczne to 3 383,59 ha, zaś grunty leśne prywatne to 75,70 ha. W ostatnich 10 latach powierzchnia gruntów leśnych zwiększyła się o ok. 6 ha (GUS). Zdecydowana większość zadrzewień

znajduje się na południe od drogi krajowej nr 42, która przebiega przez centralną część gminy w linii wschód-zachód.

Sieć hydrograficzną gminy tworzą rzeki: Strzałka przebiegająca przez Strzelce i Świbne, Chęszcząca mająca swój początek w Zalesiu i płynąca dalej na północny zachód przez Gręboszów, Studnica, Oziąbel, Szerzyna oraz tzw. dopływ spod Gręboszowa wpływający już poza granicą gminy Domaszowice do rzeki Chęszcząca. Inne niewielkie rzeki to: Stobrawa od Kluczborskiego Strumienia do Czarnej Wody, Smortawa od źródła do Pijawki, Namysłówka, czy rzeka Maliniec, która w niewielkiej części wyznacza północną granicę gminy. Nie występują tu większe jeziora. Jedynie we wschodniej części gminy w okolicach Wielotęki znajdują się niewielkie powierzchniowe wody stojące.

W północnej części Gminy Domaszowice znajdują się najwyższe wzniesienia sięgające wysokości 217 m n.p.m. Średnia wysokość terenu na terenie całej gminy kształtuje się w granicach ok. 150-170 m n.p.m. Cały teren gminy jest nachylony w kierunku południowym. Najniższe rzędne występują w dolinie ciekłu Kluczborska Struga (Młynówka) na południe od wsi Zofijówka – ok. 156 m n.p.m. Same Domaszowice leżą na wysokości 165 m n.p.m.

5.2.4. Zarys historii gminy

Gmina Domaszowice powstała w 1973 r., stanowi część historycznej ziemi namysłowskiej. Ziemia namysłowska wchodziła w skład państwa Piastów od połowy X w. jako część składowa dzielnic śląskiej. W roku 1294 książę wrocławski Henryk V Gruby oddał wschodnią część księstwa położoną po prawej stronie Odry księciu głogowskiemu Henrykowi III łącznie z Namysławem i okolicami. W 1312 r. Namysłów przypadł jako schedę po ojcu, synom – Konradowi i Bolkowi, następnie Konradowi Oleśnickiemu, który od 1312 r. przybrał tytuł księcia namysłowskiego. Na mocy złożonego w 1329 r. hołdu królowi czeskiemu oraz traktatu trenczyńskiego – w roku 1355 Namysłów z okolicą znalazł się pod panowaniem czeskim, aby w roku 1359 r. zostać włączonym do księstwa wrocławskiego. Wykupu Namysłowa i okolicznych ziem dokonał król czeski. Od 1526 r. Śląsk znalazł się w ramach monarchii habsburskiej, a od 1741 r. został wcielony przez Prusy.

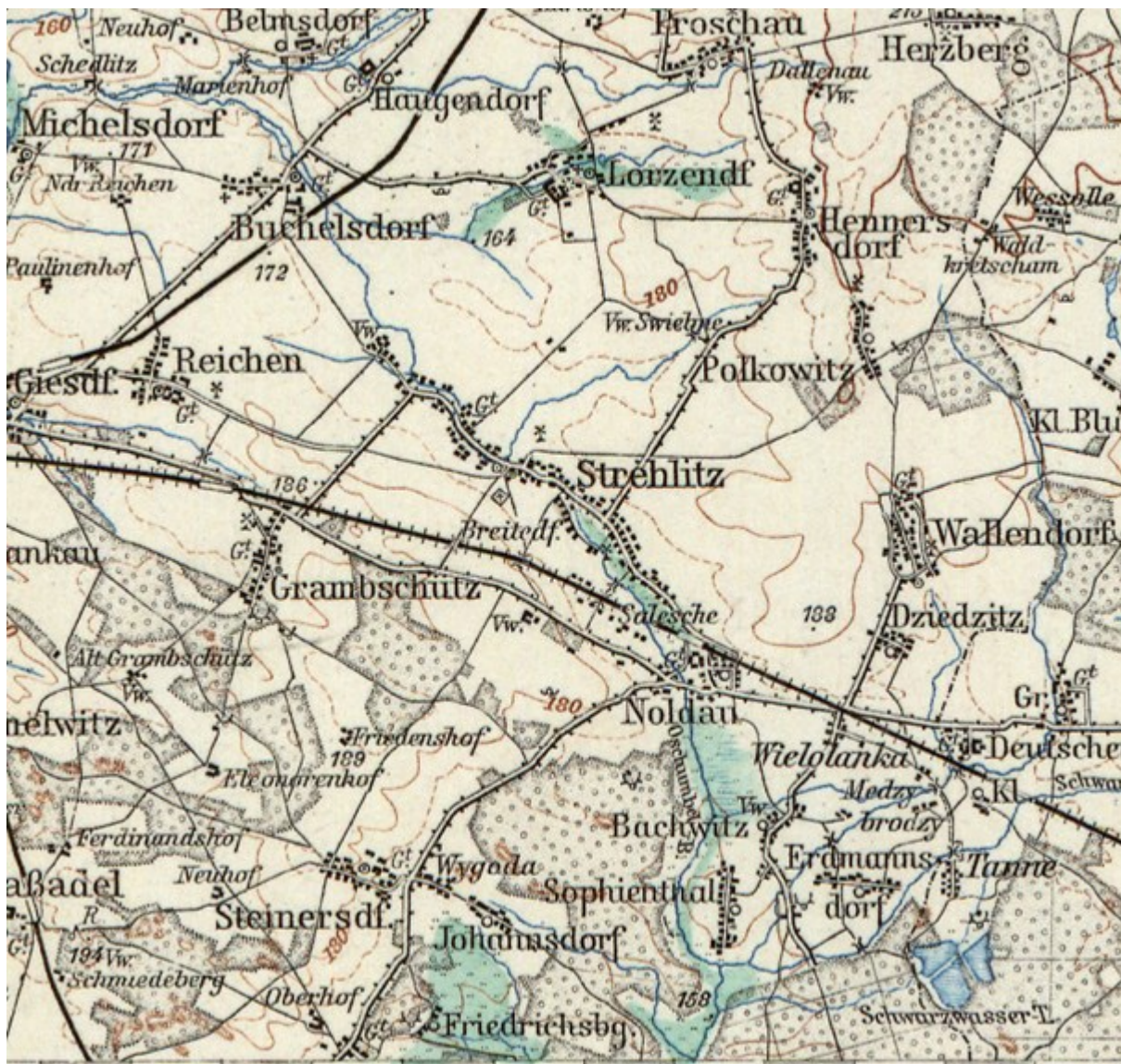
Zachodnia granica narzecza śląskiego w dawnym powiecie namysłowskim w XVIII i XIX w. przebiegała na zachód od Siemysłowa, Dąbrowy, Świerczowa, Miejsca i Bielic.

Dnia 20 marca 1921 r. odbył się plebiscyt w sprawie przyłączenia części powiatu namysłowskiego do Polski. Siedzibą władz komisji plebiscytowej były Domaszowice w budynku, gdzie obecnie znajduje się Urząd Gminy. Na pamiątkę tego faktu historycznego ufundowano tablicę na ścianie budynku Urzędu. Przeprowadzenie plebiscytu świadczyło o dużej liczbie ludności polskiej w tym rejonie. Plebiscyt obejmował część wsi obecnej gminy Domaszowice, jednak z braku zaangażowania i zainteresowania został przegrany, na co wpływ miał również zapewne wpływ ówczesnych władz niemieckich.

Namysłów wraz z okolicami znajdował się pod panowaniem niemieckim aż do wyzwolenia w styczniu 1945 r. Podczas II wojny światowej rejon obecnej gminy Domaszowice wchodził w skład Batalionu Armii Krajowej – Namysłów. I Kompania tego batalionu o nazwie „Kąkol” z siedzibą w Namysławie obejmowała między innymi wieś Gręboszów. III Kompania z siedzibą w Domaszowicach obejmowała

swą działalnością wsie: Strzelce, Domaszowice, Woskowice, Siemysłów i Włochy. Kompanię Domaszowice zorganizował i jej pierwszym dowódcą był kapral Józef Robaszkiewicz.²

Ryc. 4. Obszar Gminy Domaszowice przedstawiony na mapie z 1901 r.

źródło: www.igrek.amzp.pl

Poniżej krótkiej charakterystyce poddano najważniejsze miejscowości, które odznaczają się zachowanym dziedzictwem materialnym. Historia poszczególnych miejscowości gminnych znajduje się na stronie internetowej: www.domaszowice.pl i opracowana została na podstawie "Monografii Gminy Domaszowice" wg R. Majchera. Dołączono również ryciny, które przedstawiają dane jednostki w latach 1938-1940.

² Niniejsza charakterystyka stanowi fragment folderu promocyjnego pn. „Gmina Domaszowice” oraz opracowana na podstawie „Monografii Gminy Domaszowice” wg R. Majchera.

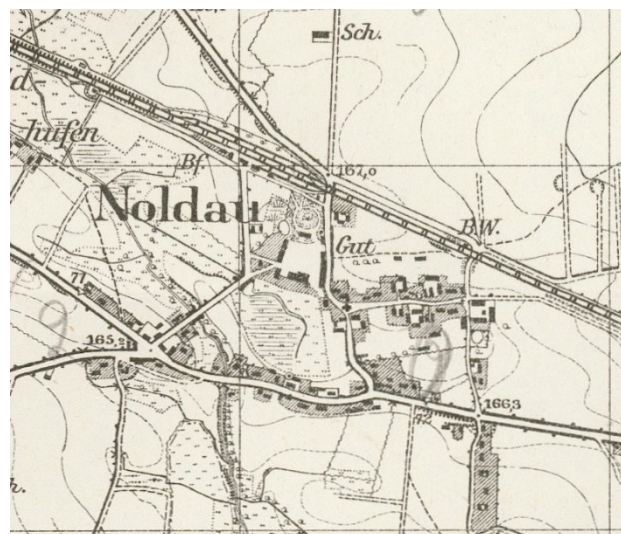
Domaszowice

niem. Noldau

Najstarsza wiadomość o wsi pochodzi z 1344 roku. W XIV w. Domaszowice występowały w dokumentach pod nazwą Domaslawice i Domasowice, w 1344 r. Thomaszowice, w 1374 r. pod niemczoną nazwą Noldau, a w 1385 r. również pod niemczoną nazwą Domasdorff. Do połowy XVIII w. Domaszowice były polską wsią czynszową o zmieniających się właścicielach. Po wojnie 30 letniej (1618-1648), w roku 1653, wycofujące się wojska szwedzkie doszczętnie spaliły wieś i znajdujący się w niej kościół, który nie został odbudowany. W 1654 r. wieś należała do parafii katolickiej we Włochach. W roku 1741 Domaszowice zajęły wojska pruskie. W 1795 roku wieś częściowo należała do zakonu Joannitów z Namysłowa. Mieszkało wówczas 4 wolnych chłopów, kowal, było 5 gospodarstw rolnych - łącznie 6 domów z 38 mieszkańcami. Większa część wsi należała do szlachcica Wenzkyiego. W 1844 roku we wsi znajdowało się już 38 domów i 285 mieszkańców (w tym 101 protestantów) oraz katolicka szkoła zbudowana w roku 1826 przez właściciela wsi Ottona. Po sekularyzacji zakonów w Prusach część wsi należąca do Joannitów w roku 1811 przeszła w ręce władz pruskich i została sprzedana prywatnemu właścicielowi. Do dominium należącego do Ottona należała kolonia Zaleśne (Sasche), która powstała prawdopodobnie w roku 1770. W roku 1939 we wsi Domaszowice mieszkało 650 osób. 20 stycznia 1945r. wieś wyzwoliła jednostka Armii Czerwonej.

We wsi znajduje się 13 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 13 stanowisk archeologicznych. We wsi zachowane zostały:

- kapliczki;
- domy;
- budynki gospodarcze;
- spichlerz;
- piekarnia;
- budynki publiczne – Urząd Gminy;
- zespół folwarczny wraz z gorzelnią;
- park podworski;
- dworzec kolejowy wraz z mieszkalnymi budynkami pokolejowymi.

Ryc. 5. Domaszowice 1938 r.

źródło: Messtischblatt, godło 4973

Dziedzice

niem. Erbenfeld

Najstarsza wiadomość o wsi pochodzi z 1300 roku, występowała wówczas pod polską nazwą Dziedzice. W roku 1353 wymieniona była jako podległa do grodu w Namysłowie "a castro Namslow" i występowała pod nazwą Sesicz. Do końca XVIII wieku brak jest wiadomości o wsi. W roku 1795 wieś Dziedzierz należała do biskupstwa wrocławskiego, mieszkało w niej wówczas 16 służebnych chłopów i kował. Na 20 domów mieszkało łącznie 179 mieszkańców. W 1844 roku wieś należała do królewskiej domeny, zwana była Dziedzice i stanowiła własność katedry wrocławskiej z 31 domami, 235 mieszkańcami (w tym 10 protestantów). 21 marca 1921 r. ludność brała udział w plebiscycie w sprawie przyłączenia ziem do Polski. W roku 1939 wieś liczyła 264 mieszkańców. W latach 1944-45 we wsi mieszkał wysiedlony z Berlina serbołużycki poeta i działacz polityczny - Jan Skala, pochowany na cmentarzu w Dziedzicach. Do wsi Dziedzice należała kolonia Wielotęka z 28 mieszkańcami, powstała prawdopodobnie w 1770 r.

We wsi znajduje się 8 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 2 stanowiska archeologiczne. We wsi zachowane zostały:

- układ ruralistyczny;
- domy, w tym dom dróżnika;
- kapliczka;
- cmentarz parafialny;
- grób Jana Skali.

Ryc. 6. Dziedzice w 1938 r.

źródło: Messtischblatt, godło 4973

Gręboszów

niem. Grambschütz

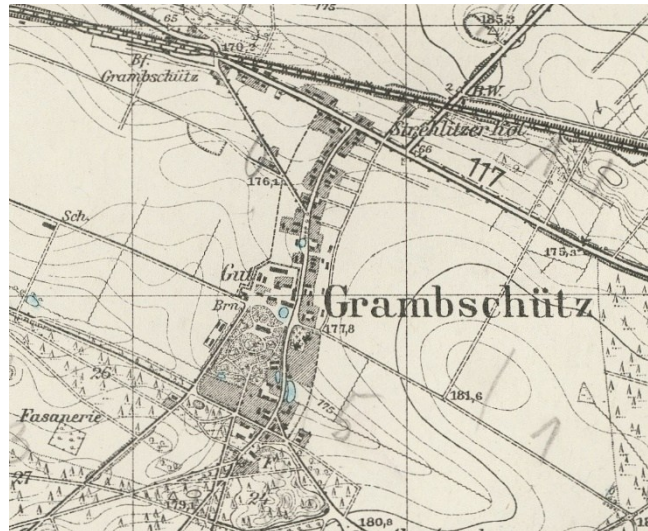
Najstarsza zachowana wiadomość o wsi pochodzi z roku 1300. Gręboszów należał wówczas do biskupstwa wrocławskiego pod nazwą Grambossow. W 1353 wieś wymieniona była w księdze wyposażenia biskupstwa wrocławskiego jako Gramschow i zobowiązana była do służb na rzecz grodu w Namysłowie. Około 1530 roku protestanci zajęli istniejący we wsi kościół, który prawdopodobnie

powstał przed 1517 rokiem. W 1650 roku po wojnie trzydziestoletniej wieś kupiła rodzina Prittwitz-Gaffron, a dzierżawcą jej był Hipolit Hoffmann. W 1653 roku kościół przejęli przy udziale cesarskiej komisji rewindykacyjnej z powrotem katolicy. Pierwszym proboszczem został ks. Jan Petricius. Jeden z dzwonów świątyni pochodził z roku 1613 fundacji A. Kottulińskiej odlany przez J. Goetza we Wrocławiu. Drugi został odlany w roku 1730 dla wsi Strzelce przez ludwisarzy S. i S. Goetzów. W roku 1741 Prusy zajęły siłą Śląsk, a Gręboszów znalazł się pod ich panowaniem. W roku 1795 wieś z pałacem zbudowanym w 1782 roku przez Jana M. Prittwitz-Gaffron, należała do Prittwitz v. Henkel. W roku 1804 dobudowano zachodnie skrzydło pałacu. We wsi znajdował się szpital, mieszkało 6 służebnych chłopów, 5 wolnych ogrodników, 18 zagrodników, pracował młyn-wiatrak, był 1 kowal, szkoła ewangelicka, gorzelnia, karczma, dwa folwarki, łącznie 46 domów i 304 mieszkańców. Wieś wyposażona była w sikawkę strażacką. Był również las dworski. W roku 1844 Gręboszów należał do grafiny v. Donnermark. We wsi znajdowało się wówczas 50 domów, folwark, 513 mieszkańców (w tym 121 katolików), kościół katolicki i szkoła ewangelicka. Pracował dalej młyn-wiatrak, czynna była cegielnia. W roku 1828 majątek został sprzedany. W latach 1897-99 wybudowano murowany kościół p.w. św. Katarzyny według projektu architektów Bofally i Milarda z Londynu. Stary obiekt używano jako cmentarny, a od 1939 roku był w ruinie. Majątek Gręboszów obejmował wówczas 1725 ha. W roku 1939 mieszkało we wsi 398 katolików i 239 protestantów. Do szkoły uczęszczało 144 dzieci. Do Gręboszowa należał przysiółek Smolarka (Pechhütte). Dnia 20 stycznia 1945 roku Armia Czerwona wyzwoliła wieś.

We wsi znajduje się 19 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 8 stanowisk archeologicznych. We wsi zachowane zostały:

- układ ruralistyczny;
- domy, w tym domy pofolwarczne;
- zespół folwarczny wraz z budynkami gospodarczymi;
- kordegarda w zespole folwarcznym;
- 2 bramy wjazdowe w zespole folwarcznym;
- spichlerz i gorzelnia w zespole folwarcznym;
- park podworski;
- kościół;
- cmentarz parafialny przy kościele z licznymi zabytkowymi nagrobkami;
- dworzec kolejowy .

Ryc. 7. Głęboszów w 1940 r.

źródło: Messtischblatt, godło 4972

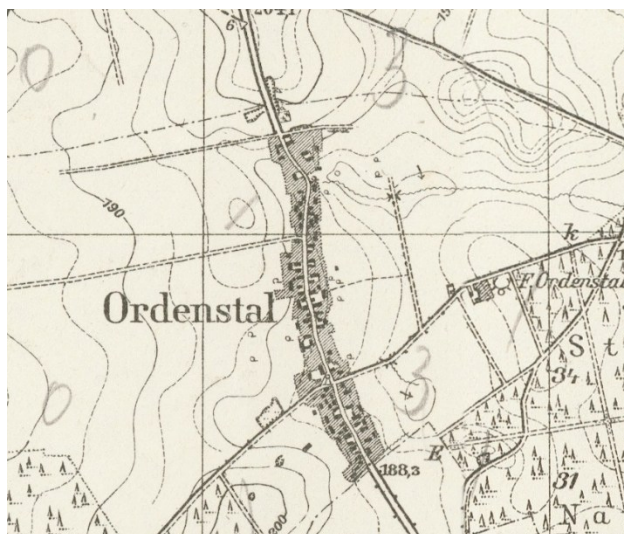
Polkowskie

niem. Ordenstal

Najstarszy znany dokument wymieniający wieś pochodzi z roku 1362, wówczas wieś występowała pod nazwą Pulkiewicz. Aż do końca XVIII w. brak jest o niej wiadomości. Wiadomo, że Polkowskie należało do zakonu Joannitów w Namysłowie. W 1795 roku we wsi znajdowało się 10 wolnych ogrodników, 5 zagrodników, młyn-wiatrak, owczarnia, cegielnia, 16 gospodarstw rolnych, mieszkało 7 tkaczy lnu, była karczma, folwark, łącznie 18 domów ze 110 mieszkańcami. Do wsi należała kolonia Nowe Polkowskie założona w 1770 roku przez zakon Joannitów. W 1844 roku wieś stanowiła domenę królewską. Bez kościoła domena dzieliła się na: Stare Polkowskie z 18 domami, 166 mieszkańcami, młynem-wiatrakiem, piekarnią oraz dużymi polami drzewa morwowego, gdzie hodowano jedwabniki oraz Nowe Polkowskie z 12 domami i 77 mieszkańcami. W ramach akcji germanizacyjnej hitlerowcy zacierając wszelkie ślady polskości na tym terenie w 1936r. zmienili nazwę wsi Polkowitz na Ordenstal. W chwili wybuchu wojny w roku 1939 wieś liczyła 268 mieszkańców.

We wsi znajduje się 11 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ, nie odnotowano stanowisk archeologicznych. We wsi zachowane zostały:

- układ ruralistyczny;
- domy;
- budynki gospodarcze;
- park pocmentarny – cmentarz poewangelicki;
- dzwonnica;
- budynek dawnej szkoły, ob. dom.

Ryc. 8. Polkowskie w 1938 r.

źródło: Messtischblatt, godło 4973

Siemysłów

niem. Steinersdorf

Najstarsza wiadomość o wsi pochodzi z 1300 roku. Księga wyposażenia biskupstwa wrocławskiego wymienia z tego czasu las z Simisłowa. W roku 1353 wymieniona w księdze krajowej księstwa wrocławskiego wieś Siemysłów posiadała 28 łanów, z których kościół posiadał - 3, sołtys - 3, pańskie allodium - 2,5. Pozostałe łany były łanami czynszowymi. Data powstania wsi bądź lokalizacji na prawie niemieckim nie jest znana. J. Heyne podaje, że w latach 1399-1418 kościół w Stenersdorff (Siemysłów) należał do dekanatu wrocławskiego (in aedes namslaviensis). W roku 1393 książę Ludwik Brzeski potwierdził sprzedaż 4 łanów czynszowych przez Mikołaja Lemberga - Mieszkowi z Siemysłowa zwanemu Mleczo oraz dalsze łany nieczynszowe. W roku 1525 protestanci zabrali kościół katolikom, by w roku 1654 cesarska komisja rewindykacyjna przekazała z powrotem kościół w ręce katolików pierwszemu proboszczowi Jakubowi Heisen. W roku 1653 wieś należała do dwóch właścicieli. Mały (Górny) Siemysłów należał do barona v. Saurma Alberta, zaś Duży Siemysłów do Małgorzaty Kottulińskiej. W roku 1795 wieś dalej dzieliła się na dwie części zwane Dużym i Małym Siemysłowem. Duży Siemysłów należał do Wenkego i posiadał dwór, szkołę, dwie karczmy, 1 chłopą służebnego i 8 zagrodników. Mały Siemysłów stanowił własność barona v. Saurma. W tej części wsi znajdował się dwór, folwark, owczarnia, 6 gospodarstw rolnych, mieszkało 6 służebnych chłopów, razem 9 domów z 52 mieszkańcami. W 1824 roku wieś została sprzedana za 33 tysiące talarów. Dnia 20 marca 1921r. mieszkańcy wsi brali udział w plebiscycie w sprawie przyłączenia Siemysłowa do Polski. W roku 1929 w Siemysłowie zamieszkiwało 523 mieszkańców, w tym 214 protestantów. Ciekawostką jest, że koło Siemysłowa 3,5 km na północny-wschód stała stara karczma zwana Broda, identyfikowana przez niektórych badaczy z zaginioną wsią Brodnica. W roku 1939 wieś liczyła 608 mieszkańców, została wyzwolona dnia 20 stycznia 1945r. przez Armię Czerwoną.

Do wsi należała kolonia Wygoda (Wygode), Mała Kolonia (Friedrichsberg), Wielka Kolonia (Johannisdorf) oraz przysiółek Kopalina (Friedenshof). Mała Kolonia powstała w 1770 roku i należała do barona v. Saurna, w 1795 liczyła 33 mieszkańców, znajdowało się w niej 6 gospodarstw, w 1844 roku zaś 55 mieszkańców i 6 domów. Wielka Kolonia należała do tego samego właściciela i powstała w

1770 roku, w 1795 roku mieszkało w niej 93 mieszkańców. Inne nazwy miejscowości: *Murnitz*, *Murowanietz*.

We wsi znajduje się 15 zabytków architektury i budownictwa ujęte w GEZ, nie odnotowano stanowisk archeologicznych. We wsi zachowane zostały:

- układ ruralistyczny;
- kapliczki;
- dawne szkoły;
- domy;
- budynki gospodarcze;
- kościół,
- zespół folwarczny wraz z budynkami gospodarczymi;
- park dworski;
- cmentarz.

Ryc. 9. Siemysłów w 1938 r.

źródło: Messtischblatt, godło 4973, 4972

Strzelce

niem. Strehlitz

Pierwsza wiadomość o wsi pochodzi z 19 lutego 1283 roku. Książę śląski Henryk Prawy odnowił sołtysowi Janowi w Strzelcach przywilej na lokowanie wsi. Wieś istniała więc już przed 1283 roku i wydany wówczas dla sołtysa dokument stanowił odnowienie zaginionego oryginału. Dnia 26 lutego 1326 roku proboszcz w Strzelcach Henryk wystąpił jako świadek w dokumencie pewnego Güntera ze Świebodów. Jest to pierwsza wzmianka o istnieniu kościoła w Strzelcach, który powstał wcześniej. W roku 1353 księga wyposażenia księstwa wrocławskiego wymienia dużą wieś Strzelce, która posiadała 103 łany. Około połowy XV wieku zbudowano zasklepioną nawę kościoła. Z tego okresu pochodzi także prezbiterium świątyni. Wieża pochodziła z końca XV wieku. W roku 1525 katolicki kościół zajęli protestanci, ludność musiała zmienić wyznanie z woli właściciela wsi. W roku 1654 cesarska komisja rządowa rewindykowała kościół na rzecz katolików. Ostatni pastor Zabte musiał opuścić parafię. W tym czasie wieś stanowiła cesarskie lenno, które znalazło się w zastawie Rady Miasta Wrocławia. W roku 1654 pierwszym katolickim proboszczem został ksiądz Petricius.

We wsi znajduje się 20 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 22 stanowiska archeologiczne. We wsi zachowane zostały:

- układ ruralistyczny;
- domy;
- budynki gospodarcze;
- kościół;
- ogrodzenie kościoła;
- dawna szkoła;
- kapliczki oraz zespół kapliczek przy kościele;
- pałac;
- zespół folwarczny oraz budynki gospodarcze;
- park podworski.

Ryc. 10. Strzelce w 1938 r.

źródło: Messtischblatt, godło 4973

Wielotłęka

niem. Bachwitz

Przypuszcza się, że wieś powstała na początku XVIII w. Wiadome jest, że założone w 1770 roku kolonie Nowa Wieś i Zofijówka należały do Wielotłęki. W 1774 roku we wsi istniała szkoła katolicka. W tym też roku mieli się tu osiedlić wygnani z Czech za swe poglądy zbliżone do husyckich tzw. Bracia Czescy. W 1795 roku Zimmermann podaje, że wieś należała do biskupa wrocławskiego wraz z leśnictwem, 14 wolnymi i 6 służebnymi ogrodnikami, domem dla pastuchów, 2 domami młynarzy, domem rybaka i 26 domami. W roku 1845 wieś należała dalej do biskupstwa wrocławskiego. Piszząc o Wielotłecie w roku 1844 J.G. Knie podaje, że nazywała się ona Bachowice. Germanizując nazwy polskich wsi na terenie Śląska, hitlerowskie władze w 1937 roku zmieniły polską nazwę Wielotłęka (Wielolanka) na Bachwitz, czyli Bachowice, która to nazwa istniała już w 1844 roku. W roku 1939 wieś liczyła 254 mieszkańców, należały do niej kolonie Nowa Wieś i Zofijówka oraz Młyn Jana, ponadto mała kolonia Piekło (Pieckel) i Hanusowski Młyn. Kolonia Nowa Wieś założona została w 1770 roku i należała do biskupa

wrocławskiego. W roku 1795 liczyła 21 gospodarstw rolnych, była tam szkoła, 3 tkaczy lnu, 21 domów i 122 mieszkańców. W 1844 roku we wsi istniały 23 domy ze 163 mieszkańcami, działała ewangelicka szkoła, 4 warsztaty tkackie, 4 szewców i 2 krawców. Kolonia Zofijówka należała do biskupa wrocławskiego, powstała w 1770 roku. Posiadała wówczas 21 gospodarstw. Od roku 1811 należała do królewskiej domeny Skoroszów. Młyn Jana (Johannesmuhle) znajdował się na południe od Wielotęki. Wymieniony został pierwszy raz w 1845 roku. Młyn spłonął w 1925 roku. Pozostały po nim mury i podbudowa do koła wodnego. Hanusowski Młyn (Hannusowsky Muhle) wymieniony był pierwszy raz w 1845 roku wraz z miejscem do połowu ryb. Położony był 1 km na południe od Wielotęki. Mieszkało w nim 17 mieszkańców. Ludność wsi Wieloteka brała udział dnia 20 marca 1921 roku w plebiscycie. Wielotekę wyzwoliła Armia Czerwona 20 stycznia 1945 roku.

We wsi znajduje się 9 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 10 stanowisk archeologicznych. We wsi zachowane zostały:

- domy;
- budynki gospodarcze;
- remiza strażacka;
- szkoła;
- kapliczka-dzwonnica.

Ryc. 11. Wieloteka w 1938 r.

źródło: Messtischblatt, godło 4973

Włochy

niem. Wallendorf

Są jedną z najstarszych miejscowości na terenie gminy. Pierwsza wiadomość o wsi pochodzi z 1245 roku. W swej bulli papież Innocenty IV zatwierdzając posiadłości biskupstwa wrocławskiego wymienił osadę pod nazwą Prevacovici (dzisiejsze Włochy). W roku 1271 biskup wrocławski Tomasz zawiadamiając arcybiskupa gnieźnieńskiego o najeździe księcia Bolesława z Krakowa, podaje wiadomość, że wojska najeźdźcze wyrządziły duże szkody we wsi Prevacowici Gallicorum. Straty zostały oszacowane wówczas na ponad 20 grzywien. Skarga biskupa Tomasza wymienia dwie części wsi Prevacowici. Jedną zwała się Gallicerum (Galijską), drugą zwano Polonorum (Polską). Część młodsza, w której znajdował się kościół, zamieszkiwana była prawdopodobnie przez waleńskich tkaczy,

tj. zromanizowanych Celtów, których stałymi siedzibami były obecna południowa Belgia i Luksemburg. Walonowie mogli przybyć do Włoch około połowy XIII wieku. Część tzw. polską zamieszkiwała ludność polska.

Sama nazwa Włochy pochodzi od osadników z Wołoszczyzny - tak twierdzili niektórzy niemieccy historycy. Inni z kolei zmienioną nazwę wsi Wallendorff wywodzili od Walonów.

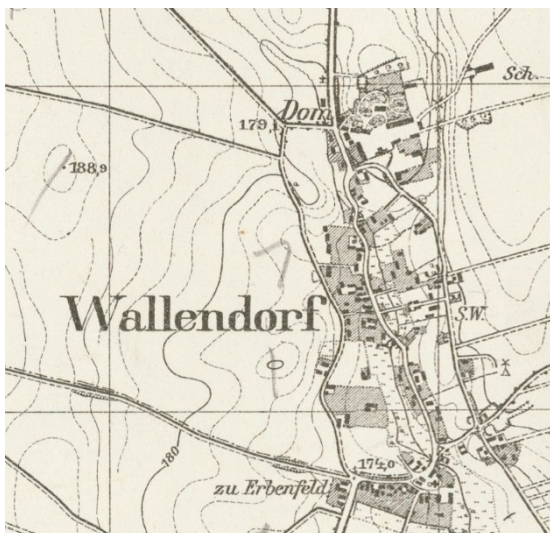
W roku 1300 w księdze wyposażenia biskupstwa wrocławskiego wieś Włochy wymieniana jest jako Prziakowitz Gallicorum (Psiakowice Galijskie). Wieś posiadała 50 łanów, należał do niej las biskupi o powierzchni 11 łanów zwany Drzewna. W roku 1373, w tzw. Lagerbuch księstwa nyskiego po raz pierwszy występuje zmieniona nazwa wsi Wallendorff, należąca do dystryktu wołczyńskiego. Wieś posiadała prawo targu, co podnosiło jej znaczenie gospodarcze. Część wsi Włochy nazywała ludność - Przepite, Przepadłe, zaś okoliczne łąki - Stojka i Zdorek. W roku 1795 wieś należała do biskupa wrocławskiego, posiadała dwór, szkołę, kościół, owczarnię, 2 karczmy, 2 folwarki, 34 wolne gospodarstwa rolne, 4 wolne ogrodnictwa, kowala, 1 tkacza lnu - ogółem 40 domów z 273 mieszkańcami. Od 1811 roku wieś należała do domeny królewskiej w Skoroszowie, posiadała wolne sołectwo, 55 budynków mieszkalnych, 1 folwark i 448 mieszkańców. W 1848 roku we wsi mieszkańcy posadzili lipę - na pamiątkę Wiosny Ludów. Drzewo później usunięto jako zbyt rozłożyste. Po klęsce Niemiec w I wojnie światowej, w grudniu 1918 r. na terenie powiatu namysłowskiego wybierano delegatów na Sejm Dzielnicowy w Poznaniu. Z powiatu wybrani zostali - ksiądz Zdzisław i Franciszek Kuklok - obydwaj z Włoch. W rejencji opolskiej powstawały liczne Rady Robotnicze. We Włochach powstało Towarzystwo Oświaty im. Świętego Jacka, którego organizatorem i założycielem był proboszcz ksiądz A. Robota, prześladowany przez Niemców za swą patriotyczną postawę. W 1921 roku odbył się we Włochach plebiscyt, tu miała też swą siedzibę Komisja Plebiscytowa. W roku 1939 Włochy liczyły 692 mieszkańców. W końcu 1944 roku niemiecka firma Berthold wybudowała we Włochach baraki obozu pracy przymusowej. Około tysiąca robotników z okolic, w tym wielu Polaków, pod nadzorem policji i Volksturm pracowało przy budowaniu fortyfikacji. Byli oni skoszarowani w obozie, popularnie zwani przez ludność "Bertoldy". Robotnicy budowali fortyfikacje w stronę Rychtała i Głuszyny, w czwartym kwartale 1944 roku. Dnia 20 stycznia 1945 roku jednostka Armii Czerwonej wyzwoliła wieś i więźniów obozu pracy. Kościół powstał między 1246 a 1270 rokiem. W roku 1525 wieś pozostała katolicka, ale kościół przejęli protestanci. Kościół był pod wezwaniem Świętego Mikołaja, do parafii należały Domaszowice. Według podania ludowego na tzw. Świętej Górcie znajdował się klasztor, który przed rokiem 1656 w czasie wojny 30 letniej uległ spaleni. Niestety brak jest danych źródłowych o klasztorze, niemniej na wzgórzu znajdują się fundamenty niezidentyfikowanej budowli i wkopane w ziemię dębowe dyle. W roku 1676 polski biskup Jerzy Szustrowicz poświęcił nowo wybudowany drewniany kościół p.w. św. Mikołaja. Stojąca uprzednio wolno drewniana dzwonnica została włączona do nowego obiektu. W roku 1927 spłonął drewniany kościół katolicki we Włochach, podpalony przez Niemców. Do roku 1929 wybudowano nowy murowany z zachowaniem dawnego planu.

We wsi znajduje się 19 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 4 stanowiska archeologiczne. We wsi zachowane zostały:

- układ ruralistyczny;
- kapliczka;
- zespół folwarczny wraz z budynkami gospodarczymi;
- dwór;

- gorzelnia;
- szkoła;
- domy;
- kościół;
- plebania.

Ryc. 12. Włochy w 1938 r.

źródło: Messtischblatt, godło 4973

Woskowice Górne

niem. Hennersdorf

Są najstarszą miejscowością na terenie gminy. W dokumencie z dnia 12 sierpnia 1201 r. papież Innocenty III potwierdził własność klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu, w tym dziesięciny z osady Vosglovec (Woscovici). W XIV w. Woskowice zostały podzielone na dwie samodzielne wsie: Woskowice Górne (Heinrici villa) i Woskowice Małe (Laur entii villa) oddalone od siebie o 3 km. Woskowice Górne posiadały 6 łanów, pełniły służby dla grodu w Namysłowie nie składając danin. Nazwa Woskowice pochodzi od słowa wosk. Była to wieś służebna, która dostarczała do grodu książęcego w XIII w. bardzo wówczas ceniony wosk.

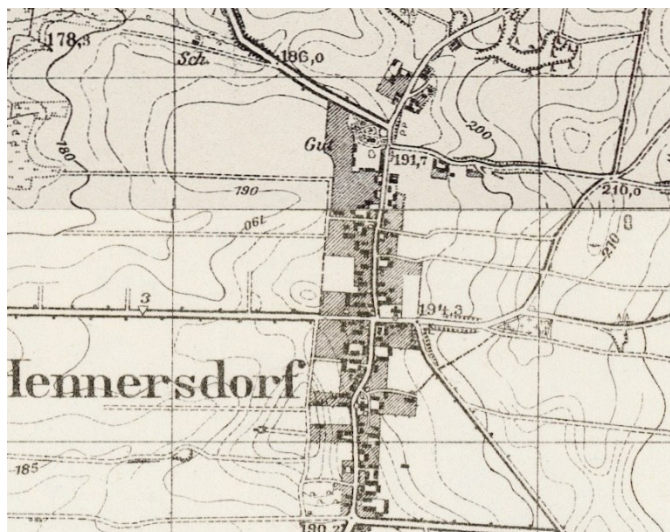
W księdze przywilejów miasta Namysłów z roku ok. 1360 wymieniona jest wieś Woskowice Górne (Henrici villa) posiadająca 55 łanów. Pierwszym znanym sołtysem był Polak Bruno Golibrzuch - młody dziedziczny rolnik. Istnienie kościoła we wsi nie jest udokumentowane aż do początku XVI w. Około 1525 r. kościół przeszedł w ręce protestantów, a po wojnie 30-letniej w roku 1651-52 należał do kapituły wrocławskiej. Był murowany i posiadał wieżę. W roku 1741 powiat namysłowski znalazł się pod zaborem pruskim. W 1795 roku Woskowice dzielą się na Woskowice Górne i Małe Woskowice (nie mylić z odrębną wsią Woskowice Małe). Woskowice Górne należały wówczas do Komendy Joannitów w Namysłowie. We wsi mieszkało 19 służebnych chłopów, 5 wolnych ogrodników, 10 zagrodników, kowal, 2 tkaczy, 2 krawców, była owczarnia, szkoła ewangelicka i karczma - łącznie 38 domów z 211 mieszkańcami. Małe Woskowice należały do właściciela v. Salischa. We wsi był dwór, 7 gospodarstw, browar, owczarnia - łącznie 11 domów z 64 mieszkańcami. Od końca XVIII w. wieś należała do rodu Kottulińskich. W roku 1844 część wsi należąca do Joannitów przejęła królewska domena, sprzedając ją w prywatne ręce. W roku 1844 Woskowice Górne posiadały 35 domów, 219 mieszkańców (w tym 26

katolików), kościół katolicki p.w. św. Józefa oraz ewangelicką szkołę. Hodowano 204 woły i 61 świń. W 1848 roku rozebrano walącą się wieżę kościoła, a w 1858 rozebrano kościół. Nową murowaną świątynię pseudogotycką wraz z wieżą wybudowano w latach 1896-97. Dzwon pochodził z 1651 r. W roku 1921 ludność brała udział w plebiscycie. W roku 1929 we wsi mieszało 361 osób, w tym 54 katolików, a w 1939 - 345. Dnia 20 stycznia 1945r. Armia Czerwona wyzwoliła wieś.

We wsi znajduje się 8 zabytków architektury i budownictwa ujętych w GEZ oraz 4 stanowiska archeologiczne. We wsi zachowane zostały:

- układ ruralistyczny wsi;
- kościół;
- cmentarz;
- domy;
- dwór;
- park dworski.

Ryc. 13. Woskowice Górne w 1940 r.

źródło: Messtischblatt, godło 4973, 4873

5.2.5. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to inaczej krajobraz, w którym ogół cech naturalnych (przyrodniczych) został zdominowany przez dzieła rąk ludzkich (definicja NID). Z kolei w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazano, że jest to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Wszelkie przekształcenia, zmieniające wygląd krajobrazu kulturowego przez likwidowanie lub zniekształcenie cech stanowiących o jego wartościach stanowią zagrożenie jego zachowania. W celu jego ochrony Gminy mogą go chronić poprzez utworzenie parku kulturowego lub ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Na terenie Gminy Domaszowice nie odnotowuje się parku kulturowego. Gmina Domaszowice posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z uwzględnionymi obiektami znajdującymi się w GEZ.

Osadnictwo i układy przestrzenne

Wsie Gminy Domaszowice reprezentują różne typy układów przestrzennych. Na terenie gminy kształtowanie się układów przestrzennych związane było z warunkami naturalnymi, jak przebieg rzek, umiejscowienie jezior, ukształtowanie terenu i jego ekspozycja, a także uzależnione od warunków antropogenicznych, jak przebieg szlaków oraz dróg. Pierwotne układy historyczne wsi zostały w bardzo dużym stopniu zachowane. Historyczne osady wiejskie zachowały podstawowe elementy dawnego rozplanowania i główne dominanty kompozycyjno-przestrzenne.

Gmina Domaszowice wg. podziału na typy sieci osadnictwa wiejskiego wg M. Kiełczewskiej-Zalewskiej należy do typu osadnictwa skupionego (sieć wsi średniej wielkości 20-100 domów mieszkalnych, o śródpolnym położeniu zabudowań i węzłowym układzie dróg, przeważnie feudalnego pochodzenia). Z kolei wg H. Szulca na terenie gminy znajdują się wsie regularne – łańcuchówki oraz duże ulicówki, duże owalnice, duże ślepe owalnice.

Na terenie Gminy Domaszowice głównym typem przestrzennego założenia wiejskiego jest zwarta zabudowa w typie ulicówki. Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat zabudowa została powiększona o nowe budynki mieszkalne, głównie wzdłuż ciągów komunikacyjnych, przez co pierwotny charakter ulicówek przypomina obecnie niejednokrotnie formę łańcuchówek. Jednakże w większości ulicówki nie uległy większym przekształceniom. W dużo poważniejszym stopniu zatarte zostały układy dawnych folwarków, m.in. utracone dwory w Domaszowicach, Siemysłowie, Gręboszowie. Niemniej znaczna część rozplanowania zespołów folwarcznych została zachowana, np. w Gręboszowie, Włochach, podwórze gospodarcze w Strzelcach. Tylko nieliczna część budynków ocalała w Woskowicach Górnych.

Na podstawie obecnych kształtów wsi można rozróżnić ich pierwotne założenia. Poniżej przedstawiono wsie Gminy Domaszowice, do których dopasowano podstawowe typy układów przestrzennych:

Domaszowice – (Domasowice, 1344) – wielodrożnica z folwarkiem w części północnej;

Dziedzice – (Sesicz, XIV w.) – ulicówka;

Gręboszów – (Grambossov, 1300) - wielodrożnica z folwarkiem w części centralnej;

Nowa Wieś – (Erdmannsdorft, 1770) – ulicówka przypominająca łańcuchówkę;

Polkowskie – (Pulkiewicz, 1362) – ulicówka;

Siemysłów (Symislow, 1300) – ulicówka z folwarkiem w części centralnej;

Strzelce – (Strelicz, 1283) – rozległa ulicówka przypominająca łańcuchówkę;

Wielotęka – (Bachowice) – wieś krzyżówka, obecnie w formie przypominającej łańcuchówkę;

Włochy – (Prevacoxici Gallicorum et. Polonorum, 1245, 1271) – wielodrożnica z folwarkiem w części północnej;

Woskowice Górne – (Wosglovec-Woscovici, 1201, 1253) – ulicówka;

Zofijówka (Sophiental, 1770) – ulicówka przypominająca łańcuchówkę.

W MPZP ustalono zasady ochrony historycznych układów przestrzennych – strefa ochrony konserwatorskiej „B” dla wsi:

- Gręboszów;
- Polkowskie;
- Siemysłów;
- Włochy;
- Woskowice Górne.

Dla ww. układów przestrzennych określono następujące ustalenia:

- obowiązek zachowania historycznego układu przestrzennego (rozplanowania ulicy, linii zabudowy, kompozycji wnętrza urbanistycznego i kompozycji zieleni);
- obowiązek zachowania zasadniczych elementów układu przestrzennego w tym: ścian frontowych budynków, kształtowanie pasa drogowego oraz ciągów i skupisk zieleni;
- obowiązek dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie linii zabudowy, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów okiennych oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej;
- należy stosować tradycyjne i regionalne formy zabudowy, rozwiązania materiałowe i techniczne, dachy o symetrycznym nachyleniu połaci, układ kalenicy dostosować do budynku na sąsiedniej działce. Pokrycie dachowe z dachówki ceramicznej lub materiału dachówkopodobnego;
- obowiązek dostosowania gabarytów oraz formy nowej zabudowy do otoczenia, zabudowę mieszkalną realizować jako I lub II kondygnacyjną, zabudowę usługowo – produkcyjną I kondygnacyjną o wysokości nie więcej niż 6,0 m.

Z kolei w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice, wskazano, że dobrze zachowane historyczne plany i układy przestrzenne mają wsie: Gręboszów, Dziedzice, Nowa Wieś, Polkowskie, Siemysłów, Strzelce, Włochy, Woskowice Górne, Zofijówka.

Układy ruralistyczne i urbanistyczne

Na terenie gminy nie odnotowuje się układów urbanistycznych. W gminnej ewidencji zabytków ujęto 9 układów ruralistycznych, w tym ulicówki i ulicówki przypominające łańcuchówki. Znajdują się tu też dwie wielodrożnice. Charakterystykę analizowanych założeń przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3. Układy ruralistyczne

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie - pierwsza wzmianka	Datowanie - zabudowa	Typ układu
1	Dziedzice	układ ruralistyczny wsi	1300 r.	k. XIX w. i pocz. XX w.	ulicówka
2	Gręboszów	układ ruralistyczny wsi	1300 r.	k. XIX w. i pocz. XX w.	wielodrożnica
3	Nowa Wieś	układ ruralistyczny wsi	1770 r.	XX w.	ulicówka przypominająca łańcuchówkę
4	Polkowskie	układ ruralistyczny wsi	1362 r.	k. XIX w. i pocz. XX w.	ulicówka
5	Siemysłów	układ ruralistyczny wsi wraz z przysiółkami Wygoda i Wielka Kolonia	1300 r.	k. XIX w.	ulicówka
6	Strzelce	układ ruralistyczny wsi	1283 r.-	poł. XIX w.	rozległa ulicówka przypominająca łańcuchówkę
7	Włochy	układ ruralistyczny wsi	1245 r.	2 poł. XIX w. – 1 poł. XX w.	wielodrożnica

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie - pierwsza wzmianka	Datowanie - zabudowa	Typ układu
8	Woskowice Górne	układ ruralistyczny wsi	1201 r.	poł. XIX w.	ulicówka
9	Zofijówka	układ ruralistyczny wsi	1770 r.	pocz. XX w.	ulicówka przypominająca łańcuchówkę

Źródło: opracowania własne na podstawie GEZ

Karty adresowe zabytkowych układów ruralistycznych opracowano w 2021 r. dla wsi Strzelce i Woskowice Górne. W 2024 r. wykonano karty układów ruralistycznych miejscowości: Dziedzice, Gręboszów, Nowa Wieś, Polkowskie, Siemysłów, Włochy i Zofijówka – uzgodnione zostały z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (pism z dn. 25.10.2024 r., znak: RZ.5140.74.2024.SO).

Dziedzice

Dziedzice reprezentują zwarty kompleks zabudowy przydrożnej, tzw. ulicówki, która charakteryzuje się rozmieszczeniem zabudowy w dwa szeregi zwartych zagród po obu stronach drogi. Wyglądem przypomina miejską ulicę. Taki typ układu miał uchronić miejscowość poprzez zamknięcie bram na końcu ulicy. Budynki mieszkalne w większości wybudowano z cegły czerwonej, część z nich została otynkowana, usytuowane są szczytowo względem ulicy. Posiadają dachy dwuspadowe kryte dachówką ceramiczną, a część z nich detal architektoniczny. Zagrody zamykają duże, murowane stodoły.

Fot. 1. Panorama wsi Dziedzice

Źródło: fotografia własna

Gręboszów

Gręboszów to wieś wywodząca się zapewne z ulicówki, która obecnie przybiera formę wielodrożnicy z wyraźnie wyodrębnioną częścią dworsko-parkowo-folwarczną w południowej części wsi. Główna droga przechodząca przez wieś w relacji północ-południe. Od niej odbiegają pozostałe drogi wiejskie. W północnej części wsi znajduje się droga krajowa nr 42 oraz linia kolejowa z historycznym budynkiem dworca kolejowego. Zabudowania usytuowane są w większości szczytowo względem dróg przechodzących przez wieś. W zagrodach przetrwała nieliczna liczba stodół zamykających siedliska. W

centralnej części wsi znajduje się duży park podworski z bramami na folwark oraz budynkiem dawnej gorzelni i spichlerza, które są obecnie opustoszałe. Naprzeciw budynku kordegardy występuje historyczny cmentarz z licznymi, zabytkowymi nagrobkami i starodrzewem oraz kościół filialny p.w. św. Katarzyny. Przy kościele znajduje się także nagrobek poświęcony ofiarom II wojny światowej. W centralnej części parku mieścił się okazały pałac, który nie przetrwał do obecnych czasów. Ponadto w gminnej ewidencji zabytków znajdują się budynki mieszkalne i gospodarcze

Fot. 2. Panorama wsi Gręboszów

Źródło: fotografia własna

Nowa Wieś

Nowa Wieś to jednostka przypominająca układem rozluźnioną ulicówkę, tudzież łańcuchówkę. Zabudowania zlokalizowane są wzdłuż drogi głównej po jej obu stronach relacji wschód-zachód. Oddalone są one od siebie w miarę równych odległościach od siebie i cecha ta jest zachowana do dnia dzisiejszego. Budynki mieszkalne usytuowane są względem drogi głównie kalenicowo, co jest rzadko spotykane na wsiach z terenu gminy. Większość stodół zamykających zagrody nie przetrwała.

Fot. 3. Panorama wsi Nowa Wieś

Źródło: fotografia własna

Polkowskie

Polkowskie to długa ulicówka, której układ nie uległ większym zmianom na przestrzeni ostatniego wieku. Główna droga przechodząca przez wieś w relacji północ-południe. Wieś Polkowskie to zwarty kompleks zabudowy przydrożnej, tzw. ulicówki, która charakteryzuje się rozmieszczeniem zabudowy w dwa szeregi zwartych zagród po obu stronach drogi. Wyglądem przypomina miejską ulicę. Taki typ układu miał uchronić miejscowość poprzez zamknięcie bram na końcu ulicy. Budynki mieszkalne usytuowane zarówno szczytowo, jak i kalenicowo względem ulicy. Historyczne domy wybudowano z cegły czerwonej, a ich dachy pokryto dachówką ceramiczną. Zagrody zamykają stodoły. Przez centralną część wsi przebiega droga relacji wschód-zachód, przy której z dala od zabudowań wiejskich zachował się kompleks leśniczówki. W północnej części wsi znajduje się cmentarz poewangelicki, który nie posiada stałej opieki. Znajdują się na nim pojedyncze nagrobki, zachowane zostały słupki bramne. Do innych, ciekawych zabytkowych obiektów z terenu wsi należy wymienić budynek dawnej szkoły z wiszącą belką i drewnianymi elementami zdobniczymi konstrukcji dachu, czy dzwonnica stanowiąca dominantę wysokościową miejscowości ze szpiczastym dachem czterospadowym i górującą różą wiatrów i połączanym orłem.

Fot. 4. Panorama wsi Polkowskie

Źródło: fotografia własna

Siemysłów

Siemysłów to długa ulicówka z folwarkiem w części centralnej, która z biegiem lat przybrała formę wielodrożnicy z widoczną częścią ulicówki w relacji wschód-zachód. Budynki mieszkalne zwrócone są szczytowo do drogi, zagrody zamykają w większości zachowane stodoły. Rozplanowanie zabudowy wiejskiej związane jest z przebiegiem niewielkiego cieką wodnego o nazwie Szerzyna przepływającej przez wieś. W centrum wsi znajduje się park podworski, który jest ogólnodostępny. Tuż przy nim mieści się kościół odbudowany po pożarze w 1990 r. Ponadto do ważnych obiektów historycznych należy zaliczyć starszą, dawną, ceglana szkołę zlokalizowaną w części zachodniej wsi oraz młodszą, dawną szkołę wybudowaną w południowej części miejscowości. Znajdują się tu także dwie kapliczki przydrożne. Na północny-wschód od wsi założono cmentarz, na którym nie zachowały się historyczne nagrobki.

Fot. 5. Panorama wsi Siemysłów

Źródło: fotografia własna

Strzelce

Układ ulicowy, rozwidlający się w części południowo-wschodniej stanowiącej przysiółek Szerzyna. W centrum wsi kościół. Zagrody usytuowane regularnie po obu stronach drogi w regularnym układzie zabudowy. Budynki mieszkalno-inwentarskie o rzucie prostokątnym sytuowane są przeważnie szczytem do ulicy, a przestrzeń podwórza zamyka stodoła usytuowana prostopadle do budynku mieszkalnego. Zachowany podstawowy układ przestrzenny, część budynków nieznacznie przekształcona (wprowadzono nowe otwory okienne, zmieniono układ i kompozycję elewacji).

Fot. 6. Panorama wsi Strzelce

Źródło: fotografia własna

Włochy

Włochy to wielodrożnica o zróżnicowanym natężeniu zabudowy. Rozplanowanie zabudowań uwarunkowane jest przebiegiem niewielkiego cieku wodnego płynącego z północy na południe. Układ dróg wiejskich tworzą 2 drogi bitumiczne i droga polna relacji północ-południe oraz kilka równoległych do nich tras łączących. Wielodrożnice często powstawały na skutek połączenia kilku przysiółków. Tak też mogło być z miejscowością Włochy, gdzie w części południowej znajduje się gęsta zabudowa z górującą wieżą kościelną, a w części północnej dawny folwark. Na jego terenie znajdują się liczne obory, spichlerz oraz dwór. Architektura wsi jest silnie zróżnicowana. Znajdują się tu zarówno otynkowane domy, jak ceglane. Ich ustawienie względem drogi także jest różne. Na części budynków zachowała się dachówka ceramiczna. Dachy zazwyczaj dwuspadowe, część domów z dachami naczółkowymi i detalem architektonicznym.

Fot. 7. Panorama wsi Włochy

Źródło: fotografia własna

Woskowice Górne

Układ ulicowy, złożony z dwóch części północnej i południowej rozlokowanych po obu stronach drogi. W centrum części południowej kościół. Zagrody usytuowane po obu stronach drogi wiodącej przez wieś, w regularnym układzie zabudowy. Budynki mieszkalno-inwentarskie na obszarze o rzucie prostokątnym sytuowane są przeważnie szczytem do ulicy, a przestrzeń podwórza zamyka stodoła sytuowana prostopadłe do budynku mieszkalnego. Historyczne pokrycie dachów ceramiczne. Zachowany podstawowy układ przestrzenny, część budynków nieznacznie przekształcona (wprowadzono nowe otwory okienne, zmieniono układ i kompozycję elewacji).

Fot. 8. Panorama wsi Woskowice Górne

Źródło: fotografia własna

Zofijówka

Zofijówka to jednostka przypominająca układem przestrzennym rozluźnioną ulicówkę, tudzież łańcuchówkę. Zabudowania zlokalizowane są wzdłuż drogi głównej po jej obu stronach relacji północ-południe. Oddalone są one od siebie w pewnej odległości. Jeszcze na pocz. XX w. znajdowały się w miarę równych odległościach od siebie, obecnie cecha ta została nieznacznie zatarta. Budynki mieszkalne usytuowane są względem drogi głównie szczytowo. Większość stodół zamykających zagrody nie przetrwała. W północno-zachodniej części wsi znajdują się 4 historyczne zagrody oddalone o ok. 400 m od pozostałej części zabudowy Zofijówki, które terytorialnie należą do Wielotęki.

Fot. 9. Panorama wsi Zofijówka

Źródło: fotografia własna

Wg NID najpoważniejszymi zagrożeniami dla zachowania historycznych układów ruralistycznych są:

- wyludnianie wsi, opuszczanie siedlisk;
- urbanizacja;
- wymiana substancji budowlanej na inną, o innej funkcji, innych gabarytach i formie;

- wprowadzanie zabudowy wielorodzinnej i wielkogabarytowej (np. magazyny wysokiego składowania);
- zmiana charakteru użytkowania terenów rolnych i zabudowanych;
- likwidacja nieużytkowanych elementów zagospodarowania;
- likwidacja historycznych folwarków (części dawnych układów rezydencjonalnych);
- zmiana funkcji rolniczej i leśnej na nierolniczą i nieleśną;
- wyznaczanie nowych tras komunikacyjnych i linii przesyłowych.

5.2.6. Zabytki nieruchome

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 1, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie Gminy Domaszowice znajdują się następujące zabytki nieruchome, które znalazły się w gminnej ewidencji zabytków, będące:

- a) układami ruralistycznymi,
- b) zespołami budowlanymi (zespołami folwarcznymi),
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) obiektami techniki,
- e) cmentarzami,
- f) parkami.

Odnotowano 9 zabytkowych układów ruralistycznych, które znajdują się w GEZ. W Gminie Domaszowice występują również zespoły folwarczne lub ich pozostałości. Obiekty architektury i budownictwa są licznie reprezentowane. Zaliczyć można do nich dwory i pałace, kościoły, budynki mieszkalne, budynki gospodarcze, w tym spichlerze. Obiekty techniki na terenie gminy utożsamiać można z budynkami kolejowymi oraz budynkami dawnych gorzelni. W gminnej ewidencji zabytków znajdują się również stare, zabytkowe cmentarze. Zabytkowe parki znajdują się w założeniach dworsko-parkowych i stanowią przykład zaprojektowanej formy zieleni. Powyższe formy zabytków zostały szczegółowo omówione w podrozdziale 5.4.

5.2.7. Zabytki ruchome

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 2, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
- instrumentami muzycznymi;
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

W poniższej tabeli przedstawiono zabytki ruchome znajdujące się na terenie Gminy Domaszowice. Występują one w: Domaszowicach, Gręboszowie, Siemysłowie, Strzelcach, Wielotęce i Włochach. Wśród przedstawionych poniżej 22 pozycji, 6 znajduje się w ewidencji wojewódzkiej, a 16 w rejestrze zabytków. Od 2021 r. liczba zabytków ruchomych nie uległa zmianie.

Tabela 4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Miejsce przechowywania	Forma ochrony
1	Domaszowice	obraz „Matka Boska Piekarska”	w kapliczce przy skrzyżowaniu ul. Polnej i Strzeleckiej	ks.B.t.IV-331/15 z dn. 24.09.2015 r.
2	Gręboszów	wyposażenie świątyni (szt. 1)	kościół filialny pw. św. Katarzyny	ks.B.t.I-22/57 z dn. 02.11.1957 r.
3	Gręboszów	wyposażenie świątyni (szt. 3)	kościół filialny pw. św. Katarzyny	ks.B.t.I-402/66 z dn. 12.03.1966 r.
4	Gręboszów	wyposażenie świątyni (szt. 7)	kościół filialny pw. św. Katarzyny	wojewódzka ewidencja zabytków
5	Gręboszów	fragment polichromii	pawilon chiński w parku pałacowym	wojewódzka ewidencja zabytków
6	Gręboszów	bramy wjazdowe (szt. 2)	południowo-wschodnia i północno-wschodnia część parku	wojewódzka ewidencja zabytków
7	Gręboszów	nagrobki (szt. 4)	cmentarz przy kościele pw. św. Katarzyny	wojewódzka ewidencja zabytków
8	Siemysłów	wyposażenie świątyni (szt. 3)	kościół paraf. Pw. Wszystkich Świętych	wojewódzka ewidencja zabytków

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Miejsce przechowywania	Forma ochrony
9	Siemystów	kapliczka	przy drodze polnej w północnej części wsi dz. ew. nr 153/1	ks.B.t.IV-337/15 z dn. 30.11.2015 r.
10	Siemystów	rzeźba „Pieta”	w kapliczce przy ul. Kilińskiego 13	ks.B.t.I-316/64 z dn. 11.01.1964 r.
11	Strzelce	wyposażenie świątyni (szt. 1)	kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i św. Marcina	ks.B.t.II-135/08 z dn. 30.07.2008 r.
12	Strzelce	wyposażenie świątyni (szt. 20)	kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i św. Marcina	ks.B.t.II-506/1-7/70 z dn. 04.12.1970 r.
13	Strzelce	wyposażenie świątyni (szt. 1)	kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i św. Marcina	ks.B.t.I-319/67 z dn. 30.08.1967 r.
14	Strzelce	wyposażenie świątyni (szt. 1)	kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i św. Marcina	ks.B.t.I-28/57 z dn. 08.11.1967 r.
15	Strzelce	wyposażenie świątyni (szt. 2)	kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i św. Marcina	ks.B.t.I-23/57 z dn. 06.11.1967 r.
16	Strzelce	wyposażenie świątyni (szt. 6)	kościół parafialny pw. Narodzenia NMP i św. Marcina	wojewódzka ewidencja zabytków
17	Strzelce	zespół pięciu kapliczek	wokół kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP i św. Marcina	ks.B.t.II-157/08 z dn. 15.04.2008 r.
18	Strzelce	kapliczka wraz z rzeźbą „Maria Immaculata”	dz. ew. nr 847	ks.B.t.IV-296/14 z dn. 16.05.2014 r.
19	Wielołęka	kapliczka-dzwonnica	przy domu nr 24 dz. ew. nr 248/1	ks.B.t.IV-336/15 z dn. 30.11.2015 r.
20	Włochy	wyposażenie świątyni (szt. 3)	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	ks.B.t.I-505/1-3/70 z dn. 06.11.1970 r.
21	Włochy	wyposażenie świątyni (szt. 2)	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP	ks.B.t.III-284/14 z dn. 17.01.2014 r.
22	Włochy	kapliczka	w pobliżu domu nr 93	ks.B.t.III-295/14 z dn. 14.05.2014 r.

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Opolu

Fot. 10. Kapliczka-dzwonnica w Wieloletce

Źródło: fotografia własna

Dla poniżej wymienionych obiektów, w 2021 r. opracowano karty adresowe GEZ:

- kapliczka, Domaszowice, ul. Strzelecka/Polna (w kapliczce znajduje się obraz „Matka Boska Piekarska”);
- kościół filialny pw. św. Katarzyny, Gręboszów (w kościele znajduje się wyposażenie);
- 2 bramy wjazdowe do zespołu pałacowego, Gręboszów;
- nagrobek Jerzego Von Donnersmarck, cmentarz w Gręboszowie;
- kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny, Siemysłów (w kościele znajduje się wyposażenie);
- kapliczka, Siemysłów, dz. ew. 153/1;
- kościół parafialny p.w. św. Marcina, Strzelce (w kościele znajduje się wyposażenie);
- ogrodzenie kościoła parafialnego z kapliczkami, Strzelce;
- kapliczka, Strzelce, dz. ew. 847;
- kapliczka-dzwonnica, Wieloletka;
- kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, Włochy (w kościele znajduje się wyposażenie);
- kapliczka przydrożna. Włochy, przy domu nr 93.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej (art. 10 ust 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

5.2.8. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w myśl art. 6 ust. 1 pkt. 3, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne, będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- cmentarzyskami;
- kurhanami;
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Narodowy Instytut Dziedzictwa w następujący sposób definiuje pojęcie stanowiska archeologicznego: „Nieruchomy zabytek archeologiczny, zwany także stanowiskiem archeologicznym, to zwarty przestrzennie obszar w obrębie którego występują źródła archeologiczne (zabytki nieruchome i ruchome oraz inne ślady wykorzystania terenu przez człowieka) wraz z otaczającym je kontekstem – tzw. nawarstwieniami kulturowymi, czyli warstwami ziemi, które powstały na stanowisku (np. osadzie pradziejowej) w trakcie jego funkcjonowania w przeszłości.”

Ochrona stanowisk archeologicznych jest niezwykle trudna ze względu na ich specyfikę. Są one nieodnawialne, zatem każda ingerencja, np. podczas prowadzonych badań archeologicznych przyczynia się do nieodwracalnych zmian w układzie nawarstwień. Dziedzictwo zabytków archeologicznych obejmuje zarówno zabytki nieruchome, jak i ruchome. Dlatego też należy stosować zróżnicowaną strategię ochrony. Zabytki archeologiczne, to zabytki na pierwszy pozór niewidoczne, znajdujące się pod ziemią lub pod wodą. Dopiero przebadanie takiego stanowiska daje możliwość zdobycia wiedzy o nim, np. informacje o funkcji stanowiska, jego datowanie. Ochrona zabytków archeologicznych prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Zaś zrównoważony rozwój to taki rozwój, który zaspokajając potrzeby współczesnych społeczeństw, nie będzie jednocześnie ograniczał możliwości rozwojowych przyszłych pokoleń. Zakłada równoległy rozwój gospodarki, społeczeństwa i środowiska. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych in situ, czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

W przypadku prowadzenia robót budowlanych w sytuacji, gdy miejsce prowadzenia prac znajduje się w strefie ochrony archeologicznej, obowiązujące są ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wskazującego na ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. W sytuacji, gdy na danym obszarze nie występuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, wiążące są zapisy zawarte w decyzji o warunkach zabudowy.

W przypadku prowadzenia robót budowlanych, gdy miejsce prowadzenia prac nie znajduje się w strefie ochrony archeologicznej ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obliuguje wykonawcę (inwestora) do konkretnych zachowań w myśl art. 32. ust. 1.: Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Dalej, zgodnie z ust. 5.: Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

W sytuacji gdy wykonawca nie dostosuje się do zaleceń zawartych w art. 32. ust. 1., art. 115. ust. 1 mówi o dalszych konsekwencjach: Kto niezwłocznie nie powiadomił wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) albo dyrektora urzędu morskiego o odkryciu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, a także nie wstrzymał wszelkich robót mogących uszkodzić lub zniszczyć znaleziony przedmiot i nie zabezpieczył, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsca jego znalezienia, podlega karze grzywny. W ustępie 2. mowa jest o grzywnie w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

W przypadku znalezienia zabytku archeologicznego ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obliuguje w takiej sytuacji do konkretnego zachowania. W artykule 33. ust. 1 czytamy: Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Art. 35. ust. 1. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jasno rozstrzyga: Przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych, stanowią własność Skarbu Państwa. Osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda, jeżeli dopełniły one obowiązków wymienionych w ustawie (art. 34. ust. 1.).

Art. 116 określa konsekwencje finansowe z niewywiązania się z art. 33. ust. 1.: Kto niezwłocznie nie powiadomił wojewódzkiego konserwatora zabytków lub wójta (burmistrza, prezydenta miasta) albo dyrektora urzędu morskiego o przypadkowym odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, a także nie zabezpieczył, przy użyciu dostępnych środków, tego przedmiotu i miejsca jego znalezienia, podlega karze grzywny. W ustępie 2. mowa jest o grzywnie w wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Prowadzenie badań archeologicznych zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymaga wcześniejszego uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Obowiązek ten, w odróżnieniu do zabytków nieruchomych i zabytków ruchomych, obejmuje nie tylko prowadzenie badań przy zabytkach archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, lecz przy wszystkich obiektach spełniających definicję zabytku archeologicznego.

Niezwykle ważną regulacją dotyczącą zabytków archeologicznych są przepisy art. 31 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z ww. art. osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego – jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Wyjątek stanowi art. 82a ust. 1 ww. ustawy.

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice, w celu ochrony stanowisk archeologicznych postuluje się:

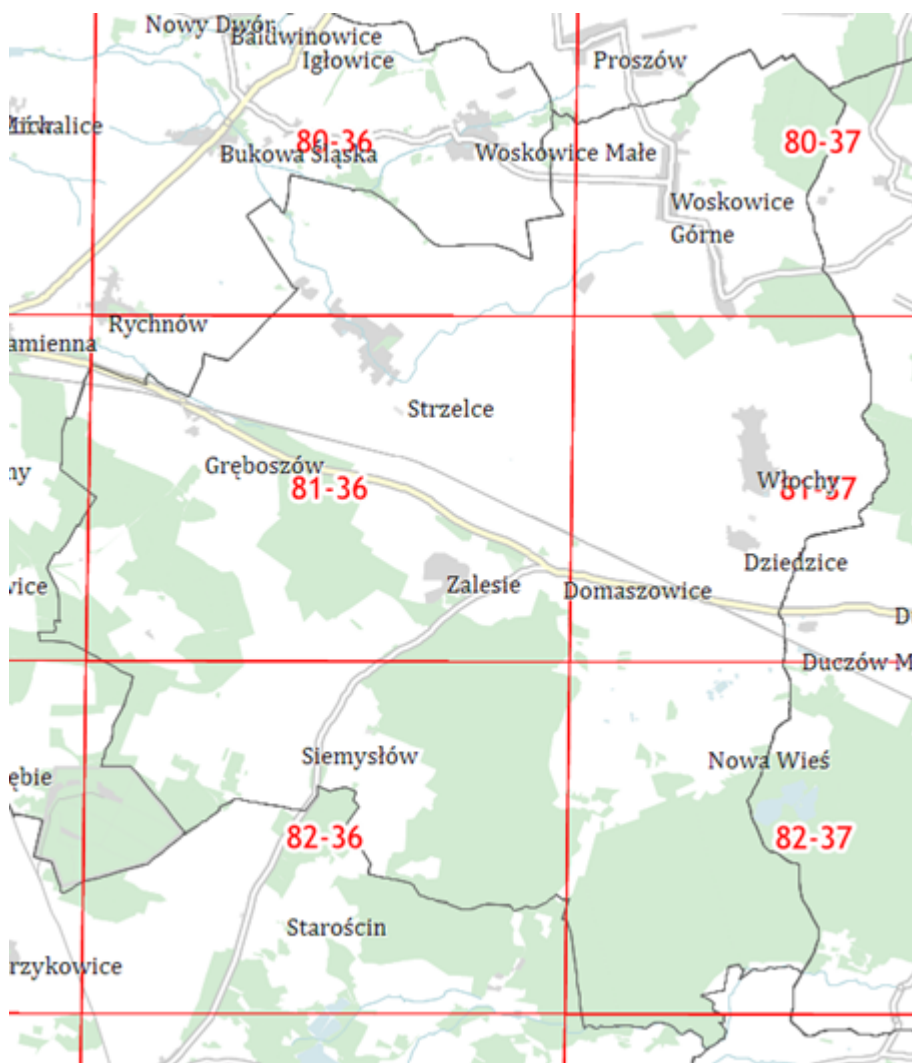
- prowadzenie w obrębie stanowiska archeologicznego oraz w jego otoczeniu badań archeologicznych na zasadach określonych w przepisach odrębnych,
- stosowanie wymogów wynikających z przepisów odrębnych przy każdorazowym znalezisku archeologicznym.

Na terenie Gminy Domaszowice zlokalizowano 101 stanowisk archeologicznych. 17 zabytków archeologicznych zostało objętych wpisem do rejestru zabytków. Pozostałe 83 ujęte zostały w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Znajdują się tu również 4 stanowiska znane z archiwaliów o nieustalonej lokalizacji. Zasób stanowisk archeologicznych z terenu Gminy Domaszowice nie uległ zmianom od 2021 r.

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych opracowano karty gminnej ewidencji zabytków. Gminna ewidencja zabytków archeologicznych Gminy Domaszowice opracowana została w kwietniu 2021 r. i otrzymała pozytywną opinię opolskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków o czym świadczy pismo z dnia 18.06.2021 r., znak: RZ.5140.32.2020.SO. Od tego czasu nie wykazuje się potrzeby opracowania nowych kart adresowych. W przypadku odnalezienia nowego stanowiska Gmina Domaszowice wykona nową kartę adresową stanowiska archeologicznego w celu uzupełnienia gminnej ewidencji zabytków, po wcześniejszym poinformowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Poniższa charakterystyka odzwierciedla zasób gminnej ewidencji zabytków. Znajdują się w niej zarówno obiekty wpisane do rejestru zabytków, jak i ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Gminną ewidencję zabytków stanowisk archeologicznych należy prowadzić zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. z dnia 4 października 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Ewidencja stanowi podstawową wiedzę na temat zachowanego dziedzictwa materialnego gminy i zarazem jest najpełniejszym udokumentowanym katalogiem obiektów zabytkowych występujących w Gminie Domaszowice. Wszystkie nieruchome zabytki archeologiczne ujęte w GEZ przedstawione zostały w załączniku nr 2.

Poniżej przedstawiono na rycinie obszary AZP, które znajdują się na terenie gminy. Wynika z niej, że 8 obszarów AZP nachodzi na teren Gminy Domaszowice: 80-36, 80-37, 81-35, 81-36, 81-37, 82-36, 82-37, 83-37. Należy zaznaczyć, że obszary AZP 81-35 oraz 83-37 tylko w marginalnym stopniu wkraczają na teren gminy i nie odnotowuje się na nich udokumentowanych stanowisk archeologicznych. Wobec powyższego, na 6 obszarach AZP zaewidencjonowano stanowiska archeologiczne. Obszar AZP 81-36 prawie w całości znajduje się na terenie gminy.

Ryc. 14. Obszary AZP na terenie Gminy Domaszowice

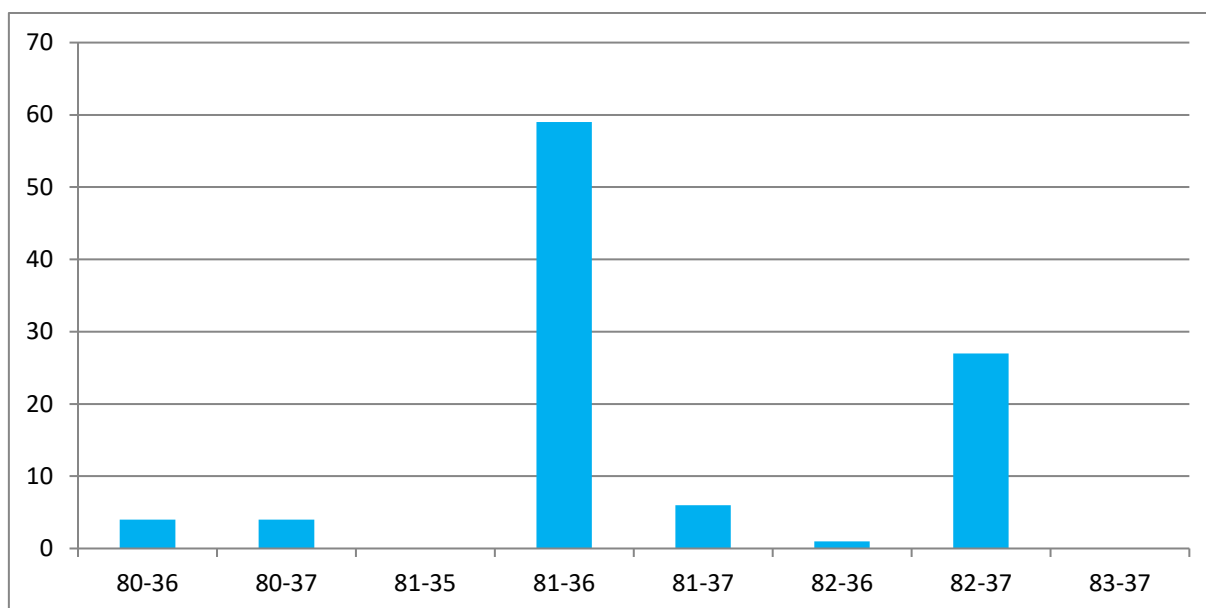
Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

Najwięcej stanowisk archeologicznych odnotowano na obszarze 81-36 (59) i jest to ponad połowa wszystkich zaewidencjonowanych zabytków archeologicznych z terenu gminy. Na obszarze tym znajdują się główne miejscowości gminne, takie jak: Strzelce, Gręboszów, część Domaszowic, czy Zalesie. Przez omawiany teren przepływają niewielkie ciek wodne, w tym rzeka Strzałka, czy Chełszcząca. W związku z powyższym liczba znaczna liczba stanowisk z tego terenu jest uzasadniona. Dużą liczbę zabytków archeologicznych obserwuje się również na obszarze 82-37 (27). Na pozostałych obszarach AZP ich liczba nie przekracza 10 stanowisk. W tym miejscu należy wspomnieć, iż lokalizacje osad wiązały się z dobrą ekspozycją terenu, klimatem, dostępnością wody, żyznością gleby, czyli elementami pozwalającym na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice, obszar Gminy Domaszowice jest przeciętnie rozpoznany pod względem archeologicznym. Taki stan rzeczy należy wiązać ze znacznie ograniczoną dostępnością terenu do badań (duża część gminy to kompleksy leśne oraz tereny podmokłych łąk). Mimo wszystko znajduje się tu wiele cennych i bogatych stanowisk, dzięki którym w dość czytelny sposób odtworzono historię pradziejowego osadnictwa aż po dzisiejsze czasy. Spośród udokumentowanych stanowisk

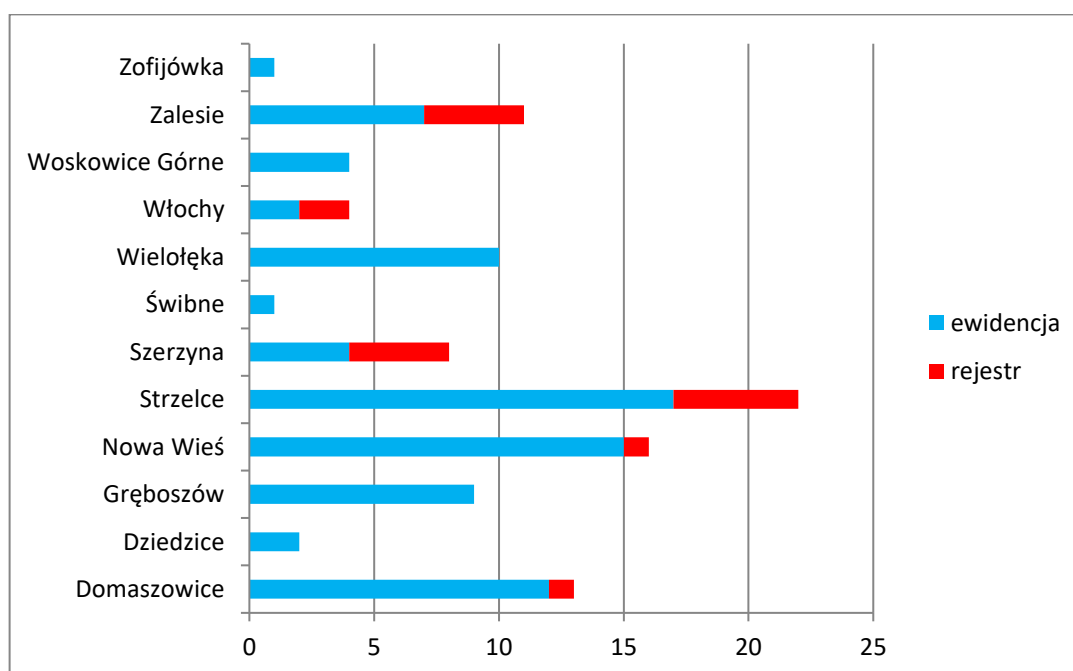
archeologicznych wyróżniają się przede wszystkim osady w Domaszowicach, Nowej Wsi, Strzelcach i Włochach.

Wyk. 1. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na sektory AZP

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Na terenie 12 jednostek osadniczych znajduje się 100 stanowisk archeologicznych, w tym 4 stanowiska archiwalne o nieustalonej lokalizacji. Najwięcej stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Domaszowice znajduje się w miejscowościach: Strzelce (22) oraz Nowa Wieś (16). Powyżej 10 stanowisk odnotowano także w: Domaszowicach (13) oraz Zalesiu (11). We wsiach: Polkowskie i Siemysłów nie odnotowano do tej pory stanowisk archeologicznych. W załączniku nr 2 przedstawiono wszystkie stanowiska archeologiczne z terenu gminy.

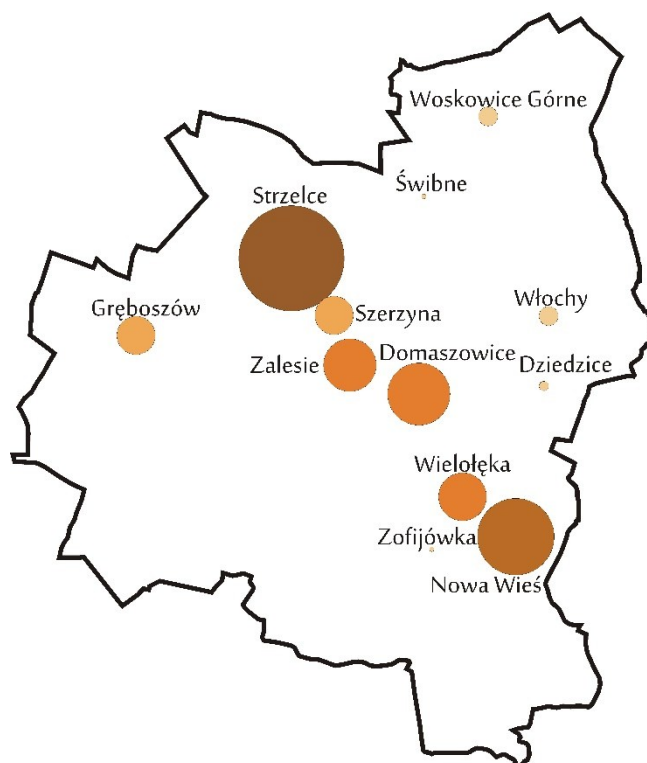

Wyk. 2. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Rozmieszczenie stanowisk archeologicznych na terenie gminy nie jest równomierne. Największe nasycenie stanowisk archeologicznych występuje w pasie północny-zachód – południowy-wschód i przebiega przez centralną część gminy, co przedstawiono na poniższej rycinie.

Ryc. 15. Nasycenie stanowisk archeologicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Funkcje poszczególnych stanowisk są niekiedy mocno zróżnicowane. Wielokrotnie na poszczególnych stanowiskach stwierdzono współwystępowanie pozostałości osadniczych z różnych okresów chronologicznych. I tak np. w miejscowościach: Zalesie, Nowa Wieś i Włochy występują stanowiska wielokulturowe (po 5 faktów osadniczych), z odnotowanymi różnymi chronologiami, które świadczą o ciągłości osadniczej na tych terenach. W ww. miejscowościach znajdują się: osady, ślady osadnictwa oraz punktu osadnicze.

Tabela 5. Stanowiska archeologiczne najbardziej zróżnicowane chronologicznie

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr w miejsc.	Nr na obsz.	Funkcja obiektu	Chronologia
1	Domaszowice (Zalesie)	81-36	7	23	ślad osadnictwa	neolit?
					osada	kultura łużycka (II-III okres epoki brązu)
					osada	kultura przeworska (młodszy okr. przedrzymski)
					osada	kultura przeworska (okr. późnorzymski)
					osada	późne średniowiecze
2	Domaszowice (Zalesie)	81-36	8	24	osada	kultura łużycka (V okr. EB)
					punkt osadniczy	kultura pomorska ? (HD-wcz. okr. przedrzymski)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr w miejsc.	Nr na obsz.	Funkcja obiektu	Chronologia
					ślad osadnictwa	kultura przeworska (młodszy okr. przedrzymski)
					osada	kultura przeworska (okres wczesno rzymski)
					osada	późne średniowiecze
3	Nowa Wieś	82-37	2	26	punkt osadniczy	epoka kamienia
					ślad osadnictwa	epoka kamienia
					punkt osadniczy	kultura łużycka
					ślad osadnictwa	kultura łużycka
					punkt osadniczy	późne średniowiecze
4	Włochy	81-37	1	20	ślad osadnictwa	epoka kamienia
					punkt osadniczy	kultura łużycka (V okr. EB-okr. halszt.)
					punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich
					ślad osadnictwa	X-XI w.
					punkt osadniczy	późne średniowiecze

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Na 101 stanowisk odnotowano 209 faktów osadniczych. W ramach istniejącego zasobu archeologicznego stwierdzono zaewidencjonowanie różnych rodzajów stanowisk archeologicznych, są to głównie ślady osadnictwa i osady. W mniejszej liczbie zaewidencjonowano punkty osadnicze. Warto również wyróżnić pozostałe funkcje stanowisk, takie jak: cmentarzyska, groby, w tym groby szkieletowe, osady hutnicze, osadę produkcyjną w Wielołęce, znalezisko, skarb brązowy z Domaszowic, czy skarb monet z Gręboszowa.

Tabela 6. Zróżnicowanie stanowisk archeologicznych ze względu na określone funkcje

Lp.	Funkcja obiektu	Ilość
1	ślad osadnictwa	76
2	osada	73
3	punkt osadniczy	46
4	cmentarzysko	6
5	grób/groby szkieletowe	2
6	osada hutnicza	2
7	osada produkcyjna	1
8	znaleziska	1
9	skarb brązowy	1
10	skarb monet	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych nie posiada własnej formy krajobrazowej, tj. są to stanowiska ziemne. Wszelkie prace inwestycyjne prowadzone przez Gminę Domaszowice, które związane były z pracami ziemnymi stanowiącymi potencjalne zagrożenie dla zabytków archeologicznych uzgadniane były z WKZ. Należy pamiętać, że do istotnych zagrożeń dla stanowisk archeologicznych należy zaliczyć czynniki naturalne, np. działalność rzek, czy czynniki ludzkie związane z pracami ziemnymi, jak np.:

- kanalizacja;
- wodociągi;
- inwestycje mieszkaniowe, usługowe i przemysłowe;
- budowa dróg, obwodnic;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

- lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa;
- planowane zalesienia;
- melioracje;
- regulacje cieków wodnych i budowa zbiorników retencyjnych;
- głęboka orka;
- gwałtowne zjawiska atmosferyczne.

Do innego typu zagrożeń należy zaliczyć działalność nielegalnych poszukiwaczy zabytków, którzy mogą na trwale uszkodzić historyczne nawarstwienia zabytku.

W najbliższym czasie nie przewiduje się zadań inwestycyjnych przewidzianych przez Gminę Domaszowice, które mogłyby występować w kolizji ze stanowiskami archeologicznymi. W przypadku pojawienia się prac polegających na pracach ziemnych, np. budowa, czy modernizacja dróg, wszelkie prace uzgadniane będą z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Wszelkie prace przy stanowiskach archeologicznych należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wszystkie stanowiska archeologiczne podlegają ochronie.

Na terenie Gminy Domaszowice znajduje się 17 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków. Kumulacja rejestrowych stanowisk archeologicznych występuje na krótkim pasie Strzelce-Domaszowice w miejscowościach: Strzelce, Domaszowice, Szerzyna, Zalesie. Ponadto stanowiska rejestrowe znajdują się w miejscowości Włochy oraz Nowa Wieś. Najwięcej zabytków rejestrowych odnotowano w Strzelcach (5), a ponadto w Zalesiu (4), Szerzynie (4), Włochach (2), Nowej Wsi (1) i Domaszowicach (1). Poniżej zostały one poddane krótkiej charakterystyce.

Tabela 7. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr AZP	Nr w miejsc.	Nr ewid. dz.	Funkcja obiektu- Kultura/chronologia	Nr rejestru
1	Domaszowice (Zalesie)	81-36	18	2	705/4	cmentarzysko i osada – kultura łużycka (V okr. EB-HC) osada? – późne średniowiecze	A-507/78
2	Domaszowice (Zalesie)	81-36	23	7	710/1, 713, 714/5, 715/4	ślad osadnictwa – neolit? osada – kultura łużycka (II-III okres epoki brązu) osada – kultura przeworska (młodszy okr. przedrzymski) osada – kultura przeworska (okr. późnorzymski) osada – późne średniowiecze	A-488/78
3	Domaszowice (Zalesie)	81-36	24	8	707/2-3, 707/5, 708/1, 709/1	osada – kultura łużycka (V okr. EB) punkt osadniczy – kultura pomorska ? (HD-wcz. okr. przedrzymski) ślad osadnictwa – kultura przeworska (młodszy okr. przedrzymski) osada – kultura przeworska (okres wczesno rzymski) osada – późne średniowiecze	A-881/90

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

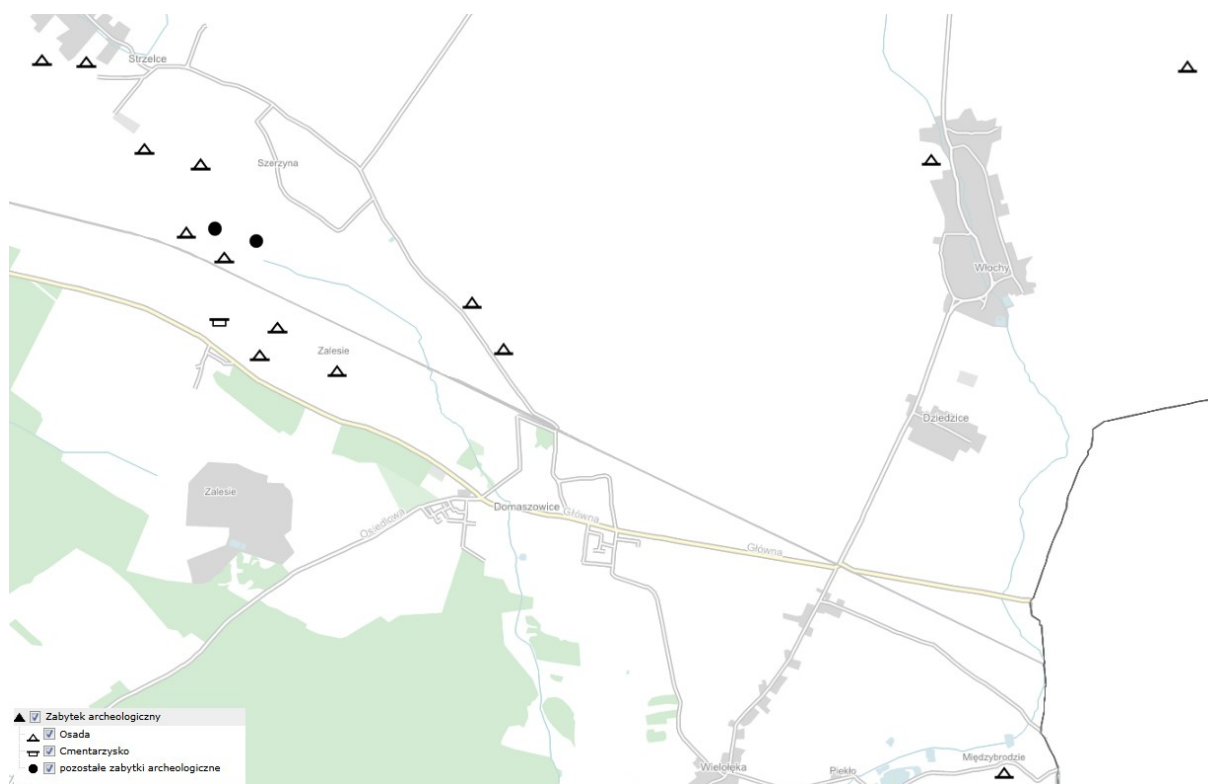
Lp.	Miejscowość	AZP	Nr AZP	Nr w miejsc.	Nr ewid. dz.	Funkcja obiektu- Kultura/chronologia	Nr rejestru
4	Domaszowice (Zalesie)	81-36	51	13	707/6, 707/2, 708/1	osada – kultura przeworska (II-I w.p.n.e.) osada – późne średniowiecze	A-854/89
5	Domaszowice	81-36	60	22	Domaszowice 26, 24/2 Strzelce 494/2	ślad osadnictwa – kultura przeworska (okres późnorzymski) osada – późne średniowiecze	A-855/89
6	Nowa Wieś	82-37	13	5	67/4, 68/4	osada – kultura łużycka (epoka brązu) cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka (epoka brązu) punkt osadniczy – kultura łużycka punkt osadniczy – późne średniowiecze	A-506/78
7	Strzelce	81-36	9	1	541/1-2, 542, 543, 555, 556	osada – kultura przeworska (okr. późno-rzymski) osada – późne średniowiecze	A-473/78
8	Strzelce (Szerzyna)	81-36	11	3	546/2, 550, 561, 562/1-2	osada – kultura przeworska (okr. późno-rzymski-C1?)	A-492/78
9	Strzelce (Szerzyna)	81-36	15	7	617, 618, 619/1, 619/3, 620/4	ślad osadnictwa – neolit osada – kultura przeworska (młodszy okr. przedrzymski) osada – kultura przeworska (okres rzymski) osada – późne średniowiecze	A-493/78
10	Strzelce	81-36	16	8	487, 488/2, 489	osada – kultura łużycka (okres halsztacki) osada - późne średniowiecze	A-476/78
11	Strzelce (Szerzyna)	81-36	36	12	616-618, 619/3 620/4	ślad osadnictwa – neolit osada – kultura przeworska (II-I w.p.n.e.)	A-878/90
12	Strzelce (Szerzyna)	81-36	37	13	615, 616	ślad osadnictwa – neolit osada – kultura łużycka (III okr. EB-okr. halszt.) osada – kultura przeworska (okr. rzymski)	A-870/90
13	Strzelce	81-36	39	15	216/2	osada – kultura przeworska (okr. rzymski) osada – wczesne średniowiecze, młodsza faza osada – XIV w.	A-849/89
14	Strzelce	81-36	40	16	179/1, 179/2	ślad osadnictwa – neolit osada – kultura łużycka (okr. halszt.) osada – wczesne średniowiecze, młodsza faza	A-848/89
15	Strzelce	81-36	50	26	546/1-2, 548	osada – kultura przeworska (okr. rzymski)	A-872/90

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr AZP	Nr w miejsc.	Nr ewid. dz.	Funkcja obiektu- Kultura/chronologia	Nr rejestru
16	Włochy	81-37	20	1	53, 54, 55/1	śląd osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura łużycka (V okr. EB-okr. halszt.) punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich śląd osadnictwa – X-XI w. punkt osadniczy – późne średniowiecze	A-482/78
17	Włochy	81-37	21	2		śląd osadnictwa – epoka kamienia osada - średniowiecze	A-474/78

Źródło: Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Domaszowice na lata 2022-2025

Ryc. 16. Lokalizacja stanowisk rejestrowych

Źródło: www.mapy.zabytek.gov.pl

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków na prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagane jest uzgodnienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków są najcenniejszymi pozostałościami dawnych epok, kultur i osadnictwa. Baza danych o stanowiskach archeologicznych nie jest bazą zamkniętą i ma charakter zbioru otwartego.

5.2.9. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy Domaszowice nie funkcjonują muzea, w których znajdowałyby się zabytki. Nie odnotowuje się również izb pamięci, izb tradycji oraz innych miejsc, gdzie gromadzone byłyby zbiory związane z historią gminy.

5.2.10. Dziedzictwo niematerialne

Narodowy Instytut Dziedzictwa definiuje dziedzictwo niematerialne jako tradycję, żywe niematerialne przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom, takie jak:

- tradycje i przekazy ustne między innymi bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamentsy pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne w tym tradycje muzyczne wokalne, instrumentalne i taneczne, widowiska religijne, karnawałowe i doroczne;
- praktyki społeczno-kulturowe takie jak zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremoniał lokalne i środowiskowe, zwyczaje odpustowe i pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich, sposoby składania życzeń, tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie na przykład meteorologia ludowa;
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata; tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania miłosne i medyczne;
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Zgodnie z Konwencją UNESCO w sprawie dziedzictwa niematerialnego jego definicja brzmi następująco: „Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.”

Również w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 6 ust. 2 przywoływane są zapisy dotyczące pośrednio dziedzictwa materialnego: „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

W związku z faktem, iż tereny dzisiejszej Gminy Domaszowice zostały przyłączone do Polski po II wojnie światowej, a sama gmina jest nieduża, jej dziedzictwo niematerialne nie jest specjalnie bogate. Nie przetrwał strój ludowy, brak tradycyjnej obrzędowości i tradycji lokalnej, imprez utożsamiających z regionem, potraw regionalnych, twórców ludowych, gwary, czy innych lokalnych zwyczajów. Jednakże poniżej przedstawiono pewne elementy niematerialne, które należy zachować i pielęgnować.

Przynależność etnograficzna Gminy Domaszowice jest złożona. Obszar ten, tak podobnie jak i województwo opolskie przynależało przez lata do Niemiec, aż do zakończenia II wojny światowej. Po II wojnie światowej do Gminy Domaszowice przyjechali nowi mieszkańcy, Polacy, zajmując gospodarstwa i domostwa rodzin niemieckich, które opuściły tejsze ziemie po 1945 r. Osadnicy przywieźli własne zwyczaje i tradycje, z drugiej zaś strony dziedzictwo niematerialne wykształtowane przed II wojną światową zaczęło się przenikać z „przywiezionymi” zwyczajami. Pod względem etnograficznym opisywany obszar znajduje się na Dolnym Śląsku i od lat związany był z Namysłowem.

Ryc. 17. Etnograficzna mapa Polski

Źródło: www.niezlomni.pl

Koła Gospodyń Wiejskich

Na terenie Gminy Domaszowice działają Koła Gospodyń Wiejskich, które poprzez swoją działalność przyczyniają się do propagowania i promocji dziedzictwa niematerialnego gminy. To dobrowolne i niezależne organizacje, których celem jest m.in. kontynuacja oraz przekazywanie kolejnym pokoleniom

tradycji lokalnych. Dbają o dorobek kulturowy, promują „Małą Ojczyznę” poprzez występy i wystawy na piknikach, festynach, dożynkach i innych imprezach. Koła Gospodyń Wiejskich dbają o tradycję, tożsamość i historię gminy, wspierają lokalne dziedzictwo kulturowe. Jednym z ich zadań jest kultywowanie tradycji ludowych. Należy do nich zaliczyć następujące KGW zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Kół Gospodyń Wiejskich:

- Koło Gospodyń Wiejskich we Włochach;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Strzelcach;
- Koło Gospodyń Wiejskich Woskowie Górne;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Nowej Wsi;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Domaszowicach;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Dziedzicach;
- Koło Gospodyń Wiejskich Wielotęka.

Znani ludzie

Jan Skala (1889-1945) - poeta, publicysta, redaktor, działacz organizacji mniejszości narodowych w Niemczech. Program ideowy Jana Skali zawierał wiele antyfaszystowskich, postępowych elementów narodowych i społecznych. W czasie II wojny światowej mieszkał jakiś czas w Dziedzicach i współpracował z organizacją podziemną (prawdopodobnie AK), organizował ruch oporu na terenie miasta Namysłowa i okolicy. Został zastrzelony w izbie własnego domu razem z innymi siedmioma osobami. W roku 1962 Skala spoczął we własnym grobie na cmentarzu parafialnym w Dziedzicach, a w 1965 postawiono mu w Namysłowie pomnik.³

Nagrobek Jana Skali ujęty został w gminnej ewidencji zabytków. Z kolei jego dom w Dziedzicach uległ zawaleniu i został wykreślony z gminnej ewidencji zabytków.

Fot. 11. Nagrobek Jana Skali na cmentarzu w Dziedzicach

Źródło: fotografia własna

Legendy

³ Strategia Lokalna Strategia Rozwoju LGD Stobrawski Zielony Szlak

Głaz narzutowy diabli kamień we Włochach – legenda głosi, że diabeł założył się z księdzem, że on szybciej zburzy kościół we Włochach, niż ksiądz odprawi mszę. Diabeł swą misję chciał wypełnić za pomocą olbrzymiego kamienia. Znalazł ogromny głaz i szedł z nim w stronę kościoła we Włochach. Ksiądz obawiając się o świątynię, odprawił mszę szybciej niż zazwyczaj. W chwili, gdy ksiądz kończył mszę, diabeł zbliżał się do Włoch, był na skraju lasu i gdy ksiądz wypowiedział słowo "Amen" kamień wyślizgnął się z rąk diabła i leży w tym miejscu do dziś.

Herb Gręboszowa – herb widniał nad wejściem do dworu. Legenda głosi, że właściciele majątku - ród Pretwiczów-Gawronów wywodził się od znanego i sławnego rycerza Hołuba, który słynął ze swojej waleczności i męstwa, a także niezwykłego talentu szachowego. Hołub zdobywając sławę i rozgłos zaproszony został do zamku króla hiszpańskiego, aby mógł rozegrać partię z jego córką, która była wybitnym graczem. Stawką spotkania był majątek oraz niewola dla przegranego. Ostatecznie przegrała córka króla – Fatma, która nie chciała iść w niewolę w ręce niewiernego. Wobec tego rzuciła się do pobliskiej rzeki, a dzielny Hołub za nią, ratując ją. Wdzięczny ojciec nadał Hołubowi herb z czarno-złotą szachownicą oraz obdarował go majątkiem.

Herb Gminy

Herby gmin w sposób pośredni nawiązują do dziedzictwa niematerialnego, ukształtowanego historycznie, na terytorium danej gminy. Od 8 marca 1990 r. gminy uzyskały możliwość powołania herbów na mocy ustawy o samorządzie terytorialnym. Są cennym dziedzictwem kulturowym, ukazują zasób dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, który należy identyfikować z daną jednostką terytorialną. Herb powinien się wyróżniać i być łatwo rozpoznawalny. Ukazanie dziedzictwa kulturowego w herbie Jan Pruszyński definiuje następująco: to zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju, oraz przekazania następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej. Ponadto herby powinny spełniać szereg określonych kryteriów. Zasady tworzenia herbów, flag, sztandarów i pieczęci jednostek samorządu terytorialnego w Polsce określa Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Transformacja ustrojowa na przełomie lat 80. i 90. XX w. spowodowała wśród mieszkańców Polski chęć przemian i poczucie wolności. Z biegiem czasu poszczególne regiony kraju mając na uwadze odrębną historię, tradycje, zwyczaje zaczęły zwracać uwagę na tożsamość lokalną. Jednostki samorządowe mogły dokonać ponownej oceny faktycznego stanu historii regionu i związanych z nią symboli. Rada Gminy Domaszowice przyjęła aktualną flagę i herb gminy Uchwałą Nr VII.40. 2024 Rady Gminy Domaszowice z dnia 26 listopada 2024 r. w sprawie ustanowienia herbu i flagi Gminy Domaszowice oraz zasad ich używania.

Herb Gminy Domaszowice stanowi tarcza typu hiszpańskiego z czarną obwiednią. Na pierwszym planie w polu błękitnym na podstawie złotej pomiędzy dwiema takimiż jodłami znajduje się skaczący jeleni srebrny z porożem złotym, nad którym trzy kule złote w pas.

Jeleń był świętym zwierzęciem ludów z równin i stepów Europy Wschodniej i Azji. Chrześcijanie widzieli w nim symbol duchowego pragnienia, a po wypiciu wody (chrzcie świętym) – duchowego spełnienia.

Skaczący jeleń symbolizuje szybkość i zręczność. Jodła zachowuje zieloność zimą, symbolizuje wigor, miłość, stałość, nadzieję i wierność. Podstawa - figura zaszczytna umieszczana w spodzie tarczy herbowej, symbolizuje ziemię, terytorium. Trzy złote kule to atrybut Św. Mikołaja, który miał podarować trzy bryłki złota biednym dziewczynom, którym groziło sprzedanie w niewolę. Podanie to jest źródłem tradycji prezentów przynoszonych przez Św. Mikołaja w Wigilię Bożego Narodzenia. Złoto to: delikatność, życzliwość, otucha, wzniosłość, szlachetność, rozum, poważanie, cnota, wielkość, moc, wiara, bogactwo, kierowanie, wiedza, szlachetność, szczodrość, dzielność, waleczność, wytrwałość, wierność, sprawiedliwość, łagodność, miłosierdzie, wzniosłość ducha. Srebro związane jest z takimi przymiotami jak: pokora, uczciwość, niewinność, czystość, bogactwo, mądrość, nieskazitelność, radość, przyjaźń, sprawiedliwość, bezstronność, czystość, pogoda, spokój ducha, szlachectwo, prostota ducha, pilność, szczerość. Błękit symbolizuje: piękno, wzniosłość, pochwała, prawość, wierność, stałość, czujność, patriotyzm, zwycięstwo, sława, miłość niebiańska, pobożność, świętość, praworządność, czystość, niewinność, natchnienie, zaufanie, chwała, powab, łagodność, słodycz.

Ryc. 18. Herb Gminy Domaszowice

Źródło: www.bip.domaszowice.pl

Warto również wspomnieć, iż zachowane zostały pieczęcie gminne innych miejscowości. Poniżej przedstawiono je dla wsi: Domaszowice, Dziedzice, Polkowskie, Strzelce oraz Wielołęka.

Ryc. 19. Dawny herb Domaszowic

Źródło: www.domaszowice.pl

Ryc. 20. Dawny herb Dziedzic

Źródło: www.domaszowice.pl

Ryc. 21. Dawny herb w Polkowickim

Źródło: www.domaszowice.pl

Ryc. 22. Dawny herb Strzelec

Źródło: www.domaszowice.pl

Ryc. 23. Dawny herb Wieloleki

Źródło: www.domaszowice.pl

W związku z przytoczonymi powyżej przykładami należy stwierdzić, że dziedzictwo niematerialne gminy istnieje. Powyżej wymienione elementy niematerialne należy zachować i pielęgnować dla obecnych mieszkańców oraz kolejnych pokoleń.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje w art. 7 następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu

na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie Gminy Domaszowice nie odnotowuje się:

- wpisu na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznania za pomnik historii;
- utworzenia parku kulturowego, który może być utworzony na podstawie uchwały Rady Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w myśl art. 16, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami precyzuje zapisy dotyczące rejestru zabytków w art. 9 oraz art. 10. Poniżej przytoczono najważniejsze zapisy odnoszące się do zabytków rejestrowych.

Art. 9 ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Art. 10 ust. 1: Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Opolu prowadzone są trzy rejestry zabytków:

Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).

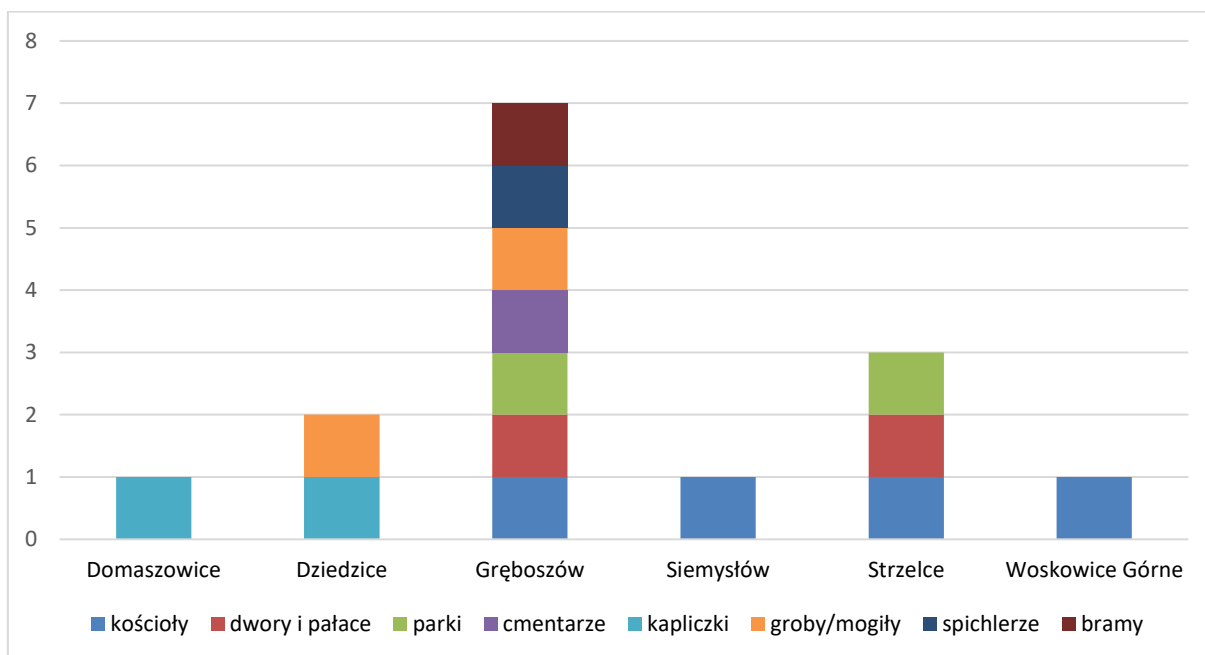
Rejestr zabytków ruchomych (księga B).

Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

Na terenie Gminy Domaszowice znajduje się 13 wpisów do rejestru zabytków. Niemniej, decyzje o wpisie obejmują zazwyczaj nie pojedynczy obiekt, a zespół obiektów. Przyjmując powyższą interpretację należy stwierdzić, że na terenie gminy znajduje się 15 pojedynczych pozycji na terenach objętych wpisem do rejestru. Wpis pod nr 1630/66 z 21.09.1966 r. dotyczy 3 obiektów znajdujących się w Gręboszowie: pałac, 2 bramy oraz spichlerz.

Zabytki rejestrowe charakteryzują się różnorodnością pod względem funkcji. Wyodrębniono 8 charakterystycznych rodzajów zabytków (wykres 3). Największą grupę zabytków wpisanych do rejestru stanowią kościoły (4). Ponadto występują tu obiekty występujące podwójnie – dwory i pałace, parki, kapliczki, groby lub mogiły oraz pojedyncze pozycje: cmentarz, spichlerz i brama. Miejscowością, w której odnotowano najwięcej obiektów wpisanych do rejestru zabytków obiektów architektonicznych i budowlanych z terenu gminy jest Gręboszów – 7 obiektów.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Wyk. 3. Ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich funkcji z terenu Gminy Domaszowice

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków

W poniższej tabeli przedstawiono spis zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdują się w 6 miejscowościach. Prawie połowa z nich datowana jest na XIX w., dużo jest również obiektów XVIII-wiecznych. Za najstarsze zabytki Gminy Domaszowice należy uznać kościół w Strzelcach (XIV w.) oraz pałac w Strzelcach (XVI w.). Najmłodszymi zabytkami są nagrobki: Jana Skali i ofiar II wojny światowej datowane na 1945 r. Warto zaznaczyć, że pałac w Gręboszowie nie istnieje, występują jedynie fragmenty ruin, a mimo tego znajduje się on na wykazie rejestru zabytków województwa opolskiego. W takim przypadku obiekt ten powinien zostać usunięty z wykazu, po skreśleniu na podstawie decyzji właściwego ministra ds. kultury i dziedzictwa narodowego. Precyzują to zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 13 ust. 1. Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru.

Tabela 8. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt-funkcja pierwotna	Lokalizacja (Adres)	Datowanie	Nr ewid. dz.	Wpis do rejestru zabytków
1	Domaszowice	kapliczka	ul. Strzelecka/ Polna	1883 r.	294/1	225/2014 z 20.10.2014 r.
2	Dziedzice	kapliczka przydrożna	przy cmentarzu parafialnym	k. XIX w.	243	226/2014 z 28.10.2014r.
3	Dziedzice	grób Jana Skali	cmentarz parafialny	1945 r.	81	168/88 z 22.02.1988 r.
4	Gręboszów	kościół filialny p.w. św. Katarzyny		1897-1899 r.	210/1	229/2014 z 11.12.2014 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

5	Gręboszów	cmentarz parafialny		XVIII w.	210/1, 210/2	250/90 z 4.05.1990 r.
6	Gręboszów	mogiły ofiar II wojny światowej	cmentarz (w nowej części)	ok. 1945 r.	210/1	222/89 z 7.11.1989 r.
7	Gręboszów	pałac, ob. pozostałości ruin		1782 r.	391/2	1630/66 z 21.09.1966 r.
8	Gręboszów	park pałacowy		XVIII - XIX w.	391/2	94/84 z 26.01.1984 r.
9	Gręboszów	2 bramy wjazdowe do zespołu pałacowego		1782 r.	285/2	1630/66 z 21.09.1966 r.
10	Gręboszów	spichlerz w zespole pałacowym	38	1827 r.	151/2	1630/66 z 21.09.1966 r.
11	Siemysłów	kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny	32	1824 r. , 1862-63 wieża, 1990 r.	128	1107/66 z 5.02.1966 r.
12	Strzelce	kościół parafialny p.w. św. Marcina		XIV w., XV w.	223/2	906/64 z 26.05 1964 r.
13	Strzelce	pałac	19	XVI w., XVIII w., 1 poł. XIX w.	11/16	228/2014 z 22.10.2014 r.
14	Strzelce	park w zespole pałacowo-folwarcznym	19-19c	XIX w.	11/13	44/80 z 29.01.1980 r.
15	Woskowice Górne	kościół filialny p.w. św. Jadwigi	13a	1896-1897 r.	199	223/2014 z 25.09.2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków

W poniższej tabeli przedstawiono charakterystykę zabytków rejestrowych. Z zestawienia wynika, że zabytki wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Domaszowice należą głównie do Gminy Domaszowice oraz parafii z terenu gminy. Stan poszczególnych zabytków jest zróżnicowany. Ich ogólną kondycję należy ocenić na dostateczny/dobry. W najgorszym stanie zdają się być obiekty z Gręboszowa: mogiły ofiar II wojny światowej (nagrobek), bramy wjazdowe i spichlerz. Warto również odnotować, że na kościele w Siemysłowie coraz bardziej uwidaczniają się powierzchniowe nawarstwienia, zawilgocenia oraz odspojenia tynku. Z kolei w Dziedzicach kapliczka w Gręboszowie została uszkodzona w wyniku działań o charakterze przestępczym. W wyniku aktu wandalizmu uszkodzone zostały drzwi wejściowe. Wszystkie wskazane poniżej obiekty uwzględnione zostały w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Tabela 9. Charakterystyka obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt-funkcja pierwotna	Własność	Stan zachowania
1	Domaszowice	kapliczka	Gmina Domaszowice	bardzo dobry
2	Dziedzice	kapliczka przydrożna	Gmina Domaszowice	dobry
3	Dziedzice	grób Jana Skali	właściciel działki: Parafia Rzymskokatolicka p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Włochach	bardzo dobry

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

4	Gręboszów	kościół filialny p.w. św. Katarzyny	Parafia Rzymskokatolicka pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i Świętego Marcina w Strzelcach	bardzo dobry
5	Gręboszów	cmentarz parafialny	Parafia Rzymskokatolicka pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i Świętego Marcina w Strzelcach oraz Gmina Domaszowice	dobry
6	Gręboszów	mogiły ofiar II wojny światowej	Gmina Domaszowice	zły
7	Gręboszów	pałac, ob. pozostałości ruin	Skarb Państwa	-
8	Gręboszów	park pałacowy	Skarb Państwa	dostateczny
9	Gręboszów	2 bramy wjazdowe do zespołu pałacowego	Gmina Domaszowice	zły
10	Gręboszów	spichlerz w zespole pałacowym	prywatna	zły
11	Siemysłów	kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny	Parafia p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Siemysławie	dobry
12	Strzelce	kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP i św. Marcina	Parafia Rzymskokatolicka pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i Świętego Marcina w Strzelcach	bardzo dobry
13	Strzelce	pałac	Spółka z o.o.	dostateczny
14	Strzelce	park w zespole pałacowo-folwarcznym	Gmina Domaszowice	bardzo dobry
15	Woskowice Górne	kościół filialny p.w. św. Jadwigi	Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Wawrzyńca w Woskowicach Małych	dobry

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru zabytków

Ryc. 24. Rozmieszczenie zabytków wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.domaszowice.e-mapa.net

Pod względem podziału na datę wpisu do rejestru, najwięcej zabytków wpisanych zostało w 2014 r. – 5 obiektów. Tyle samo, wpisano w latach 60. XX w., kiedy to po II wojnie światowej i uregulowaniu stosunków własnościowych zabytków, służby konserwatorskie mogły przystąpić do procedury wpisu. W tych latach wpisem objęto obiekty z zespołu dworsko-parkowego w Gręboszowie – bramy wjazdowe, spichlerz i pałac, a także kościół w Siemysławie i Strzelcach, przy czym pierwszym obiektem z terenu Gminy Domaszowice wpisany do rejestru został kościół parafialny p.w. św. Marcina w Strzelcach w 1964 r.

W ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami znajdują się przepisy odwołujące się do ochrony zabytków rejestrowych: art. 118. ust. 1.: Kto bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru: urządzenie techniczne, tablicę reklamową lub urządzenie reklamowe lub napis, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

Ponadto w ww. ustawie określono, iż w kompetencji Starostów jest umieszczenie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

Każdy zabytek rejestrowy powinien być w odpowiedni sposób oznaczony. W tym zakresie regulują to przepisy zawarte w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Znak ten ma kształt pięciokątnej tarczy skierowanej ostrzem w dół, w górnej części napis: „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM” poniżej błękitna tarcza herbowa złożona z kwadratu i umieszczonego nad nim trójkąta. Błękitna Tarcza (Blue Shield) jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Jest to symbol ochrony określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.). Zgodnie z zapisami Konwencji, znak Błękitnej Tarczy służy dla oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Autorem emblematu jest Polak, profesor Jan Zachwatowicz, w tamtym okresie Generalny Konserwator Zabytków, uczestnik Konferencji międzyrządowej w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podczas której została uchwalona Konwencja haska z 1954 r.⁴

Ryc. 25. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Źródło: Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Domaszowice, obiekty, zespoły i założenia wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej, wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Odnośnie obiektów zabytkowych obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej. Należy dążyć do pełnej rewitalizacji zabytków. Wszelkie działania podejmowane przy zabytkach wymagają pisemnego

⁴ <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/program-blekitnej-tarczy/znak-blekitnej-tarczy.php>

pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zespoły i obiekty wpisane do rejestru i ujęte w gminnej ewidencji zabytków objęte są także ochroną konserwatorską w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Dla prac remontowych i modernizacyjnych, związanych z rozbudową i przebudową obiektów uwzględnionych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy uzyskać uzgodnienie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wykaz zabytków architektury i budownictwa obejmuje różne obiekty nieruchome powstałe przed 1945 rokiem, w których późniejsza działalność nie zatarła cech świadczących o ich historycznym rodowodzie. Stanowią one charakterystyczne przykłady działalności budowlanej dawnych epok lub posiadają znaczące w skali lokalnej walory artystyczno – architektoniczne.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami opieki jest gminna ewidencja zabytków.

W art. 22 ww. ustawy określono kto jest odpowiedzialny za prowadzenie gminnej ewidencji zabytków i jakie obiekty powinny się w niej znaleźć. W związku z powyższym, to Wójt Domaszowice prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków Gminy Domaszowice w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Domaszowice opracowana została w kwietniu 2021 r. i otrzymała pozytywną opinię opolskiego wojewódzkiego konserwatora zabytków o czym świadczy pismo z dnia 18.06.2021 r., znak: RZ.5140.32.2020.SO.

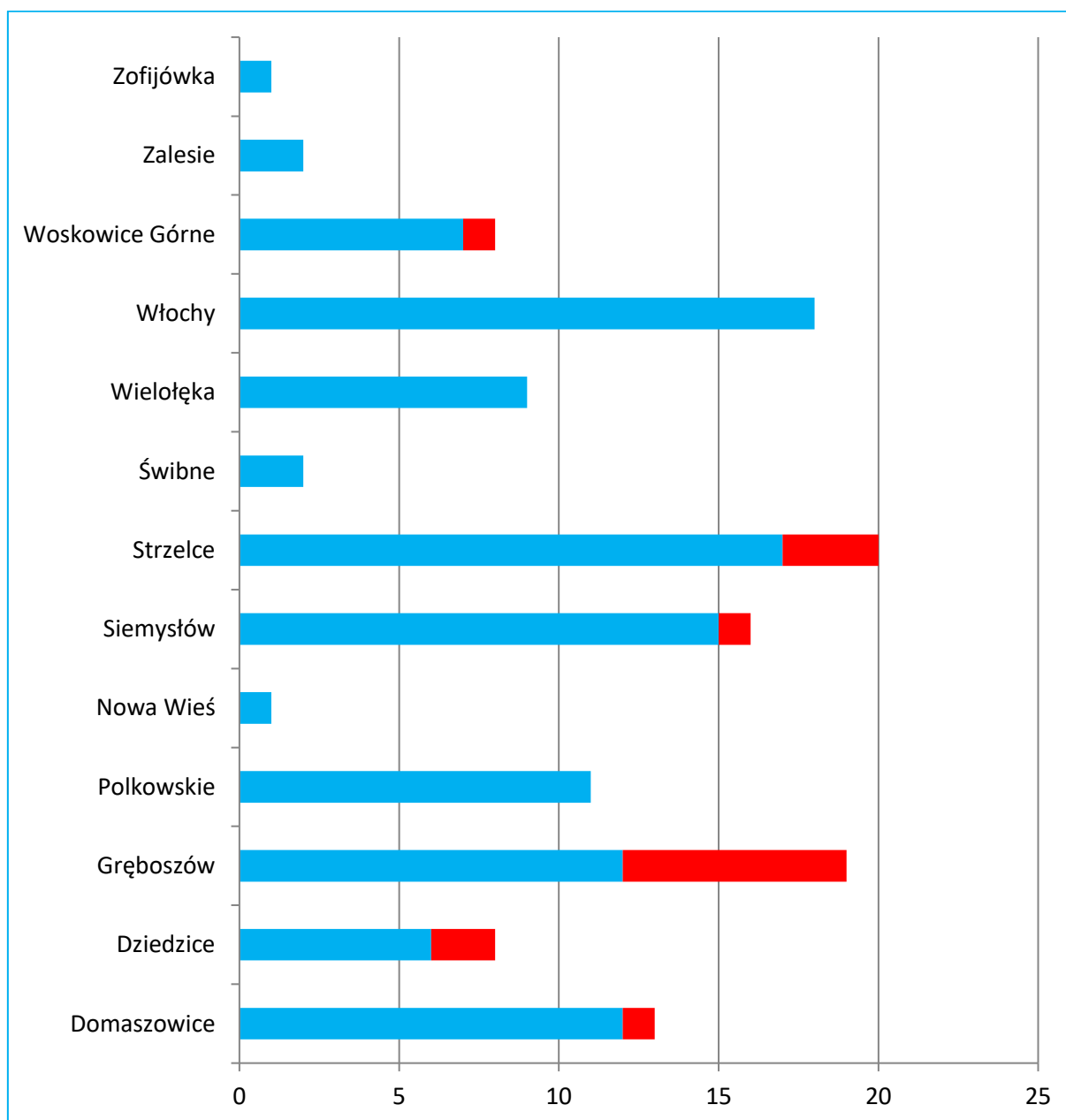
Gmina Domaszowice posiada gminną ewidencję zabytków. Znajdują się w niej liczne zabytki, w tym obiekty wpisane do rejestru zabytków. Figurują w niej również zabytki ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Karty adresowe GEZ opracowane zostały w 2021 r. GEZ stanowi podstawową wiedzę na temat zachowanego dziedzictwa materialnego gminy i zarazem jest najpełniejszym udokumentowanym katalogiem obiektów zabytkowych występujących w Gminie Domaszowice. W GEZ Gminy Domaszowice figuruje 128 pozycji. Wszystkie nieruchome zabytki ujęte w ewidencji przedstawione zostały w załączniku nr 1.

Na terenie gminy, w 12 jednostkach osadniczych w GEZ ujęto **128** zabytków architektury i budownictwa, w tym 15 zabytków z rejestru zabytków, co świadczy o bogatym dziedzictwie materialnym na terenie gminy. Większość obiektów znajdująca się w GEZ (bez rejestru zabytków i układów ruralistycznych) powstała w XIX w. bądź w XX w. Niewiele występuje starszych obiektów. Jedynym takim zabytkiem ewidencyjnym jest dwór we Włochach nr 1, 1a o genezie XVIII-wiecznej z późniejszymi remontami/przekształceniami w kolejnych wiekach.

Na wykresie poniżej zilustrowano zewidencjonowane zabytki w GEZ z podziałem na miejscowości. Wynika z niego, że najwięcej znajduje się ich w Strzelcach – 20. To jedna z najstarszych miejscowości w gminie oraz zdecydowanie najdłuższa – zabudowania rozciągają się wzdłuż drogi głównej na długości

ok. 5,5 km. Powyżej 10 obiektów odnotowano w: Domaszowicach, Siemysławie, Gręboszowie i Włochach. Obiekty będące w GEZ charakteryzują się wartością historyczną ze względu na fakt, iż są to obiekty historyczne wybudowane w historycznej technice budowlanej, której już się nie stosuje. Są to również miejsca upamiętniające przodków tych ziem. Zabytki będące w GEZ posiadają także wartość artystyczną ze względu na liczne detale architektoniczne, co świadczy o ich wyjątkowości na tle pozostałego budownictwa gminy.

Wyk. 4. Liczba obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości

Źródło: opracowanie własne

W tym miejscu należy zaznaczyć, iż gminna ewidencja zabytków ma charakter zbioru otwartego, tj. mogą być z niej usuwane/dodawane obiekty.

Obiekty należące do własności Gminy Domaszowice

Struktura własnościowa obiektów zabytkowych ujętych w GEZ jest niejednokrotnie złożona. Gmina Domaszowice jest właścicielem lub współwłaścicielem obiektów wymienionych w poniższej tabeli.

Tabela 10. Zabytki we własności i współwłasności Gminy Domaszowice

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Uwagi
1	Domaszowice	kapliczka	ul. Strzelecka/Polna	1883 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 225/2014 z 20.10.2014 r.
2	Domaszowice	kapliczka	ul. Polna	1901 r.	
3	Domaszowice	szkoła, ob. Urząd Gminy	ul. Główna 26	1900 r.	
4	Domaszowice	park dworski	ul. Strzelecka	XIX w.	udział w 3/9 działki
5	Dziedzice	kapliczka przydrożna	przy cmentarzu parafialnym	k. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 226/2014 z 28.10.2014r.
6	Gręboszów	nagrobek Jerzego von Donnersmarck		1882 r.	
7	Gręboszów	2 bramy wjazdowe do zespołu pałacowego		1782 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 1630/66 z 21.09.1966 r.
8	Polkowskie	dzwonnica	przy domu nr 14	pocz. XX w.	
9	Polkowskie	park pocmentarny		XIX w.	
10	Siemysłów	kapliczka	w polu, za domem nr 10	2 poł. XIX w.	
11	Siemysłów	szkoła, ob. świetlica i budynek mieszkalny	11a	k. XIX w.	
12	Siemysłów	szkoła, ob. budynek mieszkalny	77	I. 30. XX w.	udział w 2328/10000 działki
13	Strzelce	park w zespole pałacowo-folwarcznym	19-19c	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 44/80 z 29.01.1980 r.
14	Strzelce	szkoła	42	1885 – 1890 r.	udział w 82/100 działki
15	Strzelce	kapliczka	przy budynku nr 42	pocz. XIX w.	
16	Strzelce	gospoda, ob. WCK i budynek mieszkalny	52	pocz. XX w.	udział w 75/100
17	Świbne	dom mieszkalny	2	k. XIX w.	udział w 2685/10000
18	Wielołęka	remiza strażacka	23a	1933 r.	
19	Wielołęka	kapliczka-dzwonnica	przy 24a, b, c	k. XIX w.	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Uwagi
20	Włochy	kapliczka przydrożna	przy domu nr 93	k. XIX w.	

Źródło: dane Urzędu Gminy Domaszowice

Dla ww. obiektów prowadzone są sukcesywne prace remontowe i modernizacyjne w miarę możliwości finansowych gminy. W ostatnim czasie przeprowadzono prace remontowe budynku Urzędu Gminy Domaszowice, który obecnie reprezentuje stan bardzo dobry.

Fot. 12. Urząd Gminy Domaszowice

Źródło: fotografia własna

Obiekty sakralne

Kościół to obiekty publiczne, kultu religijnego, ważne dla lokalnej społeczności. Od wieków stanowią centra nie tylko życia duchowego, ale także społecznego i informacyjnego. W przeszłości fundowane przez właścicieli danych miejscowości, obecnie utrzymywane z datków parafian oraz dotacji na prace remontowe i konserwatorskie. Wznoszone często na wzniesieniach, wokół nich lokowano cmentarze. Ich budowa stanowiła poważne wyzwanie dla całej społeczności, począwszy od inwestora, architekta, plebana przez budowniczych, skończywszy na zwykłych mieszkańcach, którzy często pomagali przy prostych pracach. Do dzisiaj stanowią ważne miejsca w krajobrazie kulturowym miejscowości, prezentują dominanty przestrzenne i wysokościowe, a ich sylwety wyróżniają się na tle pozostałego budownictwa.

Na terenie Gminy Domaszowice znajduje się 5 czynnych kościołów rzymsko-katolickich. W tym miejscu należy przypomnieć, że na terenie Gminy Domaszowice znajdował się również ewangelicki kościół w Strzelcach, który po II wojnie światowej został rozebrany. Większość zabytkowych kościołów z terenu gminy zbudowano w XIX w. Kościół w Strzelcach jest najstarszy – XIV w., zaś we Włochach najmłodszy – datowany na 1929 r. Są to murowane świątynie, w większości tynkowane, zaś w Strzelcach i Woskowicach Górnych wybudowane z cegły czerwonej. Ogólny stan kościołów jest dobry, zaś w Gręboszowie – bardzo dobry. Wydaje się, że w najgorszym stanie jest kościół w Woskowicach Górnych, który wymaga prac renowacyjnych przy ceglanej elewacji. Tylko kościół we Włochach nie został

wpisany do rejestru zabytków. Dwa z pięciu kościołów są filiami. Kościół w Gręboszowie podlega pod parafię w Strzelcach, zaś kościół w Woskowicach Górnych pod parafię w Woskowicach Małych.

Tabela 11. Zabytkowe obiekty sakralne

Lp.	Miejscowość	Kościół	Czas powstania	Styl	Materiał	Stan zachowania	Wpis do rejestru
1	Gręboszów	kościół filialny p.w. św. Katarzyny	1897-1899 r.	neoromański	tynkowany	bardzo dobry	tak
2	Siemysłów	kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny	1824 r. , 1862-63 wieża, 1990 r.	neobarok	tynkowany	dobry	tak
3	Strzelce	kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP i św. Marcina	XIV w., XV w.	gotyk	cegła, wieża tynkowana	dobry	tak
4	Włochy	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	1929 r.	-	tynkowany	dobry	nie
5	Woskowice Górne	kościół filialny p.w. św. Jadwigi	1896-1897 r.	neogotyk	cegła	dobry	tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Fot. 13. Kościół we Włochach

Źródło: fotografia własna

Cmentarze

Zabytkowe cmentarze będące jednocześnie założeniami przestrzennymi (uporządkowanymi lub swobodnymi) stanowią wyraz przeszłości, są miejscem upamiętnienia przodków danej społeczności. Jako miejsca historyczne na stałe wpisały się w krajobraz danej miejscowości, są nośnikami tradycji i

wierzeń. Od zawsze otaczane były czcią i powagą. Każdy cmentarz posiada swoją indywidualną formę ze względu na wielkość, rozplanowanie, położenie topograficzne, wykorzystane materiały oraz poszczególne elementy, takie jak: historyczne nagrobki, mogiły, grobowce, roślinność, rozplanowanie kwater, ogrodzenia z bramami, a także dodatkowe elementy jak krzyże, kostnice, czy kaplice cmentarne. W granicach cmentarzy sadzono drzewa, które niejednokrotnie wyznaczały ich granice oraz pozostałą charakterystyczną roślinność cmentarną, np. bluszcze. Zabytkowe nekropolie są nie tylko miejscem pochówku zmarłych, ale także świadkiem zachodzących przemian w sztuce sepulkralnej. Wszelkie działania inwestycyjne na terenach pocmentarnych reguluje art. 6 ust. 4 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych z dnia 31 stycznia 1959 r.: *Użycie terenu cmentarnego na inny cel jest dopuszczalne pod warunkiem zachowania znajdujących się na jego terenie zabytków, które mogą być przeniesione w inne miejsce po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.*

W gminnej ewidencji zabytków znalazło się 6 zabytkowych cmentarzy. Miejsca te są mocno zróżnicowane ze względu na różne porównania. Większość powstała jeszcze w XIX w. Najstarszym jest cmentarz w Gręboszowie, który jako jedyny ze wszystkich cmentarzy wpisany został do rejestru zabytków. Jego szczegółowa charakterystyka została przedstawiona w podrozdziale 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy. Najmłodszym zabytkowym cmentarzem jest cmentarz w Dziedzicach, gdzie pochowany został Jan Skala. Jego nagrobek o znaczeniu historycznym wpisany został do rejestru zabytków. Przy bramie głównej znajduje się tablica informująca o miejscu spoczynku Serbołużyczanina. Cmentarze w Gręboszowie i Strzelcach podzielone są na 2 wyraźne części: starszą z nagrobkami niemieckimi do 1945 r. oraz nowszą z nagrobkami polskimi. Stan starszych części cmentarzy w ww. miejscowościach poprawił się ze względu na prowadzone prace porządkowe na nich. Jeszcze latach 80. XX w. miejsca te były niemalże całkowicie zarośnięte bujnymi samosiewami. Ogólny stan cmentarzy jest dobry. W najgorszym stanie jest cmentarz w Polkowskim, bez stałej opieki, zaniedbany, ale o czytelnym układzie. Zachowana została w nim aleja główna, brama i furtka cmentarna wraz ze słupkami, które są w złym stanie. Wymaga on szczególnej opieki, należy go bacznie obserwować i monitorować. Postuluje się o umiejscowienie tabliczek upamiętniających dawnych mieszkańców wsi, którzy są pochowani na cmentarzach w: Gręboszowie, Polkowskim, Strzelcach, Woskowicach Górnych.

Tabela 12. Zabytkowe cmentarze

Lp.	Miejscowość	Cmentarz	Czas powstania	Powierz. (ha)	Stan zachowania	Nr ewid. działki
1	Dziedzice	cmentarz parafialny	ok. 1920 r.	ok. 0,75	dobry	81
2	Gręboszów	cmentarz parafialny	XVIII w.	ok. 0,9	dobry	210/1, 210/2
3	Polkowskie	park pocmentarny	XIX w.	0,18	dopuszczający	85
4	Siemysłów	cmentarz	XIX w.	0,6	bardzo dobry	315/2, 321/1, 312
5	Strzelce	cmentarz	XIX w.	0,9	dobry	553
6	Woskowice Górne	cmentarz	XIX w.	0,9	dobry	338, 339

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Fot. 14. Cmentarz w Polkowskim

Źródło: fotografia własna

Kapliczki

Kapliczki to obiekty kultu religijnego należące do obiektów małej architektury. Usytuowane są zazwyczaj przy skrzyżowaniach lub przy drogach głównych. Niejednokrotnie stoi za nimi burzliwa i długa historia. Budowane były w podzięce, np. za ocalenie podczas wojny lub były wyrazem pobożności fundatorów. Są żywymi miejscami kultu. Mieszkańcy poszczególnych wsi dbają o ich stan, gromadzą się i modlą się przy nich szczególnie w miesiącu maryjnym - maju. Mogą przybierać różne formy i kształty, jak i być wybudowane z różnych materiałów. Ich otoczeniem może być starannie dobrana roślinność, ogrodzenia, kolorowe wstążki, czy flagi.

Na terenie Gminy Domaszowice odnotowuje się 9 historycznych kapliczek ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Ich czas powstania jest mocno zróżnicowany. Jedną z najstarszych kapliczek jest kapliczka z Domaszowic z 1883 r. Ona, jak i kapliczka z Dziedzic wpisane zostały do rejestru zabytków. Dwie zostały ogrodzone (we Włochach i Strzelcach). Są to zarówno obiekty kubaturowe, jak i niekubaturowe, ceglane lub otynkowane. Ich ogólny stan należy ocenić na dobry/bardzo dobry. W najgorszym stanie wydaje się być kapliczka z Siemysłowa reprezentująca stan dostateczny – wskazane jest przeprowadzenie prac remontowo-konserwatorskich. W Strzelcach znajduje się zespół 5 kapliczek wybudowanych w tej samej stylistyce z figurami świętych w niszy – ceglane z detalem w postaci symetrycznych sterczyn oraz płycin z tablicami.

Tabela 13. Kapliczki

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Stan zachowania	Materiał
1	Domaszowice	kapliczka	ul. Strzelecka/Polna	1883 r.	bardzo dobry	cegła
2	Domaszowice	kapliczka	ul. Polna	1901 r.	dobry	tynkowana
3	Dziedzice	kapliczka przydrożna	przy cmentarzu parafialnym	k. XIX w.	dobry	tynkowana
4	Siemysłów	kapliczka	w polu, za domem nr 10	2 poł. XIX w.	bardzo dobry	tynkowana
5	Siemysłów	kapliczka	przy domu nr 12a	2 poł. XIX w.	dostateczny	tynkowana

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Stan zachowania	Materiał
6	Strzelce	ogrodzenie kościoła parafialnego z kapliczkami		1891-1899 r. kapliczki	dobry	cegła
7	Strzelce	kapliczka	przy budynku nr 42	pocz. XIX w.	bardzo dobry	tynkowana
8	Wielotłęka	kapliczka-dzwonnica	przy 24a, b, c	k. XIX w.	bardzo dobry	cegła
9	Włochy	kapliczka przydrożna	przy domu nr 93	k. XIX w.	bardzo dobry	cegła

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Fot. 15. Kapliczka we Włochach

Źródło: fotografia własna

Budynki rezydencjonalne

Dwory nierozzerwalnie związane są z majątkami, dobrami oraz pozostałymi obiektami wokół nich. Otaczane były parkami krajobrazowymi oraz stanowiły funkcje reprezentatywne. Przy nich stawiano gospodarcze budynki folwarczne, dalej domy pracownicze. Były jednocześnie miejscem zamieszkania, miejscem towarzyskim na bale i przyjęcia, a także miejscem przyjmowania ważnych gości i osobistości, w tym w celach biznesowych. Wielkość i wygląd świadczyły o sytuacji materialnej gospodarzy.

Na terenie Gminy Domaszowice znajdują się 3 zachowane budynki rezydencjonalne, w tym 2 dwory i 1 pałac oraz ruiny pałacu w Gręboszowie, które należałoby usunąć z rejestru zabytków. Najbardziej okazałą i największą budowlą historyczną rezydencjonalną na terenie gminy jest z pewnością pałac w Strzelcach z bogatym detalem architektonicznym. Charakteryzowane obiekty to budynki wybudowane w różnym czasie. Najstarszym jest dwór we Włochach o genezie XVIII w. Obecnie wszystkie 3 budynki są otynkowane, zaadaptowane zostały na cele mieszkalne i posiadają stałe użytkowanie. Ogólny stan dawnych obiektów pańskich należy ocenić jako dostateczny. Dwory we Włochach oraz Woskowicach Górnych utraciły w większości swoje cechy stylowe (szczególnie dwór w Woskowicach Górnych). Głównie pałac w Strzelcach wymaga działań naprawczych i remontowych. W najlepszym stanie technicznym jest dwór we Włochach. Dwa z czterech analizowanych obiektów wpisane zostały do rejestru zabytków. W poniższej tabeli krótko scharakteryzowano obiekty dworskie.

Tabela 14. Budynki rezydencjonalne

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Funkcja obecna	Czas powstania	Styl	Stan zachowania	Wpis do rejstru
1	Gręboszów	pałac	pozostałości ruin	1782 r.	-	nie istnieje	tak
2	Strzelce	pałac	budynek mieszkalny wielorodzinny	ok. 1930 r.	eklektyzm, neorenesans, neobarok	dostateczny	tak
3	Włochy	dwór	budynek mieszkalny	XVIII w., XIX w., k. XX w.	bezstylowy	dobry	nie
4	Woskowice Górne	dwór	budynek mieszkalny wielorodzinny	XIX w.	bezstylowy	dostateczny	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Fot. 16. Dwór w Woskowicach Górnych

Źródło: fotografia własna

Parki

Zabytkowe założenia zieleni zakładane były tuż przy obiektach rezydencjonalnych. Stanowiły odskocznnię od codzienności dla właścicieli majątków, były miejscem ukojenia i osobliwym spotkaniem z naturą. Założenia te projektowane były przez specjalistów, często musiały być wkomponowane w lokalną topografię, np. ciek wodny, wzniesienia, zbiorniki wodne, ciągi komunikacyjne. Częścią parków były aleje i szpalery wysadzone przy drogach prowadzących do dworu. Zachowane parki na stałe wpisały się w krajobraz danych miejscowości. Znajdujący się na obszarach parków starodrzew stanowi przykład zachowanych form historycznych roślinności, które są niezwykle cenne dla lokalnego mikroklimatu. Inną formą zaprojektowanych form zieleni są aleje drzewne, które spełniały zarówno funkcję ozdobną w krajobrazie, regulowały gospodarkę wodną, jak zmniejszały trud podróży w upały. Drzewa przy ciągach komunikacyjnych sadzone były przez właścicieli majątków dworskich i bezpośrednio prowadziły do miejsca ich zamieszkania, łącząc się niejednokrotnie z parkami przydworskimi.

Na terenie Gminy Domaszowice odnotowano 5 parków dworskich. Występujące parki na terenie gminy są pozostałościami dawnych założeń dworsko-parkowych. Miejsca te pomimo różnych losów i zawirowań historycznych przetrwały w większej skali (w lepszej lub gorszej kondycji) w porównaniu do

budynków rezydencjonalnych stanowiących główną część założeń. Znaczna ich część znajduje się obecnie we własności prywatnej. Szacunkowy czas powstania opisywanych parków pochodzi głównie z XIX w. Jedynie park w Gręboszowie datowany jest na XVIII-XIX w. Jest to jednocześnie największe historyczne założenie zieleni na terenie gminy. Spośród 5 wymienionych kompleksów zieleni na terenie gminy, 3 zostały wpisane do rejestru zabytków. Ogólny stan zachowania parków należy ocenić jako dobry. Jedynie park w Gręboszowie sprawia wrażenie, iż nie jest na bieżąco pielęgnowany. Występują w nim liczne samosiewy, czy połamane i nieuporządkowane drzewa. Na jego terenie znajdują się zabytkowe pomniki przyrody – 3 lipy drobnolistne. W parkach w Domaszowicach oraz Siemysłowie postawiono place zabaw oraz elementy małej architektury. Parki te pełnią funkcje rekreacyjne, są otwarte, dostępne dla mieszkańców, podobnie jak park w Strzelcach, który pełni także funkcję edukacyjną - na tabliczkach informacyjnych opisano występujący drzewostan. Pozostałości dawnego parku dworskiego odnotowuje się w Woskowicach Górnych, gdzie układ ścieżek i alejek został niemal całkowicie przekształcony i wykorzystywany jest obecnie przez mieszkańców pobliskiego budynku mieszkalnego (historyczny dwór).

Tabela 15. Parki

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Datowanie	Powierzchnia (ha)	Stan zachowania	Wpis do rejestru
1	Domaszowice	park dworski	XIX w.	1,5	dobry	nie
2	Gręboszów	park pałacowy	XVIII - XIX w.	7,5	dostateczny	tak
3	Siemysłów	park dworski	XIX w.	4,5	bardzo dobry	nie
4	Strzelce	park w zespole pałacowo-folwarcznym	XIX w.	4,5	bardzo dobry	tak
5	Woskowice Górne	park	XIX w.	0,5	dobry	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Fot. 17. Park w Siemysłowie

Źródło: fotografia własna

Budynki mieszkalne

Budynki mieszkalne stanowią ponad 25% wszystkich obiektów zabytkowych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Są w sposób szczególny narażone na wszelkiego rodzaju przekształcenia,

co związane jest z różną świadomością ich właścicieli w nawiązaniu do zachowania dziedzictwa materialnego, jakim są właśnie zabytkowe domy. Należy do nich zaliczyć m.in. zewnętrzne ocieplenie ścian, niewłaściwą wymianę stolarki okiennej i drzwiowej poprzez zastosowanie niepierwotnych rozmiarów oraz materiału, zakrywanie detali architektonicznych, rozbudowanie budynków – dodawanie nowych kondygnacji, przybudówki, nieumiejętne zmiany pokrycia dachowego. Na terenie Gminy Domaszowice budynki mieszkalne często ustawione są szczytowo do drogi przechodzącej przez wieś. Występują również domy usytuowane do drogi kalenicowo. Obiekty te budowane były często w jednej bryle wraz z budynkami gospodarczymi. Nie występują tu domy drewniane. Zazwyczaj budowano je z czerwonej cegły lub później tynkowano. Są to zazwyczaj obiekty jednokondygnacyjne z poddaszem lub użytkowym poddaszem. Niektóre charakteryzują się skromnym detałem architektonicznym, np. gzymsy.

Szkoły

Na terenie Gminy Domaszowice w przeszłości funkcjonowało 7 szkół podstawowych w zabytkowych budynkach. Obecnie żaden z nich nie pełni funkcji edukacyjnych. Z biegiem czasu, obiekty te zostały zamknięte. Konsekwencją powyższego jest przekształcenie ich funkcji na nowe. Większość z nich jest obecnie budynkami mieszkalnymi: Polkowskie, Siemysłów, Wielołęka, Włochy. W Domaszowicach była szkołę zaadaptowano na Urząd Gminy, zaś w Siemysłowie na świetlicę wiejską. Dawny budynek szkoły w Strzelcach jest obecnie pustostanem i należy go jak najszybciej zaadaptować pod nowe funkcje. Jest to jednocześnie największy kubaturowo obiekt poedukacyjny wśród wymienionych w poniższej tabeli. Niestety, przez ostatnie lata nie udało się go zaadaptować pod nowe funkcje. Obiekt ten popada w powolną degradację. Warto zwrócić uwagę, iż dwukondygnacyjne budynki szkolne występują w: Strzelcach, Siemysłowie i Włochach. Obiekt w Domaszowicach dwukondygnacyjny jest częściowo. Ogólny stan zabytkowych dawnych szkół jest dostateczny/dobry, oprócz budynku w Polkowskim, który wymaga niemal całościowego remontu oraz w Strzelcach. Żadna z niżej wymienionych nieruchomości nie jest wpisana do rejestru zabytków – obiekty te znajdują się tylko w ewidencji.

Tabela 16. Zabytkowe szkoły

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres	Datowanie	Stan zachowania	Materiał
1	Domaszowice	szkoła, ob. Urząd Gminy	ul. Główna 26	1900 r.	dobry	tynkowany
2	Polkowskie	szkoła, ob. dom	14	pocz. XX w.	zły	tynkowany
3	Siemysłów	szkoła, ob. świetlica i budynek mieszkalny	11a	k. XIX w.	dobry	cegła
4	Siemysłów	szkoła, ob. budynek mieszkalny	77	I. 30. XX w.	dobry	cegła/tynkowany
5	Strzelce	szkoła	42	1885 – 1890 r.	dostateczny	tynkowany
6	Wielołęka	szkoła	24a, b, c	pocz. XX w.	dobry	cegła/tynkowany
7	Włochy	szkoła	60	pocz. XX w.	dobry	cegła

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Dworce kolejowe

Na terenie Gminy Domaszowice znajdują się 2 dworce kolejowe. Dworce te są czynne. Jednak w Domaszowicach wejście do środka budynku nie jest możliwe. Ponadto dworzec w Domaszowicach jest częściowo zamieszkały. Obiekty te powstały w 2 poł. XIX w. Pociągi kursują na stację Wrocław Główny, Kluczbork oraz Namysłów. Ich stan nie uległ większym zmianom w ostatnim czasie. W dalszym ciągu stan dworca w Gręboszowie ulega pogorszeniu i dla tego też obiektu niezbędne jest przystąpienie generalnych prac remontowo-konserwatorskich.

Tabela 17. Zabytkowe dworce

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna i obecna	Adres	Datowanie	Stan zachowania	Materiał
1	Domaszowice	dworzec kolejowy	ul. Kolejowa 20	1868 r.	dobry	cegła
2	Gręboszów	dworzec kolejowy	47	k. XIX w.	zły/dostateczny	cegła/ tynkowany/ drewno

Źródło: opracowanie własne na podstawie GEZ

Gminna ewidencja zabytków ma charakter zbioru otwartego, a zatem mogą być z niej wyłączone, jak i włączane nowe obiekty.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

W podrozdziale 5.5. wskazano zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy, którymi są wybrane obiekty wpisane do rejestru zabytków. Obiekty te stanowią pewien wyróżnik na tle innych w regionie, przez co ich identyfikacja nie stanowi większego problemu, szczególnie dla miejscowej społeczności. Zabytki te posiadają wysokie walory artystyczne i historyczne. Ich obecność na stałe wpisała się w krajobraz gminy, są dla niej charakterystyczne i niepowtarzalne, jednocześnie związane czasem, miejscem i otaczającą przestrzenią. Poniżej krótko scharakteryzowano 10. najważniejszych obiektów zabytkowych (wybrane zabytki rejestrowe) z terenu gminy oraz przedstawiono ich fotografie.

Domaszowice - kapliczka

Kapliczka znajduje się w centralnej części wsi przy skrzyżowaniu ul. Polnej z ul. Strzelecką. To dawne, historyczne centrum wsi. Obiekt kubaturowy, wybudowany z cegły czerwonej o powierzchni ok. 10 m² i kubaturze ok. 60 m³ zwieńczony jest dachem ostrosłupowym z żeliwnym krzyżem. Wybudowana została z inicjatywy fundacji Johanna Gliniorsza w 1883 r., co potwierdza inskrypcja w ścianie kruchty. Postawiona na potrzeby ówczesnych katolików zamieszkujących Domaszowice ze względu na znaczną odległość do kościoła w miejsc. Włochy. O dużej liczbie katolików świadczy fakt funkcjonowania w tym czasie szkoły katolickiej we wsi. Od strony wschodniej w pierwszej kondygnacji znajdują się drewniane drzwi dwuskrzydłowe zamknięte strzeliście. Nad nimi ozdobny gzyms schodkowy. W tej części widoczne również przypory przechodzące w sterczyny, zwieńczone krzyżami. W bocznych ścianach kaplicy znajdują się po dwa niewielkie okienka, zaś w ścianie tylnej blendowany krzyż. Pierwszą i drugą kondygnację oddziela ceglany fryz wraz z wystającym gzymsem oraz daszkiem. W drugiej kondygnacji znajdują się niewielkie otwory okienne na potrzeby dzwonnicy, które zabezpieczone zostały drewnianymi deskami w kolorze brązowym. Kapliczka zamknięta-brak możliwości oględzin wnętrza.

Kapliczka została odrestaurowana w ramach funduszy europejskich z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego na obszarze Stobrawskiej Strefy Rehabilitacji i Rekreacji – część północna. Celem projektu jest zwiększenie dostępności zasobów kulturowych i wykorzystanie potencjału endogenicznego obszaru, poprzez rewitalizację 22 zabytkowych obiektów znajdujących się na terenie Powiatu Namysłowskiego (w obrębie Stobrawskiej Strefy Rehabilitacji i Rekreacji – część północna). Przy kapliczce znajduje się tablica z powyższą informacją. Stan zachowania obiektu oraz jego poszczególnych elementów (dach, ściany, stolarki) nie budzą zastrzeżeń i należy je ocenić na bardzo dobry.

Fot. 18. Kapliczka w Domaszowicach

Źródło: fotografia własna

Gręboszów - kościół

Pierwszy kościół w Gręboszowie istniał już w średniowieczu, co potwierdzają wzmianki o nim z XV w., był to kościół drewniany. W 1613 r. wybudowano nowy, również drewniany kościół ewangelicki. W 1684 r. przejęli go katolicy i uzyskał wezwania św. Katarzyny. Z początku był kościołem filialnym, później pełnił funkcję kościoła cmentarnego. Obecny budynek kościoła wybudowany został obok drewnianego kościoła z fundacji Henckel von Donnermarck. Świątynię ufundował Johanes Edgar graf. Projekt kościoła został zamówiony przez fundatorów u londyńskich architektów. Kościół wzniesiono w modnym wówczas stylu neoromańskim. Wybite daty 1936 i 1937 r. w elewacji kościoła mówią o remontach świątyni. W 2013 r. wymieniono pokrycie dachowe. Wcześniejszy, drewniany kościół po 1945 r. nie posiadał opieki, przed jego całkowitą degradacją uratowało go przeniesienie go do skansenu w Bierkowicach w latach 70. XX w. Kościół jest tynkowany na planie prostokąta z absydą, wieżą i przybudówkami z boków. Dach wielopołaciowy, pokryty dachówką ułożoną w łuskę. Jego powierzchnia wynosi 350 m², zaś kubatura 3500 m³. Stan zachowania obiektu oraz jego poszczególnych elementów (dachy, ściany, stolarki) nie budzą zastrzeżeń i należy je ocenić na bardzo dobry.

Fot. 19. Kościół filialny p.w. św. Katarzyny w Gręboszowie

Źródło: fotografia własna

Gręboszów – cmentarz parafialny

Cmentarz znajduje się w najbliższym sąsiedztwie kościoła. Podzielić go można na część starą znajdującą się na osobnej działce ewidencyjnej nr 210/2 (znajduje się tuż przy drodze głównej, na południowy-zachód od kościoła) oraz część nowszą zlokalizowaną na wschód od kościoła. Jest to zdecydowanie najbardziej wyróżniająca się nekropolia na terenie Gminy Domaszowice. W południowej części nowego cmentarza należy wyróżnić pomnik poświęcony ofiarom II wojny światowej. Z kolei w starej części znajduje się kilka nagrobków z XVIII i pocz. XIX w. zasługujących na osobną uwagę:

- Nagrobek Hansa Moritza von Prittwitz u. Gaffron i jego małżonki Johanne Eleonore,
- Płyta nagrobna Lazarusa Henckel von Donnersmarck,
- Nagrobek Johannes Edgara Henckel von Donnersmarck oraz jego żony Sophie,
- Nagrobek Georga Friedricha Henckel von Donnersmarck,
- Nagrobek Eleonore Henckel von Donnersmarck,
- Nagrobek Gustawa Adolfa Henckel von Donnersmarck.

Cały teren cmentarza wynosi ok. 0,9 ha, zaś część na której znajdują się nagrobki to ok. 0,5 ha. Część nowa zadbane o czytelny układzie, część starsza o czytelnym układzie, wydaje się mniej zadbane, występują pojedyncze samosiewy. Na terenie cmentarza starego występują pomniki przyrody. Wg Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody to:

- lipa drobnolistna o pierścienicy 180 cm, obwodzie 565 cm, wysokości 26 m,
- dąb szypułkowy o pierścienicy 133 cm, obwodzie 418 cm, wysokości 28 m,
- dąb szypułkowy o pierścienicy 164 cm, obwodzie 515 cm, wysokości 28 m.

Ogólny stan cmentarza ocenia się na dobry. Część nagrobków w starej części cmentarza wymaga przeprowadzenia prac renowacyjnych.

Fot. 20. Cmentarz parafialny w Gręboszowie-widok na starą część cmentarza

Źródło: fotografia własna

Gręboszów – dwie bramy wjazdowe do zespołu pałacowego

Pierwsza brama znajduje się tuż przy kordegardzie, zaś druga w gorszym stanie przy budynku spichlerza. Tynki uszkodzone, odspojone warstwy cegieł. W jednej z bram zachowała się metalowa brama mniejsza. Zarówno brama we wschodniej części, jak i zachodniej składa się z trzech tynkowanych, masywnych słupków, bogato zdobionych. Ogólny stan bram należy ocenić na zły. Liczne ubytki tynku w elewacjach obiektu, zabrudzenia, zawilgocenia, odspojone warstwy cegieł, daszki porośnięte mchem, podstawy kielichów spękane.

Fot. 21. Dwie bramy wjazdowe do zespołu pałacowego w Gręboszowie

Źródło: fotografia własna

Gręboszów – spichlerz w zespole pałacowym

Spichlerz wybudowany został w 1827 r. przypuszczalnie przez budowlanego Kricke z Namysłowa. W poł. XIX w. zostaje przypuszczalnie powiększony o prostopadłe skrzydło od zachodu z mieszkaniami na piętrze. Z pocz. XX w. od zachodu dostawiony został zespół przybudówek przeznaczony na gorzelnię. Na przełomie lat 20. i 30. XX w. powstaje płatkarnia i suszarnia. Po 1945 r. obiekt przejęty został przez

PGR, a następnie kombinat PGR w Namysłowie, który jest we własności obiektu do 1988 r. Spichlerz o prostej bryle powstał w motywach klasycystycznych. Przybudówki bez cech stylowych. Na uwagę zasługuje wieżyczka zegarowa z hełmem, zwieńczona chorągiewką z datą 1827. Obecnie obiekt wystawiony jest na sprzedaż. Ogólny stan spichlerza należy ocenić jako zły. Dachówka zanieczyszczona, elewacje z licznymi ubytkami tynku i spękaniem oraz zawilgocone, cokół z zawilgoceniem, stolarka okienna w większości bez oszklenia, ubytki w pokryciu wieżyczki, stolarka drzwiowa drewniana o złym stanie technicznym.

Fot. 22. Spichlerz w zespole pałacowym w Gręboszowie

Źródło: fotografia własna

Siemysłów - kościół

Kościół w Siemysłowie wybudowany został w 1824 r. na miejscu poprzedniego, drewnianego. Posiadał barokowy ołtarz z 1720 roku, późnobarokową monstrację z 1740 roku, której wykonawcą był Jan Jerzy Donath. W świątyni znajdowały się również organy kościelne z 1841 roku produkcji Daniela Meistra. W latach 1862-1863 dobudowano wieżę i kruchtę. W 1936 r. do kościoła dobudowano prezbiterium od strony wschodniej oraz podłużną nawę. Kościół odbudowany został w całości w 1990 r., po wcześniejszym pożarze. Wyposażenie kościoła pochodzi z XVIII i XIX w. Przed kościołem znajduje się żeliwny dzwon św. Józefa z 1911 r. Ogólny stan kościoła należy ocenić jako dobry. W gorszym stanie znajduje się elewacja wieży, w której widoczne są ubytki farby. Pozostałe elementy kościoła w stanie dobrym lub bardzo dobrym.

Fot. 23. Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Siemysłowie

Źródło: fotografia własna

Strzelce - kościół

Pierwsze wzmianki dotyczące kościoła odnotowuje się na rok 1326, kiedy to wspomina się Henryka, proboszcza ze Strzelcz. W czasach reformacyjnych, za sprawą Frankenbergów kościół przeszedł w ręce protestantów. Od 1619 r. na stałe funkcję sprawował pastor ewangelicki. W późniejszych latach kościół z powrotem trafił do katolików. Nie jest znana konkretna data. Jedne źródła podają 1654 r., inne, że w 1666 r. istniała tu jeszcze parafia ewangelicka pod opieką pastora Marcina Canclirza z Gliwic. Kościół budowany był wieloetapowo. Prezbiterium wraz z zakrystią wybudowane zostało w XIV w., powiększone w XV w. o nawę. Wieża pochodzi z przełomu XV i XVI w. W 1874 r. miał miejsce pożar, którego skutki usuwano do 1877 r. W tym czasie kościół przebudowano – odmalowano nawę, założono strop z malowidłami, zbudowano drewnianą emporę, przebudowano ołtarz główny. Kolejna ogólna renowacja kościoła miała miejsce w 1923 r. Po II wojnie światowej przejęty został przez polską, katolicką parafię.

Jest to najstarszą budowlą zachowaną na obszarze gminy Domaszowice oraz jedna z najstarszych w całym powiecie namysłowskim. O jego istnieniu dowiadujemy się z datowanego na 26 II 1326 r. dokumentu, w którym świadczy proboszcz Henryk ze Strzelcz. Kościół św. Marcina jest typowym reprezentantem stosowanego w średniowieczu połączenia obiektu sakralnego z budowlą warowną. Stan zachowania obiektu oraz jego poszczególnych elementów (dach, ściany, stolarka drzwiowa) nie budzą zastrzeżeń i należy je ocenić na bardzo dobry.

Fot. 24. Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP i św. Marcina w Strzelcach

Źródło: fotografia własna

Strzelce - pałac

Pałac zbudowany został w XVI w., co potwierdzają zachowane piwnice w jego centralno-wschodniej części. Na przełomie XVIII/XIX w. rozbudowywany, odnawiany w 2 poł. XIX w. łączy wiele cech stylowych: eklektyzm, neorenesans i neobarok. Jest to najbardziej reprezentatywny obiekt rezydencjonalny na terenie gminy. Ogólny stan pałacu w Strzelcach należy ocenić jako dostateczny. Pokrycie dachowe w stanie bardzo dobrym, elewacje w stanie złym z ubytkami tynku, częściowo zabrudzone i zawilgocone. Daszki przyczółków nadokiennych zawilgocone i zabrudzone. Stolarka okienna częściowo wymieniona, drewniana wymaga renowacji. Stolarki drzwiowe drewniane o stanie dobrym.

Fot. 25. Pałac w Strzelcach

Źródło: fotografia własna

Strzelce - park

Park znajduje się na wschód od zabudowań folwarcznych i pałacu. Występują tu aleje klonowe i grabowe, o czym świadczą tabliczki informujące zawieszone na drzewach. W parku znajduje się duży pomnik grobowy, najprawdopodobniej dawnych właścicieli dworu. Teren otwarty, dostępny dla mieszkańców wsi. Pełni funkcję rekreacyjną. Na terenie parku nie odnotowuje się pomników przyrody, występuje natomiast niewielki zbiornik wodny. Powierzchnia parku wynosi ok 4,5 ha. Ogólny stan parku należy ocenić na bardzo dobry. Miejsce na bieżąco pielęgnowane.

Fot. 26. Park w Strzelcach

Źródło: fotografia własna

Woskowice Górne - kościół

Kościół funkcjonował we wsi już w średniowieczu. Pierwsza wzmianka o nim pochodzi z XVI w. i dotyczy przejęcia go przez protestantów. W latach 1651-1652 podlegał pod kapitułę wrocławską. Wiadomo, że był murowany i posiadał wieżę. W 1844 r. kościół był pod wezwaniem św. Józefa. Cztery lata później rozebrano wieżę, która groziła zawaleniem, a w 1858 r. cały kościół. Nowy budynek kościoła wybudowano w latach 1896-1897 w stylu neogotyckim. Kościół z cegły czerwonej o powierzchni ok. 85 m² i kubaturze ok. 600 m³ kryty jest dachówką czerwoną. W portalu znajdują się żeliwne, zdobione, masywne drzwi główne nad którymi znajduje się oszklony oculus. Wysoka, górująca wieża nad krajobrazem wsi zakończona jest ceglana sterczyną z metalowym krzyżem. Ogólny stan kościoła należy ocenić jako dobry. Ceglana elewacja kościoła częściowo zabrudzona i zawilgocona, cokoły zawilgocone, dachówka karpiówka wymieniona na nową, stolarka drzwiowa w stanie dobrym. Pozostałe elementy kościoła w stanie dobrym lub bardzo dobrym.

Fot. 27. Kościół filialny p.w. św. Jadwigi w Woskowicach Górnych

Źródło: fotografia własna

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SWOT

Ocenę stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Domaszowice przeprowadzono za pomocą analizy SWOT, w której wskazano mocne i słabe strony, a także szanse i zagrożenia. Poniższe zapisy przedstawione w układzie tabelarycznym wynikają z analizy dokumentów programowych na szczeblu gminnym, gminnej ewidencji zabytków oraz własnych wywodów i spostrzeżeń. Ogółem, jest to cały zbiór wniosków odnoszący się do zasobu kulturowego Gminy Domaszowice. Analiza SWOT ma na celu wyłonienie określonych założeń projektowych.

Tabela 18. Analiza SWOT uwzględniająca dziedzictwo kulturowe gminy

Szanse	Zagrożenia
- Wykorzystanie środków zewnętrznych na finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, możliwość pozyskania dofinansowań. - Wykorzystanie potencjału obiektów zabytkowych, w sposób szczególnie Gręboszowa, jako miejsca gdzie historia wsi jest najbardziej odczuwalna. - Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej za sprawą opracowania nowych, lokalnych produktów turystycznych, takich jak: potrawa regionalna, pieśń regionalna, symbole, zwyczaje, itp. - Przystąpienie do prac remontowych i konserwatorskich mających na celu polepszenie stanu zabytków. - Zapoczątkowane zmiany w systemie planowania przestrzennego. - Przystąpienie do prac mających na celu opracowanie ważnych dokumentów własnych gminy: plan ogólny. - Wykorzystanie potencjału agroturystycznego.	- Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego. - Bezprawne/samowolne działania przy prywatnych obiektach o walorach zabytkowych i ich rozbiórki. - Nieuregulowana struktura własnościowa zabytków. - Brak sukcesywnie prowadzonych konserwacji obiektów opuszczonych, w sposób szczególnie dotyczy kordegardy i cmentarza w Gręboszowie. - Brak środków na renowację zabytkowych obiektów. - Trudności w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych na finansowanie prac konserwatorskich. - Wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych. - Zawężony rynek specjalistów zajmujących się pracami remontowymi przy zabytkach. - Uszkodzenie i zniszczenie zabytków w wyniku działań przyrody: huragany, grad, burze, upały.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

8. Nowoczesne narzędzia AI pozwalające na popularyzację dziedzictwa kulturowego.	10. Uszkodzenie i zniszczenie zabytków w wyniku działań człowieka: podpalenia, rabunek, dewastacja, akty wandalizmu. 11. Uszkodzenie i zniszczenie zabytkowych drzewostanów przez szkodniki. 12. Zagrożenie dla stanowisk archeologicznych poprzez głęboką orkę, nielegalnych poszukiwaczy. 13. Niechęć właścicieli obiektów zabytkowych do OWKZ/WUOZ oraz do obowiązujących przepisów względem zabytków. 14. Migracja młodego pokolenia do dużych ośrodków miejskich. 15. Nieopracowany powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu namysłowskiego – brak spójności założeń programowych.
Mocne strony	Słabe strony
1. Obowiązująca uchwała dotycząca zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach z terenu gminy. 2. Funkcjonująca, aktualizowana i monitorowana gminna ewidencja zabytków, wyznaczone układy ruralistyczne oraz opracowane dla nich karty adresowe GEZ. 3. Uwzględnienie ochrony zabytków w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz licznych planach zagospodarowania przestrzennego opracowywanych na bieżąco. 4. Opracowany plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. 5. Zachowane i czytelne układy ruralistyczne większości wsi. 6. Bardzo duża liczba rejestrowych stanowisk archeologicznych. 7. Ogólny dobry stan kościołów, kapliczek i parków. 8. Wyremontowany budynek Urzędu Gminy w Domaszowicach. 9. Występujące zabytki ruchome, w tym w zabytkowych kościołach. 10. Opracowany i przyjęty uchwałą nowy herb gminy odpowiadający zasadom heraldyki. 11. Zachowane i udokumentowane dziedzictwo heraldyczne. 12. Zachowane legendy – element dziedzictwa niematerialnego. 13. Funkcjonujące KGW. 14. Bogata historia gminy. 15. Zachowana pamięć o Janie Skali. 16. Zamieszczone informacje o historii gminy i jej zabytkach na stronie internetowej gminy.	1. Zły stan techniczny części zabytków, szczególnie spichlerzy, gorzelni, zabytkowych nagrobków. 2. Niezadawalający stan zabytkowych dworów i pałaców. 3. Zły stan cmentarza w Polkowskim. 4. Popadający w dalszą degradację budynek dawnej szkoły w Siemysłowie. 5. Niezagospodarowane nieruchomości zabytkowe – występujące pustostany. 6. Brak oznakowania zabytków rejestrowych na zdecydowanej większości obiektów. 7. Niska świadomość społeczna w zakresie opieki i ochrony zabytków. 8. Utrudniona komunikacja z właścicielami obiektów zabytkowych. 9. Niewystarczająca liczba organizowanych imprez kulturalnych.

Źródło: opracowanie własne

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Założenia projektowe zostały przedstawione w układzie: priorytet, kierunek działania, zadanie. Wypracowane priorytety są założeniem ogólnym, na który składają się kierunki działań. Na kierunki działań składają się z kolei zadania. Zadania są ostatnim elementem hierarchicznej piramidy będąc jej najmniejszą częścią wskazując najbardziej szczegółowe prace. Priorytety, kierunki i zadania określono w podrozdziałach rozdziału 7.

W art. 4. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wskazano że ochrona zabytków polega w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ponadto należy przypomnieć zapisy art. 87 ust.2 odwołujące się do celów GPOnZ:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Dzięki zaangażowaniu władz gminy oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami możliwe było wypracowanie założeń projektowych. Te opracowane zostały na podstawie analizy stanu dziedzictwa kulturowego gminy, analizy SWOT, dokumentów strategicznych i planistycznych gminy, diagnozie gminnej ewidencji zabytków, stanu poszczególnych obiektów, a także doświadczeń nabytych w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym.

Biorąc pod uwagę fakt, iż jest to trzecia edycja gminnego programu opieki nad zabytkami, a zarazem aktualizacja wcześniejszego programu pn. „Gminny Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Domaszowice na lata 2022 – 2025” priorytety, kierunki działań, jak i część samych działań w znacznym stopniu oparta została na poprzedniej perspektywie programowej. Uwzględniając powyższe oraz wymienione czynniki przyjęte do sformułowań założeń programowych, a także czas jaki minął od

momentu sporządzenia GPOnZ na lata 2022-2025, opracowano szereg rozwiązań, jak i konkretnych zadań, które powinny poprawić sytuację dziedzictwa kulturowego w gminie, w tym dziedzictwa niematerialnego oraz materialnego, a w sposób szczególny obiektów zabytkowych i ich właścicieli. Mając na uwadze aktywną i skuteczną realizację założeń projektowych Programu zakłada się kontynuację wcześniej przyjętych rozwiązań.

Zaproponowany spójny pakiet rozwiązań, jak i konkretnych zadań powinien przyczynić się do ogólnej poprawy stanu i wizerunku dziedzictwa kulturowego gminy. W sposób szczególny dotyczy to dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym zabytków z terenu gminy.

7.1. Priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami

Wypracowane priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice uwzględniają cele wymienione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jednocześnie sformułowane zostały w perspektywie wieloletniej.

Wyznaczono następujące priorytety:

- 1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego.**
- 2. Ochrona, kształtowanie i zarządzanie krajobrazem kulturowym przy współudziale mieszkańców.**
- 3. Popularyzacja i promocja dziedzictwa kulturowego.**

7.2. Kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami

Określono długofalowe kierunki działań (wykraczające często ponad 4-letni okres obowiązywania Programu) wraz z oczekiwanymi rezultatami. Mając na uwadze ciągłość wyznaczonych działań, celów i kierunków, które sformułowano w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Domaszowice na lata 2022 – 2025, a także wypracowanych i odnoszących sukces metod i zakresów działań na rzecz dziedzictwa, wyznaczono następujące kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029, które korespondują z wcześniejszymi:

- 1.1. Prowadzenie konserwacji, rewaloryzacji i prac remontowych.**
- 1.2. Prowadzenie pozostałych działań na rzecz ochrony zabytków.**
- 1.3. Opracowanie dokumentacji.**
- 2.1 Zachowanie ładu przestrzennego.**
- 2.2 Dziedzictwo niematerialne.**
- 2.3 Finansowanie zabytków.**
- 3.1 Promocja gminy w oparciu o wydarzenia i imprezy.**
- 3.2 Promocja gminy w oparciu o jej zabytki.**

7.3 Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

W ramach wyznaczonych kierunków działań wskazano zadania wyznaczone na 4 lata obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029. Zgodnie z art. 87 ust 5 z realizacji programu wójt (burmistrz) sporządzi co 2 lata sprawozdanie z realizacji programu i przedstawi je radzie gminy. W związku z powyższym zaproponowane zadania podzielone zostały na 2 etapy. Pierwszy na lata 2026-2027, za który opracowane zostanie sprawozdanie z początkiem 2028 r. oraz drugi przypadający na lata 2028-2029. Sporządzenie sprawozdania będzie miało kluczowy wpływ na realizację pozostałych zadań w latach 2028-2029.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Zadania w okresie 2026-2027 będą miały charakter przygotowawczy, zaś większość pozostałych zadań zrealizowana zostanie w latach 2028-2029. Dla części zadań wyznaczono 4-letni okres obowiązywania. Kolorem niebieskim zaznaczono okres realizacji, zaś kolor biały oznacza brak realizacji w danym etapie. W poniższej tabeli zaproponowano także, kto będzie odpowiadał za wykonanie zadania. Nie jest to jednak podział obligatoryjny, ponieważ realizacja lub część realizacji danego zadania może odbyć się przy udziale/współudziale innych lub dodatkowych podmiotów, których nie można wskazać na obecnym etapie programowania. Niezmiernie ważnym jest współdziałanie władz Gminy z jej jednostkami organizacyjnymi oraz pozostałymi osobami/podmiotami zaangażowanymi w realizację zadań.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

Tabela 19. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami

Kierunki działań	Zadania	2026-2027	2028-2029	Realizator
Priorytet 1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego				
1.1 Prowadzenie konserwacji, rewaloryzacji i prac remontowych	1. Prowadzenie bieżących prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach własnych gminy			UG
	2. Remont remizy strażackiej w Wielołęce.			UG
	3. Podjęcie prac ratowniczych znajdujących się w zespole pałacowym w Gręboszowie			UG
	4. Dokończenie prac remontowo-konserwatorskich elewacji kościoła w Strzelcach			P
1.2. Prowadzenie pozostałych działań na rzecz ochrony zabytków	1. Wietrzenie strychów zabytkowych kościołów w porze letniej			P
	2. Przeprowadzenie prac porządkowych na zapomnianych cmentarzach			UG
	3. Ustawienie tabliczek upamiętniających z krótkim opisem historycznym na terenie zabytkowych cmentarzy			UG
	4. Podjęcie działań mających na celu oznakowanie zabytków rejestrowych – współpraca ze Starostwem			UG, St
1.3. Opracowanie dokumentacji	1. Opracowanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków nieruchomych (architektury i budownictwa)			UG
	2. Dokończenie prac związanych z opracowaniem Planu Ogólnego Gminy i jego przyjęcie Uchwałą			UG
	3. Opracowanie nowych MPZP uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz Planu Ogólnego Gminy			UG
	4. Powtórne podjęcie czynności mających na celu wykreślenie z rejestru zabytków pałacu w Gręboszowie, po którym pozostały nieliczne fragmenty ruin			UG
Priorytet 2. Ochrona, kształtowanie i zarządzanie krajobrazem kulturowym przy współudziale mieszkańców				
2.1. Zachowanie ładu przestrzennego	1. Zachęcanie mieszkańców do tradycyjnych metod budowlanych mających na celu ochronę krajobrazu i charakteru regionu			UG
	2. Wydanie broszury informacyjnej o lokalnych, historycznych, tradycyjnych technikach budowlanych			UG
2.2. Dziedzictwo niematerialne	1. Wspieranie kół gospodyń wiejskich			UG
	2. Poznawanie i odkrywanie dziedzictwa niematerialnego poprzez zajęcia organizowane w nowym Gminnym Centrum Kultury			UG, GCK
	3. Włączenie Gminnego Centrum Kultury do wykazu jednostek organizacyjnych Urzędu Gminy			UG
	3. Opracowanie listy produktów turystycznych (regionalnych), takich jak: potrawa regionalna, pieśń regionalna, symbole, zwyczaje, itp.			KGW, GCK

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

	4. Organizacja konkursów, przeglądów związanych z lokalną potrawą, pieśnią, tańcem, poezją, itp.			UG, GCK
	5. Organizacja konkursu na wieniec dożynkowy			UG, GCK
	6. Prowadzenie okresowych prac porządkowo-pielegnacyjnych przy nagrobku Jana Skali			UG, GCK
2.3. Finansowanie zabytków	1. Udział w szkoleniach, spotkaniach, konferencjach na temat pozyskiwania funduszy na remonty zabytków przez przedstawicieli Gminy Domaszowice-np. urzędników gminnych			UG
	2. Kontynuacja udzielania dofinansowań na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków z budżetu gminy i budżetu powiatu			UG, St
	3. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na konserwację zabytków będących we własności gminy			UG
	4. Informowanie mieszkańców gminy o możliwości finansowania remontów obiektów zabytkowych			UG
Priorytet 3. Popularyzacja i promocja dziedzictwa kulturowego				
3.1. Promocja gminy w oparciu o wydarzenia i imprezy	1. Wypracowanie lokalnego festynu nawiązującego do dziedzictwa lokalnego gminy oraz jego cykliczna organizacja			UG, GCK
	2. Dotowanie festynów, festiwali oraz pozostałych imprez cyklicznych związanych z promocją dziedzictwa niematerialnego			UG
3.2. Promocja gminy w oparciu o jej zabytki	1. Wyeksponowanie oraz promocja najważniejszych zabytków znajdujących się na terenie gminy			UG, GCK
	2. Opracowanie i ustawienie tablic informacyjnych w wybranych miejscowościach w nawiązaniu do ich historii i zabytków			UG, GCK
	3. Wypracowanie atrakcyjnego produktu turystycznego nawiązującego do zabytków z terenu gminy, np. magnesy, pocztówki, znaczki, itp.			UG, GCK

Źródło: opracowanie własne

Realizatorzy, wykaz skrótów:

GCK – Gminne Centrum Kultury, KGW – Koła Gospodyń Wiejskich, P – Parafie, St – Starostwo, UG – Urząd Gminy

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja Programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy oraz pozostałych depozytariuszy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

1. instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie gminnego programu opieki nad zabytkami, planu ogólnego Gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis/wypis do/z rejestru zabytków, przyjęcie Zarządzeń w sprawie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
2. instrumentów finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, aplikowanie o dofinansowanie, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz pożyczki, dotacje, subwencje, nagrody, a także stosowanie finansowania w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego);
3. instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich i powiatowych strategiach, planach zagospodarowania, programach opieki nad zabytkami, itp. oraz pomiędzy dokumentami własnymi gminy. Ponadto współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków, urzędem marszałkowskim, starostwem, parafiami, jednostkami własnymi gminy, właścicielami zabytków, pozostałymi organizacjami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami oraz współpraca ze wszystkimi realizatorami przypisanymi do zadań w Programie);
4. instrumentów kontrolnych (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, sprawozdanie z realizacji Programu, opracowanie aktualizacji GPOnZ na lata 2030-2033).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Ustawodawca wymienił zadania związane z gminnym programem opieki nad zabytkami. Na podstawie ww. artykułu skonkretyzowano je poniżej na potrzeby niniejszego Programu.

Wójt Gminy Domaszowice sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice przyjmuje Rada Gminy Domaszowice, po uzyskaniu opinii Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego. Z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice

Wójt Gminy Domaszowice sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy Domaszowice.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
- b) koszt wykonania zadań;
- b) efektywność ich wykonania.

Poniżej wskazano przykładowe kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań, które mogą być pomocne przy opracowaniu sprawozdania.

W ramach priorytetu **1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego:**

- poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi zaktualizowanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- liczba zaktualizowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- liczba uchwalonych programów/strategii, w których uwzględniono tematykę dziedzictwa kulturowego;
- liczba obiektów ogółem poddanych pracom remontowym i konserwatorskim;
- liczba cmentarzy, których nastąpiła poprawa ze względu na prowadzone prace porządkowe i pielęgnacyjne;
- liczba cmentarzy, które zostały upamiętnione w postaci postawienia pamiątkowej tabliczki;
- liczba cmentarzy, w których usunięto samosiewy;
- liczba zabytków rejestrowych, które zostały oznakowane;
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich;
- liczba opracowanych kart adresowych gminnej ewidencji zabytków.

W ramach priorytetu **2. Ochrona, kształtowanie i zarządzanie krajobrazem kulturowym przy współudziale mieszkańców:**

- liczba wydanych broszur informujących o broszury informacyjnej o lokalnych, historycznych, tradycyjnych technikach budowlanych;
- liczba kół gospodyń wiejskich, które otrzymały wsparcie w działalności związanej z dziedzictwem kulturowym;
- liczba nowo powstałych stowarzyszeń, kół gospodyń wiejskich, zespołów ludowych i innych organizacji związanych z dziedzictwem kulturowym;
- wartość finansowa udzielonych dotacji z budżetu gminy na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych;
- wartość finansowa udzielonych dotacji z budżetu powiatu na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych;
- liczba osób, które uczestniczyły w zajęciach o tematyce lokalnego dziedzictwa kulturowego w Gminnym Centrum Kultury;
- liczba spotkań/konferencji/wideokonferencji o tematyce finansowania zabytków, na których uczestniczyli urzędnicy z Urzędu Gminy w Domaszowicach;

- wartość finansowa pozyskanych środków zewnętrznych na ratowanie zabytków;
- liczba odwiedzin strony internetowej gminy;
- liczba osób, które zgłosiły się do konkursów o tematyce dziedzictwa kulturowego.

W ramach priorytetu **3. Popularyzacja i promocja dziedzictwa kulturowego:**

- liczba zorganizowanych imprez nawiązujących do dziedzictwa niematerialnego;
- wartość finansowa na poczet zrealizowania imprez i festynów;
- liczba wypromowanych obiektów zabytkowych;
- liczba ustawionych tablic informacyjnych we wsiach;
- liczba turystów odwiedzających gminę;
- liczba sprzedanych/przekazanych produktów turystycznych.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział ma charakter informacyjny. Poniżej przedstawiono przykładowe możliwości finansowania wskazanych w podrozdziale 7.3. zadań z uwzględnieniem środków:

- publicznych (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

W poszukiwaniu dofinansowania nie można ograniczać się wyłącznie do powszechnie znanych i dostępnych programów. Źródeł należy także szukać w ogłaszanych przez samorządy konkursach na realizację zadań z zakresu edukacji, kultury, promocji, w budżetach tzw. obywatelskich lub partycypacyjnych, a nawet w projektach społecznych dotyczących utworzenia np. klubów seniora, dziennych domów pobytu, przedszkoli, żłobków, gdzie w ramach cross-financingu możliwe jest dostosowanie budynków, w tym zabytkowych do prowadzenia zajęć. Decydując się na złożenie wniosku, należy liczyć się z tym, że w każdym konkursie wniosków z podobnym zakresem działań wpływa dużo, a uzyskanie dofinansowania nie jest łatwe, m.in. ze względu na z góry przydzieloną alokację środków. Ponadto w zdecydowanej większości konkursów wymagany jest wkład własny. W związku z powyższym wnioskodawca z góry powinien zarezerwować określoną pulę środków.

Źródłami wsparcia działań w obszarze kultury w ramach budżetu państwa są:

- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków;
- programy MKiDN;
- Rządowy Program Odbudowy Zabytków;
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- Fundusz Kościelny.

Wsparcie na zabytki prowadzą również jednostki samorządowe:

- środki własne gminy;
- Urząd Marszałkowski;
- Starostwo Powiatowe.

Na działania związane z ochroną i wykorzystaniem zabytków można pozyskać środki z wielu programów w ramach środków europejskich, m.in. takich jak:

- Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027;
- Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027.

Szczegółowe informacje o zasadach i kryteriach możliwości pozyskiwania ww. środków są dostępne na stronach internetowych poświęconych ww. źródłom finansowania. Poniżej scharakteryzowano najbardziej popularne programy pomocowe.

Programy MKiDN 2025

Programy Ministra z zakresu kultury mają na celu dofinansowanie zadań o charakterze projektowym z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej podmiotów. Skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, instytucji filmowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych. Dzięki Programom Ministra wsparcie finansowe mogą otrzymać działania z zakresu kultury oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i historycznego, obejmujące m.in. szeroko rozumianą edukację, działalność artystyczną, kulturę cyfrową, działania promujące czytelnictwo, a także projekty infrastrukturalne. Na rok 2025 przewidziano nabory m.in. na następujące programy, które nawiązują do wyznaczonych zadań w programie:

- groby i cmentarze wojenne w kraju - celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń;
- kultura ludowa i tradycyjna - celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania;
- miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju - celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości;
- ochrona zabytków - celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
- ochrona zabytków archeologicznych - celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Rządowy Program Odbudowy Zabytków

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest to Program, który wesprze samorządy w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych przyczyniając się tym samym do poprawy ich stanu i uchroni przed degradacją i niszczeniem. Program dopuszcza finansowanie obiektów posiadających wpis do ewidencji lub rejestru zabytków i będących w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego. Program

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczony na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Dofinansowanie z Programu może wynieść maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%. Wnioski będą mogły być składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej z trzech kategorii:

- do 150 000 zł;
- do 500 000 zł;
- do 3 500 000 zł.

W ostatnich latach z terenu Gminy Domaszowice w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków przyznano następujące dotacje:

- zabezpieczenie przed wilgocią kościoła pw. św. Jadwigi w Woskowicach Górnych, I nabór 2023 r. – 355 165,46 zł;
- fumigacja kościoła p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Włochach - I nabór 2023 r. – 183 220,80 zł;
- remont kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Siemysłowie - II nabór 2023 r. - 392 000,00 zł.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz oferuje pożyczki, dotacje oraz inne formy dofinansowania projektów realizowanych m.in. przez samorządy, przedsiębiorstwa, podmioty publiczne, organizacje społeczne a także osoby fizyczne. W sektorze finansów publicznych Narodowy Fundusz jest również największym w Polsce partnerem międzynarodowych instytucji finansowych w obsłudze środków zagranicznych przeznaczonych na ochronę środowiska. NFOŚiGW organizuje również m.in. konkursy dotyczące dofinansowania na prace związane z gruntowymi termomodernizacjami zabytkowych obiektów. Konkursy dotyczą poprawy efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej, w tym budynków zabytkowych, a także projekty związane z rewaloryzacją cennych, zabytkowych założeń parkowych.

Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków przyznaje dotacje na podstawie art. 74 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn.22.04.2021 w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Wnioski mogą być składane przez właścicieli i zarządców (osoby fizyczne, parafie, wspólnoty mieszkaniowe, jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy) obiektów zabytkowych, znajdujących się na terenie województwa opolskiego i wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Planowany do przeprowadzenia zakres prac musi być zgodny z katalogiem prac wskazanych w art. 77 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (m.in. wymiana pokrycia dachowego, remont elewacji, wymiana stolarki okiennej, prace restauratorskie przy

zabytkach ruchomych, przygotowanie dokumentacji). Termin składania wniosków o udzielenie dotacji celowej do wojewódzkiego konserwatora zabytków wyznaczono do 30 listopada roku poprzedzającego udzielenie dotacji.

Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43. budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Maksymalna kwota udzielonej dotacji z Funduszu Kościelnego w roku 2025 będzie wynosić 200.000,00 zł.

Kościelne osoby prawne będą mogły ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na realizację w 2025 r. następujących zadań:

1. Konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo.
2. Wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej.

W ramach zadania 1 dotacje przeznaczane będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego

Z budżetu Województwa Opolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na obszarze województwa opolskiego, posiadającym istotne znaczenie kulturowe, zgodnie z zakresem przedmiotowym określonym w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wnioski o dotację kieruje się do Zarządu Województwa Opolskiego w terminie przez niego wyznaczonym. Informacja o naborze wniosków na dofinansowanie zadań, podawana jest każdorazowo do publicznej wiadomości w formie ogłoszenia, zamieszczanego w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronach internetowych Samorządu Województwa Opolskiego oraz na tablicy ogłoszeń w siedzibie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego. Oferty przyjmowane są przez 21 dni od daty ogłoszenia o naborze. Zarząd Województwa Opolskiego powołuje Komisję Oceniającą, której zadaniem jest ocena formalna oraz merytoryczna zgłoszonych wniosków oraz przedstawienie propozycji podmiotów, którym rekomenduje się udzielenie dotacji, wraz z określeniem wysokości kwot dotacji dla poszczególnych zadań oraz przedstawienie wykazu zadań, którym nie rekomenduje się udzielenia dotacji wraz z uzasadnieniem.

Starostwo Powiatowe w Namysłowie

Dotacje z budżetu Powiatu Namysłowskiego mogą być udzielane osobom fizycznym lub jednostkom organizacyjnym posiadającym tytuł prawny do zabytku:

- 1) usytuowanego na terenie Powiatu Namysłowskiego,
- 2) wpisanego do rejestru zabytków,
- 3) ogólnodostępnego dla mieszkańców i turystów.

Dotacje mogą być udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku, które zostaną przeprowadzone w roku, w którym dotacja ma być udzielona. Dotacje mogą być udzielane na nakłady konieczne na roboty budowlane, prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku, określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W 2023 r. wsparcie otrzymała Parafia Rzymskokatolickiej pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny i św. Marcina w Strzelcach na wymianę drzwi bocznych do kościoła w Strzelcach.

Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027

W ramach celu szczegółowego (i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich zaplanowano realizację wskaźnika wyznaczono do realizacji w 2029 r. w postaci liczby zabytków nieruchomych objętych wsparciem – 7 szt. Grupę docelową stanowią mieszkańcy obszarów objętych strategią terytorialną ZIT, mieszkańcy obszarów zdegradowanych wyznaczonych do rewitalizacji na obszarach gmin miejskich i miejsko-wiejskich, w tym lokalne społeczności, turyści oraz przedsiębiorcy. W regionach słabiej rozwiniętych w ramach kodów: 121, 122, 124, 127, 165, 166, 167, 168, i 172 przewidywane łączne wsparcie w postaci dofinansowań oszacowano na łączną kwotę 45 800 000 zł, w tym w ramach kodów:

- 165 Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych – 3 210,00 zł;
- 166 Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury - 4 550 000 zł.

W ramach celu szczegółowego (i) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie zaplanowano realizację wskaźnika wyznaczono do realizacji w 2029 r. w postaci liczby zabytków nieruchomych objętych wsparciem – 15 szt. Grupę docelową stanowią mieszkańcy obszarów innych, niż miejskie, tj. objętych strategiami terytorialnymi IIT, mieszkańcy obszarów zdegradowanych wyznaczonych do rewitalizacji na obszarach gmin wiejskich, w tym również lokalne społeczności, turyści oraz przedsiębiorcy. W regionach słabiej rozwiniętych w ramach kodów: 83, 121, 122, 124, 127, 165, 166, 167, 168, i 172 przewidywane łączne wsparcie w postaci dofinansowań oszacowano na łączną kwotę 40 842 740 zł, w tym w ramach kodów:

- 165 Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych – 3 720,00 zł;
- 166 Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury - 13 762 740 zł.

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027

Program jest następcą Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko realizowanego w perspektywie finansowej 2014-2020. Jest to program europejski na lata 2021-2027 zarządzany na

poziomie krajowym. Przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FENIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet całego programu: 135 mld zł, wkład UE: 111,7 mld zł. Dotację na zabytki będzie można uzyskać na renowację, konserwację, rewitalizację i restaurację obiektów zabytkowych (w tym pomników) w przypadku gdy nie będą to pojedyncze interwencje, tylko stanowią część większego przedsięwzięcia, które wiąże rozwój kultury z rozwojem gospodarczym, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali kraju, regionu lub skali lokalnej. W ramach priorytetu 7. Kultura, działania 7.1 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej wskazano podstawowe informacje, m.in.:

- cel szczegółowy: EFRR.CP4.VI - Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych;
- instytucję pośredniczącą: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- wysokość alokacji UE: 600 000 000,00 EUR;
- zakres interwencji: 166 - ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury;
- działania: obszar 1 - rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej), obszar 2 - ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego;
- typ beneficjenta: organizacje społeczne i związki wyznaniowe, administracja publiczna, przedsiębiorstwa, kościoły i związki wyznaniowe, jednostki samorządu terytorialnego, administracja rządowa;
- maksymalny % poziom dofinansowania UE w projekcie: 79,71%;
- maksymalny % poziom dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu (środki UE + współfinansowanie ze środków krajowych przyznane beneficjentowi przez właściwą instytucję): 100%.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zaplanowane w podrozdziale 7.3. zadania będą możliwe do wykonania od momentu przyjęcia uchwałą przez Radę Gminy niniejszego Programu do końca 2028 r.

Wdrażanie zadań odbędzie się w miarę dostępnych środków i nakładów pracy. Ich realizacja możliwa będzie poprzez zabezpieczenie określonych środków w budżecie gminy. Zadania inwestycyjne dotyczące ochrony zabytków (zabytków będących we własności gminy) powinny być wprowadzone do wieloletniego programu inwestycyjnego gminy. Wyznaczone w Programie zadania powinny być również uwzględnione w innych dokumentach strategicznych i planistycznych gminy. Część wyznaczonych zadań realizowana będzie przez specjalistów w postaci podmiotów zewnętrznych, którzy zostaną wybrani jako Wykonawcy w drodze obowiązujących przepisów prawa.

W art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazano na możliwość finansowania przez gminy prac przy obiektach zabytkowych: dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art.

77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

W Gminie Domaszowice obowiązuje uchwała Nr XXVI/149/09 z dnia 22 kwietnia 2009 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Zgodnie z nią dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, który jest:

- a) wpisany do rejestru zabytków,
- b) posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe,
- c) w złym stanie technicznym.

Wnioski o udzielenie dotacji, składa się w sekretariacie Urzędu Gminy Domaszowice w terminie do 30 września roku poprzedzającego rok przyznania dotacji.

Szczegółowe zapisy regulujące otrzymanie dotacji znajdują się w uchwale.

Jednym z priorytetowych działań w niniejszej perspektywie czasowej jakie stawia sobie do realizacji Gmina Domaszowice będzie modernizacja energetyczna budynku Ochotniczej Straży Pożarnej w Wielołęce. Przewidywany zakres obejmuje:

- prace dociepleniowe ścian zewnętrznych, fundamentowych;
- prace dociepleniowe posadzek na gruncie;
- prace dociepleniowe związane z dociepleniem dachów i stropodachów;
- wymianę stolarki okiennej;
- wymianę stolarki drzwiowej;
- modernizację źródła ciepła c.w.u.;
- modernizację instalacji oświetlenia;
- likwidację barier utrudniających poruszanie się osoba niepełnosprawnym tj. dostosowanie szerokości przejść oraz likwidacja progów i stopni.

Zadania określone w Programie realizowane będą w zdecydowanej większości przez Urząd Gminy oraz w mniejszym stopniu w sposób pośredni lub bezpośredni przez pozostałych interesariuszy, do który w sposób szczególny zaliczyć należy:

- Gminne Centrum Kultury w Domaszowicach;
- Koła Gospodyń Wiejskich z terenu Gminy Domaszowice;
- Parafię p.w. Narodzenia NMP w Siemysłowie;
- Parafię p.w. Narodzenia NMP i św. Marcina w Strzelcach;
- Parafię p.w. Wniebowzięcia NMP we Włochach;
- Parafię p.w. św. Wawrzyńca w Woskowicach Małych;
- Starostwo Powiatowe w Namysłowie;
- Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Opolu;
- właścicieli obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
- instytucje odpowiedzialne za przyznawanie dotacji na zabytki.

Wszelkie uzgodnienia dotyczące zabytków będą prowadzone z Wojewódzkim Opolskim Konserwatorem Zabytków.

Zaprezentowane w niniejszym programie informacje powinny zostać na nowo uwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju gminy oraz innych dokumentach o charakterze strategicznym i planistycznym gminy, w których będzie podejmowana tematyka dziedzictwa kulturowego.

12. BIBLIOGRAFIA

Literatura:

1. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, F.Sulmierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1884, druk „Wieku” Nowy Świat.
2. Geografia regionalna Polski, J. Kondracki, Warszawa 2009 r., Wyd. Naukowe PWN.
3. Geografia osadnictwa, D. Szymańska, Warszawa 2009 r., Wyd. Naukowe PWN.
4. Mały słownik terminów plastycznych, K. Zwolińska, Z. Malicki, 1993 r., Warszawa, Wyd. Wiedza Powszechna.
5. Gmina Domaszowice – bezpłatny egzemplarz (folder) promocyjny.
6. Materiały przekazane przez Gminną Bibliotekę Publiczną w Domaszowicach – wybrane zagadnienia monografii R. Majchera.

Strony internetowe:

www.dane.gov.pl
www.mapy.geoportal.gov.pl
www.wspolrzedne-gps.pl
www.igrek.amzp.pl
www.mapy.amzp.pl
www.maps.arcanum.com
www.rejestr.io
www.mapy.zabytek.gov.pl
www.mkidn.gov.pl
www.isap.sejm.gov.pl
www.samorzad.nid.pl
www.maps.mapywig.org
www.niematerialne.nid.pl
www.openstreetmap.org
www.crfo.gov.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl
www.mkidn.gov.pl
www.palaceslaska.pl
www.nton.pl
www.polskiezabytki.pl
www.domaszowice.e-mapa.net
www.niezlomni.pl
www.domaszowice.pl

www.bip.domaszowice.pl
www.gov.pl
www.wuozopole.pl
www.bip.wuozopole.pl
www.bip.opolskie.pl
www.bip.namyslow.pl
www.namyslow.pl
www.funduszeue.opolskie.pl
www.feniks.gov.pl

13. SPISY

13.1. Spis tabel

Tabela 1. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na terenie Gminy Domaszowice.....	24
Tabela 2. Liczba mieszkańców Gminy Domaszowice z podziałem na sołectwa	28
Tabela 3. Układ y ruralistyczne	44
Tabela 4. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków	52
Tabela 5. Stanowiska archeologiczne najbardziej zróżnicowane chronologicznie.....	60
Tabela 6. Zróżnicowanie stanowisk archeologicznych ze względu na określone funkcje	61
Tabela 7. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków	62
Tabela 8. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków	73
Tabela 9. Charakterystyka obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków	74
Tabela 10. Zabytki we własności i współwłasności Gminy Domaszowice	80
Tabela 11. Zabytkowe obiekty sakralne	82
Tabela 12. Zabytkowe cmentarze.....	83
Tabela 13. Kapliczki.....	84
Tabela 14. Budynki rezydencjonalne	86
Tabela 15. Parki	87
Tabela 16. Zabytkowe szkoły	88
Tabela 17. Zabytkowe dworce.....	89
Tabela 18. Analiza SWOT uwzględniająca dziedzictwo kulturowe gminy	97
Tabela 19. Zadania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	102

13.2. Spis rycin

Ryc. 1. Gmina Domaszowice na tle kraju.....	25
Ryc. 2. Gmina Domaszowice na tle gmin powiatu namysłowskiego	26
Ryc. 3. Przestrzenne rozmieszczenie miejscowości w Gminie Domaszowice	27
Ryc. 4. Obszar Gminy Domaszowice przedstawiony na mapie z 1901 r.	31
Ryc. 5. Domaszowice 1938 r.	32
Ryc. 6. Dziedzice w 1938 r.	33
Ryc. 7. Gręboszów w 1940 r.	35
Ryc. 8. Polkowskie w 1938 r.	36
Ryc. 9. Siemysłów w 1938 r.	37
Ryc. 10. Strzelce w 1938 r.....	38
Ryc. 11. Wielołęka w 1938 r.	39
Ryc. 12. Włochy w 1938 r.	41
Ryc. 13. Woskowice Górne w 1940 r.	42

Ryc. 14. Obszary AZP na terenie Gminy Domaszowice	58
Ryc. 15. Nasycenie stanowisk archeologicznych	60
Ryc. 16. Lokalizacja stanowisk rejestrowych	64
Ryc. 17. Etnograficzna mapa Polski	66
Ryc. 18. Herb Gminy Domaszowice	69
Ryc. 19. Dawny herb Domaszowic	70
Ryc. 20. Dawny herb Dziedzic	70
Ryc. 21. Dawny herb w Polkowskim	70
Ryc. 22. Dawny herb Strzelec	71
Ryc. 23. Dawny herb Wieloletki	71
Ryc. 24. Rozmieszczenie zabytków wpisanych do rejestru zabytków	76
Ryc. 25. Wzór znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków	77

13.3. Spis wykresów

Wyk. 1. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na sektory AZP	59
Wyk. 2. Liczba stanowisk archeologicznych z podziałem na miejscowości	59
Wyk. 3. Ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków z uwzględnieniem ich funkcji z terenu Gminy Domaszowice	73
Wyk. 4. Liczba obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków z podziałem na miejscowości	79

13.4. Spis fotografii

Fot. 1. Panorama wsi Dziedzice	45
Fot. 2. Panorama wsi Gręboszów	46
Fot. 3. Panorama wsi Nowa Wieś	46
Fot. 4. Panorama wsi Polkowskie	47
Fot. 5. Panorama wsi Siemysłów	48
Fot. 6. Panorama wsi Strzelce	48
Fot. 7. Panorama wsi Włochy	49
Fot. 8. Panorama wsi Woskowice Górne	50
Fot. 9. Panorama wsi Zofijówka	50
Fot. 10. Kapliczka-dzwonnica w Wieloletce	54
Fot. 11. Nagrobek Jana Skali na cmentarzu w Dziedzicach	67
Fot. 12. Urząd Gminy Domaszowice	81
Fot. 13. Kościół we Włochach	82
Fot. 14. Cmentarz w Polkowskim	84
Fot. 15. Kapliczka we Włochach	85
Fot. 16. Dwór w Woskowicach Górnych	86
Fot. 17. Park w Siemysłowie	87
Fot. 18. Kapliczka w Domaszowicach	90
Fot. 19. Kościół filialny p.w. św. Katarzyny w Gręboszowie	91
Fot. 20. Cmentarz parafialny w Gręboszowie-widok na starą część cmentarza	92
Fot. 21. Dwie bramy wjazdowe do zespołu pałacowego w Gręboszowie	92
Fot. 22. Spichlerz w zespole pałacowym w Gręboszowie	93
Fot. 23. Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Siemysłowie	94
Fot. 24. Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP i św. Marcina w Strzelcach	95
Fot. 25. Pałac w Strzelcach	95
Fot. 26. Park w Strzelcach	96
Fot. 27. Kościół filialny p.w. św. Jadwigi w Woskowicach Górnych	97

14. ANEKSY

Załącznik 1. Nieruchome zabytki architektury i budownictwa ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt funkcja pierwotna	Adres (lokalizacja)	Datowanie	Uwagi
1	Domaszowice	kapliczka	ul. Strzelecka/Polna	1883 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 225/2014 z 20.10.2014 r.
2	Domaszowice	kapliczka	ul. Polna	1901 r.	
3	Domaszowice	zespół folwarczny	ul. Polna 6	XIX/XX w.	
4	Domaszowice	spichlerz przy piekarni	ul. Główna 16	k. XIX w.	
5	Domaszowice	magazyn i piekarnia	ul. Główna 22a	k. XIX w.	
6	Domaszowice	szkoła, ob. Urząd Gminy	ul. Główna 26	1900 r.	
7	Domaszowice	dom	ul. Główna 30	1914 r.	
8	Domaszowice	dom mieszkalny w zespole dworca	ul. Kolejowa 18	1868 r.	
9	Domaszowice	dworzec kolejowy	ul. Kolejowa 20	1868 r.	
10	Domaszowice	dom mieszkalny w zespole dworca	ul. Kolejowa 22	1868 r.	
11	Domaszowice	gorzelnia	ul. Strzelecka 7	k. XIX w.	
12	Domaszowice	budynek gospodarczy	ul. Strzelecka 16	k. XIX w.	
13	Domaszowice	park dworski	ul. Strzelecka	XIX w.	
14	Dziedzice	kapliczka przydrożna	przy cmentarzu parafialnym	k. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 226/2014 z 28.10.2014r.
15	Dziedzice	cmentarz parafialny		ok. 1920 r.	
16	Dziedzice	grób Jana Skali	cmentarz parafialny	1945 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 168/88 z 22.02.1988 r.
17	Dziedzice	dom	3	1912 r.	
18	Dziedzice	dom	4	pocz. XX w.	
19	Dziedzice	dom	21	pocz. XX w.	
20	Dziedzice	dom dróżnika	32	4 ćw. XIX w.	
21	Gręboszów	kościół filialny p.w. św. Katarzyny		1897-1899 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 229/2014 z 11.12.2014 r.
22	Gręboszów	cmentarz parafialny		XVIII w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 250/90 z 4.05.1990 r.
23	Gręboszów	nagrobek Jerzego von Donnersmarck		1882 r.	
24	Gręboszów	mogiły ofiar II wojny światowej	cmentarz (w nowej części)	ok. 1945 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

					222/89 z 7.11.1989 r.
25	Gręboszów	pałac, ob. pozostałości ruin		1782 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 1630/66 z 21.09.1966 r.
26	Gręboszów	park pałacowy		XVIII - XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 94/84 z 26.01.1984 r.
27	Gręboszów	2 bramy wjazdowe do zespołu pałacowego		1782 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 1630/66 z 21.09.1966 r.
28	Gręboszów	kordegarda w zespole pałacowym	19	pocz. XX w.	
29	Gręboszów	dom mieszkalny	22	1891 r.	
30	Gręboszów	dom mieszkalny	26a, b	XIX/XX w.	
31	Gręboszów	dom w zespole folwarcznym	33	XIX/XX w.	
32	Gręboszów	dom robotników folwarcznych	37, 37a, 37b, 37c	I. 20. XX w.	
33	Gręboszów	spichlerz w zespole pałacowym	38	1827 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 1630/66 z 21.09.1966 r.
34	Gręboszów	gorzelnia	38	1 poł. XIX w.	
35	Gręboszów	stajnia, ob. dom	38a, 39a, b	1 poł. XIX w.	
36	Gręboszów	dom mieszkalny urzędników w zespole folwarcznym	40a, b	k. XIX w.	
37	Gręboszów	obora, ob. dom mieszkalny	41e	2 poł. XIX w.	
38	Gręboszów	dworzec kolejowy	47	k. XIX w.	
39	Polkowskie	budynek mieszkalno-gospodarczy	3	pocz. XX w.	
40	Polkowskie	dzwonnica	przy domu nr 14	pocz. XX w.	
41	Polkowskie	szkoła, ob. dom	14	pocz. XX w.	
42	Polkowskie	dom mieszkalny	19	1 ćw. XX w.	
43	Polkowskie	dom mieszkalny	20, 20a	k. XIX w.	
44	Polkowskie	budynek gospodarczy w zagrodzie	22a	k. XIX w.	
45	Polkowskie	dom mieszkalny	42	k. XIX w.	
46	Polkowskie	budynek gospodarczy w zagrodzie	42	k. XIX w.	
47	Polkowskie	dom mieszkalny	44	k. XIX w.	
48	Polkowskie	park pocmentarny		XIX w.	
49	Siemystów	kapliczka	w polu, za domem nr 10	2 poł. XIX w.	
50	Siemystów	kapliczka	przy domu nr 12a	2 poł. XIX w.	
51	Siemystów	szkoła, ob. świetlica i budynek mieszkalny	11a	k. XIX w.	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

52	Siemysłów	dom mieszkalny	19	1900 r.	
53	Siemysłów	dom mieszkalny	25a	3 ćw. XIX w.	
54	Siemysłów	budynek mieszkalno-gospodarczy	30, 30a	k. XIX w., pocz. XXI w.	
55	Siemysłów	kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, ob. p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny	32	1824 r. , 1862-63 wieża, 1990 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 1107/66 z 5.02.1966 r.
56	Siemysłów	zespół folwarczny	36	pocz. XIX w.	
57	Siemysłów	park dworski		XIX w.	
58	Siemysłów	budynek mieszkalno-gospodarczy	42a	k. XIX w., 2 poł. XX w., l.10 XXI w.	
59	Siemysłów	budynek mieszkalno-gospodarczy	45	k. XIX w.	
60	Siemysłów	stodoła w zagrodzie	59	k. XIX w.	
61	Siemysłów	budynek mieszkalno-gospodarczy	63	k. XIX w.	
62	Siemysłów	szkoła, ob. budynek mieszkalny	77	l. 30. XX w.	
63	Siemysłów	cmentarz		XIX w.	
64	Strzelce	układ ruralistyczny wsi		1283 r.- pierwsza wzmianka, poł. XIX w.- zabudowa	
65	Strzelce	kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP i św. Marcina		XIV w., XV w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 906/64 z 26.05 1964 r.
66	Strzelce	ogrodzenie kościoła parafialnego z kapliczkami		1891-1899 r. kapliczki	
67	Strzelce	budynek mieszkalno-gospodarczy	15	k. XIX w.	
68	Strzelce	pałac	19	XVI w., XVIII w., 1 poł. XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 228/2014 z 22.10.2014 r.
69	Strzelce	obora w zespole pałacowo- folwarcznym	19a	k. XIX w.	
70	Strzelce	budynek mieszkalny w zespole pałacowo- folwarcznym	19b	k. XIX w.	
71	Strzelce	wolarnia w zespole pałacowo- folwarcznym	19-19c	k. XIX w.	
72	Strzelce	spichlerz w zespole pałacowo- folwarcznym	19-19c	k. XIX w.	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

73	Strzelce	stodoła w zespole pałacowo-folwarcznym	19-19c	k. XIX w.	
74	Strzelce	park w zespole pałacowo-folwarcznym	19-19c	XIX w.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 44/80 z 29.01.1980 r.
75	Strzelce	budynek gospodarczy	37	k. XIX w.	
76	Strzelce	szkoła	42	1885 – 1890 r.	
77	Strzelce	kapliczka	przy budynku nr 42	pocz. XIX w.	
78	Strzelce	dom mieszkalny	45	pocz. XX w.	
79	Strzelce	dom	46, 46a	k. XIX w., k. XX w.	
80	Strzelce	gospoda, ob. WCK i budynek mieszkalny	52	pocz. XX w.	
80a	Strzelce	budynek mieszkalno-gospodarczy	103a, b	k. XIX w., k. XX w.	
81	Strzelce	budynek mieszkalny	104	1903 r.	
82	Strzelce	cmentarz		XIX w.	
83	Świbne	dom mieszkalny	2	k. XIX w.	
84	Świbne	spichlerz	6	k. XIX w.	
85	Wielotłęka	budynek gospodarczy	19	XIX/XX w.	
86	Wielotłęka	dom mieszkalny i sklep	21	1925 r.	
87	Wielotłęka	remiza strażacka	23a	1933 r.	
88	Wielotłęka	szkoła	24a, b, c	pocz. XX w.	
89	Wielotłęka	kapliczka-dzwonnica	przy 24a, b, c	k. XIX w.	
90	Wielotłęka	dom	25	1 ćw. XX w.	
91	Wielotłęka	dom mieszkalny	32	pocz. XX w.	
92	Wielotłęka	dom mieszkalny	34	pocz. XX w.	
93	Wielotłęka	dom mieszkalny	35	XIX/XX w.	
94	Włochy	dwór	1, 1a	XVIII w., XIX w., k. XX w.	
95	Włochy	gorzelnia, ob. budynek mieszkalny	3	k. XIX w.	
96	Włochy	budynek gospodarczy	3	k. XIX w.	
97	Włochy	zespół folwarczny: obory	3a	2 poł. XIX w.	
97a	Włochy	gorzelnia, ob. budynek mieszkalny	9a, b	XIX w.	
98	Włochy	dom mieszkalny	14	1903 r.	
99	Włochy	szkoła	60	pocz. XX w.	
100	Włochy	dom mieszkalny	62	pocz. XX w.	
101	Włochy	wozownia	62	k. XIX w.	
102	Włochy	dom mieszkalny	81	I. 20. XX w.	
103	Włochy	kapliczka przydrożna	przy domu nr 93	k. XIX w.	
103a	Włochy	dom mieszkalny	97	pocz. XX w., k. XX w.	
104	Włochy	dom mieszkalny	107	pocz. XX w.	
105	Włochy	dom mieszkalny	113	I. 20. XX w.	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

106	Włochy	karczma, ob. dom	115	XIX/XX w.	
107	Włochy	dom mieszkalny	123	XIX/XX w.	
108	Włochy	plebania	124	4 ćw. XIX w.	
109	Włochy	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	128	1929 r.	
110	Woskowice Górne	układ ruralistyczny wsi		1201 r. – pierwsza wzmianka poł. XIX w. - zabudowa	
111	Woskowice Górne	kościół filialny p.w. św. Jadwigi	13a	1896-1897 r.	Wpis do rejestru zabytków pod nr 223/2014 z 25.09.2014 r.
112	Woskowice Górne	cmentarz		XIX w.	
113	Woskowice Górne	dom mieszkalny	11	pocz. XX w.	
114	Woskowice Górne	dom mieszkalny	33	XIX/XX w.	
115	Woskowice Górne	dom w zespole folwarcznym	34a	XIX/XX w.	
116	Woskowice Górne	dwór	40	XIX w.	
117	Woskowice Górne	park		XIX w.	
118	Zalesie	stodoła w zespole folwarcznym	47a, b	1879 r.	
119	Zalesie	rządówka w zespole folwarcznym	47a, b	1872 r.	
120	Zofijówka	dom mieszkalny	15	pocz. XX w.	
121	Zofijówka	dom mieszkalny	17	XIX/XX w., pocz. XXI w.	
122	Dziedzice	układ ruralistyczny wsi		1300 r. – pierwsza wzmianka k. XIX w. i pocz. XX w. - zabudowa	
123	Gręboszów	układ ruralistyczny wsi		1300 r. – pierwsza wzmianka k. XIX w. i pocz. XX w. - zabudowa	
124	Nowa Wieś	układ ruralistyczny wsi		1770 r. – pierwsza wzmianka XX w. - zabudowa	
125	Polkowskie	układ ruralistyczny wsi		1362 r. – pierwsza wzmianka k. XIX w. i pocz. XX w. - zabudowa	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

126	Siemysłów	układ ruralistyczny wsi wraz z przysiółkami Wygoda i Wielka Kolonia		1300 r. – pierwsza wzmianka k. XIX w. - zabudowa	
127	Włochy	układ ruralistyczny wsi		1245 r. – pierwsza wzmianka 2 poł. XIX w. – 1 poł. XX w. - zabudowa	
128	Zofijówka	układ ruralistyczny wsi		1770 r. – pierwsza wzmianka pocz. XX w. - zabudowa	

Źródło: Gminna ewidencja zabytków

Załącznik 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr w AZP	Nr w obręb. miejsc.	Funkcja obiektu-Kultura/chronologia	Uwagi
1	Domaszowice	81-36	17	1	znaleziska - kultura przeworska (okres rzymski)	L
2	Domaszowice (Zalesie)	81-36	18	2	cmentarzysko i osada – kultura łużycka (V okr. EB-HC) osada? – późne średniowiecze	Wpis do rejestru zabytków pod nr: A-507/78
3	Domaszowice	81-36	19	3	śląd osadnictwa - neolit	L
4	Domaszowice	81-36	20	4	skarby brązowe – kultura łużycka (HC)	L
5	Domaszowice (Zalesie)	81-36	21	5	śląd osadnictwa – kultura łużycka lub pomorska (okres halszacki) śląd osadnictwa – późne średniowiecze	
6	Domaszowice	81-36	22	6	śląd osadnictwa – neolit osada – kultura łużycka lub pomorska (okres halszacki)	
7	Domaszowice (Zalesie)	81-36	23	7	śląd osadnictwa – neolit? osada – kultura łużycka (II-III okres epoki brązu) osada – kultura przeworska (młodszy okr. przedrzymski) osada – kultura przeworska (okr. późnorzymski) osada – późne średniowiecze	Wpis do rejestru zabytków pod nr A-488/78
8	Domaszowice (Zalesie)	81-36	24	8	osada – kultura łużycka (V okr. EB) punkt osadniczy – kultura pomorska ? (HD-wcz. okr. przedrzymski) śląd osadnictwa – kultura przeworska (młodszy okr. przedrzymski) osada – kultura przeworska (okres wczesno rzymski) osada – późne średniowiecze	Wpis do rejestru zabytków pod nr A-881/90
9	Domaszowice (Zalesie)	81-36	25	9	śląd osadnictwa – pradzieje śląd osadnictwa – późne średniowiecze	
10	Domaszowice (Zalesie)	81-36	26	10	śląd osadnictwa – późne średniowiecze	
11	Domaszowice (Zalesie)	81-36	27	11	śląd osadnictwa – kultura przeworska? (okres rzymski?) osada ? – późne średniowiecze	
12	Domaszowice (Zalesie)	81-36	28	12	śląd osadnictwa – kultura przeworska (młodszy okr. przedrzymski) śląd osadnictwa - pradzieje	
13	Domaszowice (Zalesie)	81-36	51	13	osada – kultura przeworska (II-I w.p.n.e.) osada – późne średniowiecze	Wpis do rejestru zabytków pod nr A-854/89
14	Domaszowice (Zalesie)	81-36	52	14	osada – kultura łużycka (III o. EB-o.halszt.) osada – kultura przeworska (okr. rzymski) śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze, faza młodsza	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

					osada – późne średniowiecze	
15	Domaszowice	81-36	53	15	osada – kultura łużycka (o. halsztacki) osada – kultura przeworska (o. rzymski) osada – XIV w. osada XV-XVII w.	
16	Domaszowice	81-36	54	16	ślad osadnictwa – neolit osada – późne średniowiecze	
17	Domaszowice	81-36	55	17	osada – kultura łużycka (III o. EB-o. halszt.) ślad osadnictwa – kultura pomorska? (o. halszt. C-o. laten. A) ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze, faza młodsza ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
18	Domaszowice	81-36	56	18	osada – kultura łużycka (III o. EB-o. halszt.) ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
19	Domaszowice (Zalesie)	81-36	57	19	osada – późne średniowiecze	
20	Domaszowice	81-36	58	20	osada – kultura łużycka (III o. EB-o. halszt.) osada – kultura przeworska (o. rzymski) ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze, faza młodsza	
21	Domaszowice	81-36	59	21	osada hutn. – późne średniowiecze	
22	Domaszowice	81-36	60	22	osada – kultura przeworska (okres późnorzymski) osada – późne średniowiecze	Wpis do rejestru zabytków pod nr A-855/89
23	Domaszowice	81-36	61	23	ślad osadnictwa – kultura przeworska (okres późnorzymski)	
24	Domaszowice	81-37	1	24	ślad osadnictwa – neolit	L
25	Dziedzice	81-37	12	1	osada - średniowiecze	L
26	Dziedzice	82-37	11	2	punkt osadniczy – okres średniowiecza punkt osadniczy – późne średniowiecze	
27	Gręboszów	81-36	3	1	grób szkieletowy – epoka kamienia-neolit punkt osadniczy – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura przeworska (okres późnorzymski)	L
28	Gręboszów	81-36	4	2	ślad osadnictwa – pradzieje ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze, faza młodsza ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
29	Gręboszów	81-36	5	3	groby szkieletowe – późne średniowiecze?	L
30	Gręboszów	81-36	6	4	ślad osadnictwa – kultura łużycka (IV okr. EB)	A
31	Gręboszów	81-36	7	5	skarb monet ? – wczesne średniowiecze ślad osadnictwa – późne średniowiecze	A
32	Gręboszów	81-36	8	6	osada – średniowiecze (XIII-XIV w.)	L
33	Gręboszów	81-36	31	7	osada – kultura łużycka? (III o. EB-o. halszt. ?)	
34	Gręboszów	81-36	32	8	ślad osadnictwa – neolit ślad osadnictwa – kultura przeworska (okr. rzymski ?)	
35	Nowa Wieś	82-37	25	1	ślad osadnictwa – mezolit punkt osadniczy – średniowiecze	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

					punkt osadniczy – późne średniowiecze	
36	Nowa Wieś	82-37	26	2	punkt osadniczy – epoka kamienia ślad osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura łużycka ślad osadnictwa – kultura łużycka punkt osadniczy – późne średniowiecze	
37	Nowa Wieś	82-37	19	3	punkt osadniczy – kultura łużycka ślad osadnictwa – kultura łużycka punkt osadniczy – średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
38	Nowa Wieś	82-37	16	4	punkt osadniczy – kultura łużycka ślad osadnictwa – ?	
39	Nowa Wieś	82-37	13	5	osada – kultura łużycka (epoka brązu) cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka (epoka brązu) punkt osadniczy – kultura łużycka punkt osadniczy – późne średniowiecze	Wpis do rejestru zabytków pod nr: A-506/78
40	Nowa Wieś	82-37	12	6	osada – kultura łużycka osada – kultura łużycka	
41	Nowa Wieś	82-37	21	7	punkt osadniczy – kultura łużycka ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
42	Nowa Wieś	82-37	20	8	punkt osadniczy – kultura łużycka punkt osadniczy – późne średniowiecze	
43	Nowa Wieś	82-37	27	9	punkt osadniczy – późne średniowiecze	
44	Nowa Wieś	82-37	24	10	punkt osadniczy – kultura łużycka punkt osadniczy – późne średniowiecze	
45	Nowa Wieś	82-37	23	11	punkt osadniczy – kultura łużycka (epoka brązu) punkt osadniczy – późne średniowiecze	
46	Nowa Wieś	82-37	22	12	ślad osadnictwa – kultura łużycka punkt osadniczy – późne średniowiecze	
47	Nowa Wieś	82-37	17	13	punkt osadniczy – kultura łużycka ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
48	Nowa Wieś	82-37	18	14	punkt osadniczy – kultura łużycka	
49	Nowa Wieś	82-37	15	15	punkt osadniczy – kultura łużycka	
50	Nowa Wieś	82-37	14	16	punkt osadniczy – kultura łużycka punkt osadniczy – pradzieje osada – późne średniowiecze	
51	Strzelce	81-36	9	1	osada – kultura przeworska (okr. późno-rzymski) osada – późne średniowiecze	Wpis do rejestru zabytków pod nr A-473/78
52	Strzelce	81-36	10	2	ślad osadnictwa - neolit	A
53	Strzelce (Szerzyna)	81-36	11	3	osada – kultura przeworska (okr. późno-rzymski-C1?)	Wpis do rejestru zabytków pod nr A-492/78
54	Strzelce (Szerzyna)	81-36	12	4	ślad osadnictwa – neolit ślad osadnictwa – kultura łużycka (okres halsztacki) osada – późne średniowiecze	
55	Strzelce	81-36	13	5	cmentarzysko - ?	L

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

56	Strzelce	81-36	14	6	śląd osadnictwa – późne średniowiecze	
57	Strzelce (Szerzyna)	81-36	15	7	śląd osadnictwa – neolit osada – kultura przeworska (młodszy okr. przedrzymski) osada – kultura przeworska (okres rzymski) osada – późne średniowiecze	Wpis do rejestr zabytków pod nr: A- 493/78
58	Strzelce	81-36	16	8	osada – kultura łużycka (okres halszacki) osada - późne średniowiecze	Wpis do rejestr zabytków pod nr: A- 476/78
59	Strzelce	81-36	33	9	śląd osadnictwa – kultura przeworska (faza D)	
60	Strzelce (Szerzyna)	81-36	34	10	śląd osadnictwa – pradzieje śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze	
61	Strzelce (Szerzyna)	81-36	35	11	osada – kultura łużycka (okr. halszt.) osada – XIV w.	
62	Strzelce (Szerzyna)	81-36	36	12	śląd osadnictwa – neolit osada – kultura przeworska (II-I w.p.n.e.)	Wpis do rejestr zabytków pod nr: A- 878/90
63	Strzelce (Szerzyna)	81-36	37	13	śląd osadnictwa – neolit osada – kultura łużycka (III okr. EB-okr. halszt.) osada – kultura przeworska (okr. rzymski)	Wpis do rejestr zabytków pod nr: A- 870/90
64	Strzelce	81-36	38	14	śląd osadnictwa – kultura łużycka (III okr. EB-okr. halszt.) osada – kultura przeworska (okr. rzymski) osada – późne średniowiecze	
65	Strzelce	81-36	39	15	osada – kultura przeworska (okr. rzymski) osada – wczesne średniowiecze, młodsza faza osada – XIV w.	Wpis do rejestr zabytków pod nr: A- 849/89
66	Strzelce	81-36	40	16	śląd osadnictwa – neolit osada – kultura łużycka (okr. halszt.) osada – wczesne średniowiecze, młodsza faza	Wpis do rejestr zabytków pod nr: A- 848/89
67	Strzelce	81-36	41	17	osada – kultura przeworska (faza D)	
68	Strzelce	81-36	42	18	śląd osadnictwa – kultura łużycka (III okr. EB-okr. halszt.) śląd osadnictwa – kultura przeworska (okr. rzymski) osada – XIII-XIV w.	
69	Strzelce	81-36	43	19	osada - kultura łużycka (III okr. EB-okr. halszt.) śląd osadnictwa – późne średniowiecze	
70	Strzelce	81-36	44	20	śląd osadnictwa – XII-XIII w.	
71	Strzelce	81-36	45	21	śląd osadnictwa – pradzieje	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

					osada – wczesne średniowiecze, faza młodsza	
72	Strzelce	81-36	46	22	ślad osadnictwa – kultura łużycka (III okr. EB-okr. halszt.)	
73	Strzelce	81-36	47	23	osada – późne średniowiecze	
74	Strzelce (Szerzyna)	81-36	48	24	osada - kultura łużycka (okr. halszt.) osada – późne średniowiecze	
75	Strzelce	81-36	49	25	osada – wczesne średniowiecze	
76	Strzelce	81-36	50	26	osada – kultura przeworska (okr. rzymski)	Wpis do rejestru zabytków pod nr: A-872/90
77	Strzelce	80-36	31	27	osada – kultura pomorska (późny okr. halszt.-wczes. okr. laten.) ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze (X-XII w.)	
78	Strzelce	80-36	32	28	ślad osadnictwa –średniowiecze (XIV-XV w.) ślad osadnictwa - pradzieje	
79	Strzelce	80-36	33	29	punkt osadniczy - pradzieje	
80	Strzelce	80-36	34	30	osada – kultura przeworska (faza C-D) punkt osadniczy – pradzieje ślad osadnictwa – późne średniowiecze (XIV-XV w.)	
81	Wielotęka	82-37	9	1	osada - średniowiecze	A
82	Wielotęka	82-37	10	2	cmentarzysko ciepłopalne – kultura łużycka (V okr. brązu)	A
83	Wielotęka	82-37	3	3	osada – średniowiecze osada – wczesne średniowiecze (X-XIII w.?)	
84	Wielotęka	82-37	4	4	osada produkcyjna - ? punkt osadniczy – późne średniowiecze	
85	Wielotęka	82-37	6	5	punkt osadniczy – kultura łużycka punkt osadniczy – średniowiecze punkt osadniczy – późne średniowiecze	
86	Wielotęka	82-37	8	6	osada hutnicza - ?	L
87	Wielotęka	82-37	7	7	punkt osadniczy – ? punkt osadniczy – późne średniowiecze	
88	Wielotęka	82-37	1	8	ślad osadnictwa – pradzieje ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
89	Wielotęka	82-37	2	9	ślad osadnictwa – epoka kamienia ślad osadnictwa – pradzieje ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
90	Wielotęka	82-37	5	10	ślad osadnictwa – pradzieje punkt osadniczy – późne średniowiecze	
91	Włochy	81-37	20	1	ślad osadnictwa – epoka kamienia punkt osadniczy – kultura łużycka (V okr. EB-okr. halszt.) punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich ślad osadnictwa – X-XI w. punkt osadniczy – późne średniowiecze	Wpis do rejestru zabytków pod nr: A-482/78
92	Włochy	81-37	21	2	ślad osadnictwa – epoka kamienia osada - średniowiecze	Wpis do rejestru

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Domaszowice na lata 2026-2029

						zabytków pod nr: A- 474/78 L
93	Włochy	81-37	22	3	punkt osadniczy – XV w.	
94	Włochy	81-37	23	4	ślad osadnictwa – kultura przeworska ? (okr. wpływów rzym.?) ślad osadnictwa – późne średniowiecze	
95	Woskowice Górne	80-37	27	2	cmentarzysko ciałopalne - (II okr. EB-okr. halszt.) punkt osadniczy – XIV-XV w.	
96	Woskowice Górne	80-37	28	3	osada – X-XII w. punkt osadniczy – XIV-XV w.	
97	Woskowice Górne	80-37	29	4	cmentarzysko ciałopalne? – późny okres lateński-wędrówki ludów ślad osadnictwa – XIV-XV w.	
98	Woskowice Górne	80-37	30	5	ślad osadnictwa – kultura łużycka? punkt osadniczy – XIV-XV w.	
99	Woskowice Górne (Świbne)	81-36	62	8	ślad osadnictwa – kultura przeworska (okres późno-rzymski) ślad osadnictwa – pradzieje	
100	Zofijówka	82-36	6	1	ślad osadnictwa – mezolit ślad osadnictwa – XIV-XV w.	
101	Gręboszów (dawniej jako Rychnów, gm. Namysłów)	81-36	30	5	osada – kultura łużycka (III okr. EB-okr. Halszt.)	

Źródło: Gminna ewidencja zabytków

A – stanowisko znane z archiwaliów o nieustalonej lokalizacji

L – stanowisko o lokalizacji ustalonej, zasięgu nieznanym bądź negatywnym wyniku weryfikacji w terenie